

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1909. Andra Kammaren. N:o 50.

Onsdagen den 28 april.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll.

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen i Riksdagens Andra Kammare och de kammarens ledamöter, hvilka blifvit utsedde att jämte herr talmannen tillsätta kammarens kanslipersonal och vaktbetjäning, den 27 april 1909.

Anmälde, att vaktmästaren hos kammaren J. T. Extergren nästlidne dag affidit; och beslöto herrar deputerade i anledning häraf att antaga C. R. Wuerster att tills vidare vara vaktmästare hos kammaren.

Som ofvan.

In fidem
Per Cronwall.

§ 2.

Herr statsrådet *Hederstierna* aflämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

angående optionsrätt vid förestående utarrendering af kronoängen Stora Oxhagen n:o 2 i Göteborgs och Bohus län;

i fråga om beredande vid afvittring af hemmet Dajkanvik n:o 1 i Västerbottens län af skogsanslag åt nämnda hemman;

angående försäljning af vissa områden från Visborgs kungsladugård i Gottlands län; och

angående öfverlåtelse till Västmanlands läns landsting af besittningsrätten till kronolägenheten Slottsvreten och en del af kronolägenheten Stallhagen inom Västerås stads område.

Nämnda propositioner bordlades på begäran.

§ 3.

Föredrogos, men bordlades åter bevillningsutskottets betänkande n:o 25, Andra Kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande n:o 26 och Andra Kammarens fjärde tillfälliga utskotts utlåtande n:o 27.

§ 4.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

Till behandling förelåg konstitutionsutskottets memorial n:o 5, angående fullbordad granskning af de i statsrådet förda protokoll. Efter föredragning af utskottets anmälan, att anledning icke förekommit att mot någon ledamot af statsrådet tillämpa § 106 regeringsformen, lades berörda anmälan till handlingarna.

Utskottets anmälanden jämlikt § 107 regeringsformen.

Punkten 1:o).

Utskottet hade under denna punkt funnit den regeringsåtgärd, som omförmäldes i protokollet öfver sjöförvarsärenden den 19 juni 1908, n:o 9, vara af beskaffenhet att böra för Riksdagen anmälas.

Vid denna punkt hade reservationer anförts:

af herrar *Östberg, Sjöholm, Bellinder, von Mentzer* och *Hallin*, hvilka ansett den här ofvan omförmälda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen; samt

af herrar *Säve, Clason* och *Ljungberg*.

Sedan utskottets anmälan blifvit föredragen, anförde:

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet greve Ehrensvärd: Konstitutionsutskottet har i denna punkt gjort anmärkning mot mig i afseende på handläggning af ett mål angående af tvenne 1:a klassens sjömän sökt afsked. Med anledning häraf får jag anföra följande.

Ifrågavarande matrosar hade efter genomgången skeppsgossekola karlskrifvits till tjänstgöring vid sjömanskåren vid härvaran-

de station och skulle jämlikt föreskrifterna i reglemente för marinen tjänstgöra 6 år efter karlskrifningen.

Denna bestämmelse har sedan lång tid tillbaka funnits i reglementet och afsikten med densamma har varit, att kronan skulle på så sätt vara tillförsäkrad ersättning för den kostnad, som nedlagts på ynglingarnas uppfostran vid skeppsgossekåren, hvarest såväl beklädnad, kost, bostad som undervisning åtnjutes gratis, hvarjämte skeppsgossen under tiden äfven har en mindre aflöning.

Då nu omförmälda matrosar sökte afsked för att vinna anställning som reservofficersaspiranter, hade de kvar af sin tjänstetid vid sjömanskåren något öfver två år, och då det för kronan otvifvelaktigt vore fördelaktigast, om de först tjänade ut sin anställningstid, ansåg jag ej skäl tillstyrka det begärda afskedet. I hvarje fall torde det vara fördelaktigare för kronan att behålla det stammanskap den uppfostrat än att låta detsamma i förtid öfvergå till reserven vare sig såsom värnpliktige eller officerare. Det har förut gjorts gällande, att sökt afsked ej utan särskilda familjeförhållanden, såsom aldrig moders försörjning eller dylikt, beviljats. Utan tvivel vinner kronan på att individernas intressen så långt sig göra låter tillgodoses, men ett dylikt tillmötesgående anser jag ej får sträcka sig längre än till den punkt, då statens intressen taga skada, och mitt handlingssätt har uteslutande dikterats af den öfvertygelsen, att denna punkt skulle öferskridits, om de inlämnade afskedsansökningarna beviljats.

Skulle afskedet, såsom konstitutionsutskottet ansett vara det riktigaste, ha beviljats, så hade nu ifrågavarande matrosar kommit att först under ett år hafva tjänstgjort såsom reservofficersaspiranter för att, om godkännande betyg erhållits i kursen, blifva utnämnda till reservofficerare. Hade däremot ej sådant betyg erhållits, hade de i stället erhållit afsked, och i samma stund vore flottan af med tvenne dugande förhandsmän. Intet hindrar för öfrigt en reservofficersaspirant eller reservofficer att när som helst begära sitt afsked, hvilket ej kan nekas.

Utskottet har i sitt betänkande påpekat vikten af att mannen i ledet beredes möjlighet att äfven under fredstid genom arbete och duglighet nå fram till officersgraden. I denna fråga delar äfven jag utskottets uppfattning, och jag anhåller få betona, att jag icke har det minsta emot att matrosar anställas såsom reservofficerare. Till bevis härför vill jag meddela, att sistlidna sommar trenne f. d. matrosar antogos till reservofficersaspiranter. Rekryteringen af sjömans- och skeppsgossekåren skulle antagligen komma att gynnas i afsevärd grad, om det förhållandet blefve allmännare känt, att undervisningen vid flottan lämnar så god underbyggnad, att fortsatta studier för vinnande af befälsställning i reserven och inom handelsflottan kunna med framgång grundas på desamma. Men detta mål kan af de ifrågavarande matroserna mycket väl vinnas, enär de inneha sådan ålder att de efter i vanlig ordning erhållit afsked kunna vinna anställning såsom reservofficersaspiranter. Spörsmålet är alltså reduceradt till en fråga om tidsvinst för ifrågavarande individer, d. v. s. en för dem i för-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

hållande till själfva hufvudfrågan relativt underordnad fördel, som likväl skulle för flottan utgöra en afsevärd nackdel på grund af de skäl jag förut anfört. Hade förhållandena varit sådana, att ett afslag på de gjorda afskedsansökningarna stängt vägen för de sökande att nå officersställningen, skulle jag för min egen del hafva ansett det böra tagas under öfvervägande, huruvida icke desamma skulle kunnat bifallas på sådant sätt, att sökandena medgifvits att utan föregående afsked söka anställning såsom reservofficersaspiranter med rättighet att, om dylik anställning vunnnes, erhålla afsked från sjömanskåren.

Men frågan befann sig såsom nämndt *icke* i detta läge.

Det har äfven blifvit sagdt, att detta skulle vara ett enstaka fall, som ej komme att återupprepas, hvarför ej någon fara skulle ligga uti, om afskedsansökningarna beviljades. Jag tror ej, att detta är riktigt. Enligt erhållna upplysningar har ett flertal unga matrosar aflagt examen vid navigationsskola eller håller på att bereda sig för dylik examens afläggande, och jag håller fortfarande före, att ett ganska farligt prejudikat hade skapats genom ett bifall till meromnämnda ansökningar.

Jag har vid behandlingen af denna fråga ställt mig på den ståndpunkten: hvilket är det fördelaktigaste för tjänstens upprätt-hållande vid flottan? och då kommit till den slutsatsen, att det otvifvelaktigt vore fördelaktigare, att ifrågavarande 1:a klassens sjömän tjänstgjorde vid flottan intill utgången af sin ordinarie anställningstid, än att de erhöles sökt afsked.

Herr af Callerholm: Herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet förmålde sig ha vägt, hvilketdera skulle vara den största fördelen för flottan: att ifrågavarande unge män kvarstode hela sin tjänstetid eller att de erhöles afsked från tjänsten, innan denna tid gått till ända; och han hade därvid kommit till den slutsats, att det för flottan gifvetvis vore fördelaktigast, ifall samme unge män tjänade hela tjänstetiden ut. Konstitutionsutskottet har emellertid varit af annan åsikt. Här har visat sig, att tvenne unge män haft den ovanliga energi och kraft i viljan, att de under lediga stunder, samtidigt som de fullgjort sin tjänst, lyckats aflägga sådana examina — styrmans-, ångbåtsbefällhafvare- och kaptensexamen — hvilka berättiga dem till inträde såsom reservofficersaspiranter vid flottan. Det är alldeles gifvet, att de själfva önska och att man önskar det i det allmännas intresse, att en sådan energi och viljekraft skola vinna sin belöning, därigenom att desse unge män verkligen få sin önskan fram och få den fram i rätt tid. Det kan icke vara detsamma, om de få sin önskan uppfylld i rätt tid eller om de måste gå och vänta såsom simple män i ledet ännu två år, innan de kunna nå fram till sin önskans mål.

Herr statsrådet antydde, att därest desse unge män fått afsked och blifvit reservofficerare, hade man ingen garanti för, huru länge de komme att stanna såsom sådana, då de i denna egen-skap vore berättigade att erhålla afsked när som helst. Ja, visserligen! Men får man tänka sig, att en bana, som börjats så löf-

tesrikt, som man måste säga, att den gjort för desse unge män, skulle af dem sjäfvilligt brytas i förtid, därigenom att de lämnade sin tjänst som reservofficerare? Man må besinna, att reservofficerstjänsten dock är förenad med vissa förmåner. Med densamma följer ärlig lön intill 40 års ålder. Med den följer äfven pension vid uppnådda 55 år. Och därmed följer slutligen en viss social ställning, som naturligtvis måste för mannen i ledet synas mycket eftersträfvansvärd.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Herr statsrådet yttrade vidare, att genom ett bifall till denna ansökan skulle man kunnat skapa ett farligt prejudikat, då det hade visat sig, att det vore ett flertal unge matrosar, som för närvarande läste på samma examina, och det vore fara värdt, att många sådana ansökningar som den nu förevarande skulle framkomma. Ja, förhållandet är ju det, att vid det kompani — sjätte matroskompaniet —, som desse unge män tillhöra och till hvilket kompani samlas just de matrosar, som anses vara lämpliga till förhandsmän, där är det för närvarande tolf man, som ha aflagt eller bereda sig på att genomgå dylika examina. Bland dessa ha vi först de två unge män, hvarom i detta ärende är fråga. Vidare är det en annan, den ende som utom dem har aflagt alla tre examina, men som emellertid vid dessa examinas afläggande var för gammal för att söka inträde som reservofficersaspirant. Jag ber nämligen att få erinra därom, att 26 års ålder är satt såsom slutgräns för att vinna detta mål. Af de öfriga är det en afdelning på fem, hvilka aflagt styrmansexamen, men icke ångbåtsbefälhafvare- och kaptensexamen. Af dessa ha två därjämte inkommit i underofficersskolan, och med inträde i denna skola följer förbindelse till en fortsatt tjänstetid vid Stockholms station af ytterligare fyra år. När dessa fyra år gått till ända, äro äfven desse gifvetvis för gamla för att kunna komma i fråga till reservofficerare. Med de öfriga tre är det verkligen det förhållande, att därest de lyckas aflägga sina slutliga examina, blir det först i maj nästa år, och de äro fria från sin tjänst i oktober samma år. De äro således efter examinas afläggande endast underkastade en sommars praktiska öfningar, som icke kunna annat än lända dem till nytta i deras blifvande lefnadskall. Återstå slutligen fyra, hvilka ännu icke aflagt några som helst examina; och huruvida de kunna komma att aflägga någon examen, torde stå i vida fältet, när man besinnar, att, genom den omläggning af flottans öfningar till sjöss, som ägt rum, dessa komma att så ytterst betydligt utsträckas i fråga om fartygsöfningar, att tillfälle till studier i land på fritid torde blifva ytterligt inskränkt. Någon sannolikhet, för att desse unge män hinna examens slutmål, förefinnes således knappast. Vid sådant förhållande får man väl säga, att något farligt prejudikat icke torde ha kunnat skapas genom att lämna bifall till desse unge mäns ansökan.

Herr statsrådet yttrade vidare, att med bibehållande af matroserna i flottans tjänst hela deras tjänstetid afses, att kronan skall erhålla valuta för sina omkostnader för matroserna från deras allra första utbildning äfvensom för själva utbildningsbesvä-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

ret. Ja, det är ju visserligen sant. Men då är ju frågan: hvilket lämnar den bästa valutan: att nödgå desse unge män mot deras vilja att tjänstgöra som simple män i ledet ytterligare tvenne år, sedan de erhållit sådan utbildning, som medför utsikt till officerskompetens, eller att låta dem komma fria från tjänsten, blifva utbildade till reservofficerare och sedan allt intill 40 års ålder kvarstå i flottans tjänst?

Jag ber att få erinra därom, att chefen för marinstaben i sitt utlåtande har sagt, att den nuvarande reservofficersutbildningen lider af det felet, att den praktiska sidan af utbildningen alltför litet tillgodoses, så att de reservofficerare, som under de senaste åren kommit i tjänst, till följd däraf icke varit så lämpliga, som man skulle önskat. Ett önskemål är därför enligt nämnda chefs förmenande, att en ombildning af reservofficerskurserna i mera praktisk riktning måtte komma till stånd. Här ha vi två unge män, som just fått, enligt chefens för marinstaben förklaring, den praktiska utbildning, som gör dem särskildt lämpliga till reservofficerare. I deras utbildning är nämligen den lucka fylld, som anses förefinnas i reservofficersutbildningen i allmänhet.

Jag kan för min del icke finna annat, än att herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet icke i föreliggande afseenden iakttagit sitt vapens sannskyldiga nytta. Jag finner därför anledning, herr talman, att hemställa, det kammaren behagade besluta att lägga den förevarande punkten med gillande till handlingarna.

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet greve Ehrensvärd: Herr talman, mina herrar! Jag vill blott yttra några ord med anledning af den siste talarens anförande.

Det är ingalunda fallet, att reservofficerarne hafva någon aflöning; de hafva icke någon som helst lön från det ögonblick de utnämnts, men de få pension vid fyllda 55 år, om de kvarstått i reserven till fyllda 40 år.

Vidare händer det mycket ofta, att åt dessa reservofficerare erbjudes sådan plats i civil beställning, antingen på land eller i handelsflottan, att de taga afsked från sin reservofficersbefattning inom ett eller ett par år. De anse sig icke kunna stå kvar i denna befattning, och, såsom jag förut nämnt, kan afsked icke nekas dem. På detta sätt blir flottan af med dem.

Öfverläggningen var härmed slutad. Kammaren beslöt att med gillande af utskottets ifrågavarande anmälan lägga punkten till handlingarna.

Punkten 2:o).

Under denna punkt hade utskottet funnit den regeringsåtgärd, som omförmäldes i protokollet öfver sjöförvarsärenden den 20

november 1908, n:o 3, vara af beskaffenhet att böra för Riksdagen anmälans.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Reservationer hade emellertid afgifvits:

af herrar *Blomberg, Säve och Östberg*, som ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen;

af herr *Berger*; samt
af herrar *Behm, Sjöholm, Clason, Björck, von Geijer och Ewerlöf*.

Efter föredragning af utskottets anmälan lämnades ordet till:

Chefen för sjöförsvarsdepartementet, herr statsrådet greve Ehrensvärd, som yttrade: I anledning af konstitutionsutskottets anmärkning i denna punkt anhåller jag att få yttra några ord. Jag skall därvid först uttala mig om själfva saken och de skäl, som lägo till grund för Kungl. Maj:ts beslut i detta ärende, för att sedermera öfvergå till den formella delen af frågan, mot hvilken del anmärkningen är riktad.

Ifrågavarande område, benämndt Magdelund, blef icke inköpt samtidigt med den öfriga för Vaxholms kustartilleriregementes och Vaxholms grenadjärregementes förläggning till Rindön erforderliga marken. Det är beläget i omedelbar närhet af kustartilleriets kasernetablissemang och är fullständigt inneslutet af kronans mark. Områdets areal utgör 1 hektar 48 ar och 5 kvadratmeter. Å lägenheten finnas följande hus, som vid köpets ingående tillhörde ägaren, nämligen: 1 villa, i hvilken lägenheter upplåtits till 7 särskilda personer, det s. k. »kafféhuset», hvars innehafvare jämväl ägde rätt att uppsätta serveringspaviljong vid allmänna vägen, »arrendatorhuset» m. fl. Därjämte voro tomter upplåtna för ett s. k. »fotografhus», för uppförande af biograf m. m. Ett tiotal familjer har drifvit affärer därstädes.

Att befintligheten af ett dylikt, i enskild ägo varande område, inom hvilket de militära myndigheterna saknat all befogenhet i fråga om ordningens upprätthållande, skulle inverka högst menligt på ordningen inom samhället i sin helhet, torde vara uppenbart. Erfarenheten har ock visat, att slagskämpar och bråkmakare med förkärlek uppehållit sig på denna plats.

En del af de byggnader, som finnas på området, äro af mindre solid konstruktion. De äro ganska vanprydande och hafva placerats utan ordning och utan hänsyn till brandsäkerheten. Platsens läge inpå militärsamhället kräfver emellertid, att en ordentlig plan för vägförbindelsernas ordnande och områdets bebyggande uppgöres.

Då tomterna på Magdelund rönte stark efterfrågan, var det att befara, att hela området inom få år skulle blifva bebyggt, hvarigenom dess förvärfvande blifvit fördyradt. Uppskof med

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

köpet hade dessutom troligen medfört, att tomtarrendatorerna åst sig utverkat förlängda kontrakt. Med renhållningen har det alltid varit illa ställt inom Magdelundsområdet. Flerestädes hafva afskräden i fast och flytande form varit i större mängder utspridda på marken. Denna orenlighet har varit mycket besvärande för närboende och utgjort en verklig fara för sundheten inom militärsamhället. Sedan området nu kommit i kronans ägo, komma erforderliga åtgärder till motverkande af denna fara gifvetvis att vidtagas.

På det att kontroll måtte kunna utöfvas å de olika slag af affärer, som drifvas inom området, äfvensom däröfver att utthyrning af bostads- och buticklängheter ägde rum endast åt hederligt och pålitligt folk, var det af största vikt, att kronan blef ägare till lägenheten snarast möjligt.

Redan år 1904 framhöll marinförvaltningen i skrifvelse till Kungl. Maj:t det oafvisliga behofvet af att detta område förvärfvades af kronan. I annat fall komme utan tvifvel flere byggnader och olämpliga lokaler, än som då funnos där, att uppföras å området, hvarigenom allehanda olägenheter för garnisonen gifvetvis komme att uppstå. Ägaren begärde emellertid då ett pris af 75,000 kronor, men enär detta ansågs för högt, hemställde marinförvaltningen, att området måtte förvärfvas genom expropriation. Den 12 november 1908 gjorde marinförvaltningen ånyo framställning om lägenhetens inköpande för 65,000 kronor, hvilket pris ansågs antagligt. Erfarenheten hade ådagalagt — anför marinförvaltningen — att ännu svårare missförhållanden än tidigare befarats på grund däraf, att ifrågavarande område befunne sig under enskild äganderätt, i själfva verket vore för handen.

Omsorgen om manskapets — de värnpliktigas såväl som de fast anställdas — väl samt hänsyn till ordningens upprätthållande gjorde det enligt mitt förmenande oundgängligen nödvändigt att inköpa detta område, och härom torde väl ock alla vara med mig ense.

Konstitutionsutskottet har nu anmärkt, att, då det kontrakt, enligt hvilket området hembjöds åt kronan, gällde till den 31 mars innevarande år, frågan bort underställas Riksdagen, enär allmänna besparingar, hvaraf köpeskillingen utgått, på grund af innehållet i Riksdagens skrifvelse af år 1841 angående användningen af dylika besparingar, endast finge disponeras för bestridande af sådana, vid den af Rikets Ständer verkställda statsreglering ej påräknade utgifter, hvilka under tiden mellan riksdagarna kunde finnas af oundvikligt behof påkallade.

Det är visserligen sant, att ägaren af lägenheten kunde anses bunden af kontraktet till den 31 mars i år, men denna omständighet syntes mig ej i och för sig böra föranleda till uppskof med köpets definitiva afslutande. Andra faktorer måste härvid äfven tagas i beaktande. Enligt min bestämda mening var det af oundgängligt behof påkalladt, att köpet skedde genast, så att ordnade förhållanden så fort som möjligt kunde åstadkommas i kasernernas omedelbara närhet. Jag vill i detta hänseende erinra, förutom

hvad jag redan anført angående lägenhetens användande — att enligt kontraktet ägaren förbehållit sig rätt att, intill dess köpet blefve definitivt, med nyttjanderätt upplåta mark och bostäder från lägenheten och därå uppförda byggnader. Visserligen fick sådan upplåtelse ej ske på längre tid än ett år, men i allt fall kunde kronan under den tiden fått flera rättsägare att göra med och taga hänsyn till än nu var fallet, hvilket utan tvifvel blifvit förenadt med olägenheter och kostnader. De aftal om bostadslägenheter och tomter, som redan funnos, voro visserligen i regel skriftliga, men med muntliga ändringar och tillägg. En del af dessa aftal voro dock allenast muntliga och i båda fallen ofta mycket ofullständiga. För att någon reda måtte ju förr desto hellre kunna bringas i dessa förhållanden var det af största vikt, att köpet omedelbart uppgjordes. Ett dröjsmål kunde utan tvifvel hafva medfört trassel och svårigheter. Jag kan fördenskull ej finna annat, än att just sådana omständigheter, som afses i 1841 års riksdagsskrivelse, förelågo i detta fall.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Vidare skall jag tillåta mig framhålla, att under de senare åren beslut om inköp af markområden under liknande förhållanden blifvit på föredragning af statsrådet och chefen för landtförsvarsdepartementet fattade, utan att anmärkning häremot framstälts. För erhållande af öfningsfält och anordnande af skjutbanor å åtskilliga regementens nya förlägningsorter har mark till mindre eller större omfång måst inköpas och köpen hafva guldits dels genom förskott, sedermera ersatta af allmänna besparingar, dels omedelbart af dessa besparingar.

Den 25 maj 1906, således när herr vice talmannen, som nu är ordförande i konstitutionsutskottet och som varit med om att framställa anmärkningen, tillhörde Konungens råd, anvisade Kungl. Maj:t, medan Riksdagen ännu var samlad, af fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar dels 73,000 kronor till ordnande af skjutbanor i Boden, dels 43,000 kronor till ordnande af skjutbana för Västmanlands regemente. I intet af dessa fall har någon anmärkning häremot framstälts af konstitutionsutskottet.

Dessa förhållande hafva ock bragts till Riksdagens kännedom. Så anförde chefen för landtförsvarsdepartementet i det vid Kungl. Maj:ts proposition n:o 51 till 1908 års Riksdag fogade statsrådsprotokollet i fråga om sättet för gäldande af kostnaderna för vissa byggnaders fullbordande, att han icke funne något att erinra mot ett af särskilda sakkunniga framställt förslag, att berörda kostnader skulle delvis bestridas af hufvudtitelns allmänna besparingar. Dessa besparingar hafva — fortsätter departementschefen — under senare åren måst starkt anlitas för åtskilliga ändamål, såsom, bland annat, till bestridande af kostnaderna för anläggandet af nya skjutbanor å en del öfningsplatser, då särskilda medel därtill ej varit anvisade, samt för inköp af mark till öfningsfält i de fall, då tillräckliga områden ej ställts till förfogande af vederbörande kommuner, hvilka senare frågor det varit nödvändigt att afgöra på samma gång som förlägningsfrågorna, till förekommande af en eljest högst sannolik, afsevärd prisstegring. Då emellertid dessa

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

utgifter vore af öfvergående art och, hvad de senare — d. v. s. om inköp af mark till öfningsfält — anginge hädanefter icke torde ifrågakomma annat än i sällsynta undantagsfall, lede det icke något tvifvel, att icke besparingarna i hufvudtitelns allmänna anslag skulle lämna tillgång till den då ifrågasatta utgiften.

Kungl. Maj:t hade alltså, då nu ifrågavarande ärende föredrogs, anmält för Riksdagen, att Kungl. Maj:t använt och fortfarande ämnade använda allmänna besparingar för tillfälliga utgifter af förenämnda art. Denna anmälan gällde visserligen besparingar under fjärde hufvudtiteln, men då gifvetvis samma bestämmelser böra vara normerande för dylika besparingars användande under femte hufvudtiteln, har jag ansett mig kunna hämta stöd häraf i förevarande fullt analoga fall.

På grund af de skäl, jag nu anført, har jag ansett mig befogad att tillstyrka Kungl. Maj:t att bifalla marinförvaltningens ifrågavarande framställning.

Herr Sundström: Herr talman, mina herrar! Såsom konstitutionsutskottet i sitt utlåtande i föreliggande punkt af memorialet anmärker, är det här icke fråga om, huruvida Kungl. Maj:t utbetalat för mycket för den ifrågavarande lägenheten Magdelund. Icke heller har utskottet ingått i någon pröfning om samma lägenhets behöflighet för kustartilleriet. Hvad här är fråga om är, huruvida Kungl. Maj:t haft grundlagsenlig rätt och befogenhet att för köpeskillingsen erläggande använda femte hufvudtitelns allmänna besparingar. Här hafva vi således åter ett af dessa konstitutionella spörsmål, där slitningar och tvister kunna uppstå om hvad som är Kungl. Maj:ts makt och hvad som är Riksdagens makt.

Enligt Riksdagens skrifvelse af den 12 maj 1841 äger Kungl. Maj:t rätt att använda de å hufvudtitlarna uppkomna besparingarna i och för sådana utgifter, som af Riksdagen ej förut pröfvats. Egentligen är det ju Riksdagen, som ensam är och bör vara den anslagsbeviljande. Detta ligger i sakens natur, emedan Riksdagen ensam har den beskattande makten.

Men huru förutseende och förtänksam en Riksdag än kan vara, kan det naturligtvis icke undvikas, att utgifter kunna förekomma mellan riksdagarna, om hvilka man ej har kändedom under Riksdagens sammanvaro, och som Riksdagen sålunda ej varit i tillfälle att pröfva. Särskildt var detta fallet vid den tid, då den förenämnda riksdagsskrifvelsen affattades. Man hade nämligen då riksdagar endast hvart femte år. Under den långa tidrymd, som således förflöt mellan två på hvarandra följande riksdagar, kunde det omöjligen undvikas, att sådana utgifter måste göras, som Riksdagen icke varit i tillfälle att pröfva. Och ehuru vi nu hafva årligen återkommande riksdagar, och det icke förflyter mera än 7 å 8 månader mellan två på hvarandra följande riksdagar, torde det nog icke vara så få fall hvarje år, då Kungl. Maj:t måste göra utgifter, som Riksdagen icke varit i tillfälle att pröfva. Riksdagen

brukar därför ärligen förnya det beslut rörande besparingarna, som ligger i 1841 års skrifvelse.

Men denna rätt öfver besparingarnas användning, som Riksdagen öfverlätit på Kungl. Maj:t, är icke oinskränkt. Tvärtom äro gränserna för denna Kungl. Maj:ts dispositionsrätt i hög grad inskränkta. Af ordalagen i Riksdagens skrifvelse finner man, att denna inskränkning gäller i fyra olika hänseenden, nämligen 1:o) de få användas till utgifter, som kunna ifrågakomma mellan riksdagarna, 2:o) utgifterna skola vara för rikets behof oundgängligen påkallade, 3:o) utgifterna skola vara till sådana ändamål, som öfverensstämma med den hufvudtitels natur, hvarifrån besparingen tages, och 4:o) utgiften måste alltid vara af tillfällig och icke af permanent natur.

Det existerar sålunda en öfverenskommelse mellan den anslagsbeviljande myndigheten, Riksdagen, å ena sidan, och den anslagskräfvande myndigheten, Kungl. Maj:t, å andra sidan, rörande besparingarna. Riksdagen har liksom velat säga: det är ensamt svenska folkets representation, som är den beskattande och anslagsbeviljande. Denna rätt släpper representationen under inga villkor ur sina händer. Men på det att icke Kungl. Maj:ts regering stundom skall vara strandsatt och blifva ur stånd att styra riket, gifver representationen Kungl. Maj:t rätt att i trängande fall tillgripa vissa besparingar, som föregående år uppstått å hufvudtitlarna. Dessa besparingar skola därför visserligen redovisas och göras kända, men behöfva icke af Kungl. Maj:t återböras. Representationen förbehåller sig dock rätt att genom revisorerne och konstitutionsutskottet granska dessa allmänna besparingars användning.

Men om denna min uppfattning af betydelsen af 1841 års riksdagsskrifvelse är riktig, så gäller det också, att de båda parterna, som deltagit i öfverenskommelsen, regeringen, å ena, och Riksdagen, å andra sidan, rätt tillämpa densamma. Om så ej sker, skola oupphörliga slitningar och tvister uppkomma rörande dessa besparingars användning. En maktlysten och mot den sittande regeringen fientligt sinnad representation kan genom oupphörligt i tid och otid framställt klander af besparingarnas användning bereda regeringen svårigheter, ja, helt och hållet omöjliggöra regeringens förmåga att handla. Men å andra sidan kan en maktlysten och tilltagsen regering, som tillika är medveten om, att den inom representationen har en majoritet, som i vått och torrt är färdig att genom sina röster skydda alla dess handlingar för åtal och ansvar, missbruka sin af Riksdagen öfverlättna rätt öfver besparingarna, så att den inskrider på området af Riksdagens anslagsmakt.

Efter dessa förutskickade anmärkningar öfvergår jag nu till det i memorialets punkt 2 omhandlade fallet. Det har under de senaste dagarna, sedan memorialet offentliggjordes, i den regeringsvänliga pressen betecknats såsom ett utslag af kitslighet och regeringsfientlighet, att utskottets majoritet vågat framställa sina anmärkningar. Jag protesterar på det bestämdaste mot en dylik

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Ports.)

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

beskyllning. Liksom jag icke vill beskylla regeringens försvarare, att deras försvar är dikteradt af någon som helst servilism under regeringen, fordrar jag också, att utskottsmajoritetens motiv skola respekteras och till det bästa uttydas.

Vi kunna ju tvista med hvarandra om det befogade eller obefogade i anmärkningarna. Men i fråga om motiven till dessa anmärkningar vågar jag bestämdt påstå, att de uteslutande varit förestafvade af omtanke om Riksdagens rätt.

Hvad är det här fråga om? Jo, regeringen har använt femte hufvudtitelns allmänna besparingar till inköp af en å Rindön befintlig lägenhet, Magdelund. Summan är 65,000 kronor. Huru ställer sig nu denna åtgärd, sedd i ljuset af Riksdagens skrivelse 1841?

Är utgiften för rikets behof oundgängligen nödvändig? Det veta vi icke. Men Kungl. Maj:t säger det. Och då få vi väl antaga, att så är.

Är utgiften gjord till ett ändamål, som ligger inom femte hufvudtitelns ram? Ja, ty lägenheten Magdelund skulle läggas till kustartilleriets område å Rindö.

Är utgiften af tillfällig natur? Ja.

Är utgiften gjord för ett ändamål, som endast kunde vinnas genom köpets afslutande mellan två på hvarandra följande riksdagar, riksdagarna 1908 och 1909, eller har den varit af så brådskande natur, att icke regeringen kunnat förelägga densamma Riksdagens pröfning? Härpå svarar jag obetingadt nej. Och detta bevisas bäst just af det enkla förhållandet, som utskottet också påpekar, att beslutet af regeringen fattades den 20 november 1908, men att köpet trädde i kraft först den 31 mars 1909. Och häraf drager utskottet ytterligare den, enligt min mening, fullt logiska slutsatsen, att det med den oundgängliga nödvändigheten af köpet i fråga varit både si och så. Ty om det verkligen var oundgängligen nödvändigt, hvarför afslutades då icke köpet genast att träda i kraft? Om däremot regeringen kunde låta köpet stå öppet ända till den 31 mars detta år, hvarför kunde då icke regeringen genom proposition underställa köpet Riksdagens pröfning? Dessa frågor blotta, enligt min mening, fullständigt det oriktiga uti regeringens handlingssätt. Den har midt under sittande riksdag gjort en utgift från besparingarna, som egentligen bort göras först efter riksdagens pröfning och genom särskildt beviljad anslag. Men härmed har regeringen också inkräktat på Riksdagens anslagsmakt. Och jag frågar, om vi såsom nationens representation skola tåla detta utan att mot ett sådant handlingssätt rikta en anmärkning. Jag svarar för min del, att jag icke kan vara med härom.

Jag anhåller, att till jämförelse i kammarens hägkomst få framdraga en händelse från föregående riksdag, som står i fullständig analogi med denna händelse. Den står i samband med dechargebetänkandet af år 1904, punkten 3. I skrivelse den 23 september 1902 angående utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel för år 1904 hade marinförvaltningen hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes hos Riksdagen äska ett extra ordinarie anslag å

52,100 kronor i och för anläggandet af en elektrisk verkstadsbyggnad i Karlskrona. Emellertid framlade Kungl. Maj:t ingen begäran härom uti 1903 års statsverksproposition. Den 26 maj 1903 hemställde därför marinförvaltningen återigen, att Kungl. Maj:t måtte af allmänna besparingarna å femte hufvudtiteln anvisa ett belopp af 40,000 kronor för en elektrisk verkstadsbyggnad i Karlskrona. Vid föredragning i statsrådet den 17 juni 1903 af denna skrifvelse tillstyrkte dåvarande chefen för sjöförvarsdepartementet, statsrådet Palander, att Kungl. Maj:t måtte för ändamålet anvisa 30,000 kronor af hufvudtitelns allmänna besparingar. Och blef beslut fattadt i enlighet härmed.

Alltså — en begäran om anslag af marinförvaltningen, som icke vunnit beaktande i 1903 års statsverksproposition, och som 1903 års Riksdag icke varit i tillfälle att pröfva, blef, utan att några nya skäl förebringats, bifallen kort efter riksdagens avslutning genom tillgripande af de allmänna besparingarna.

Hvad säger nu härom 1904 års konstitutionsutskott? Till svar härå ber jag att få uppläsa ett kort stycke ur dess memorial n:o 6. Utskottet säger: »På grund af hvad sålunda anförts och då föredragande departementschefen, enligt utskottets åsikt, genom sitt i förevarande ärende afgifna rådslag tillstyrkt Kungl. Maj:t att vidtaga en åtgärd, som i sig innebär ett öfverskridande af den Kungl. Maj:t öfver besparingarna tillerkända dispositionsrätt — ett förfaringssätt, som kan medföra betänkliga konsekvenser med hänsyn till Riksdagens bestämmanderätt i statsregleringsfrågor — har utskottet funnit detta ärende vara af den beskaffenhet, att anmälan bör, jämlikt § 107 regeringsformen, hos Riksdagen göras mot föredragande departementschefen.»

Detta konstitutionsutskottets uttalande lades af Andra Kamaren *med gillande* till handlingarna den 14 maj 1904.

Nu har herr statsrådet och chefen för sjöförvarsdepartementet gentemot utskottet anförts, att, vid denna ifrågavarande lägenhets, Magdelund, inköpande, det var nödvändigt att tillgripa en dylik åtgärd, därför att kontroll öfver lägenhetens bebyggande och uthyrande samt afsöndringar från densamma skulle kunna från Kungl. Maj:ts sida göras. Jag vill då fråga, huruvida icke Kungl. Maj:t skulle kunna genom det villkorliga kontrakt, som upprättades i november 1908, redan förhindra dylikt egenmäktigt förfarande i afseende å lägenheten från ägarens sida, och huruvida icke det villkorliga kontraktet skulle kunna i och för sig själf redan vara nog för att utöfva en sådan kontroll. För mig synes det, att *detta* icke utgör något skäl för, att Kungl. Maj:t skulle behöfva vidtaga en dylik åtgärd, att låta kontraktet vara villkorligt till den 31 mars 1909, och då tillgripa de allmänna besparingarna. Det är, enligt min mening, icke något talande skäl för saken.

Dessutom har statsrådet upprepat en hel del liknande fall, som skulle hafva skett under föregående år, då de allmänna besparingarna tillgripits. Jag vill icke bestrida, att sådant har inträffat. Men jag hemställer, huruvida detta utgör något skäl

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

för, att detta fall skulle göras mer berättigadt. Utskottet har ju äfven i sitt betänkande gjort följande medgifvande, »att besparingarna understundom tillitats äfven under pågående riksdag, utan att anmärkning därom skett, kan väl vara möjligt, men — säger utskottet — i sådant fall torde utgifterna hafva varit af annan beskaffenhet, såsom betalning för fullgjordt arbete och dylikt». Det kan inträffa, att utgifter kunna förekomma under sittande riksdag, som äro af så brådskande natur, att icke en proposition till Riksdagen kan föreläggas. Men i det föreliggande fallet är det ju uppenbart, att ett sådant skäl icke föreligger.

Hvad vidare beträffar de omtalade inköpen, som kronan gjort af allmänna besparingar under fjärde och femte hufvudtitlarna föregående år, ber jag att gentemot herr statsrådet få påpeka, att äfven Riksdagens revisorer en gång gjort anmärkning öfver, att allmänna besparingarna tillgripits i alltför hög grad, samt äfven gjort det uttalande, att sådant borde undvikas.

1903 års statsrevisorer hade nämligen vid granskning af 1902 års räkenskaper och förvaltning anmärkt, att ett belopp af 129,718 kronor 37 öre utbetalts af fjärde hufvudtitelns allmänna besparingar till inlösen af sådana å mötesplatser befintliga byggnader, hvilka tillhört officerskårerna vid olika truppförband. Revisorerna påpekade dessutom, att de utgifter, som för ifrågavarande ändamål blifvit af de allmänna besparingarna bestridda för åren 1901, 1902 och större delen af 1903, uppgingo till den respektabla summan af 333,166 kr. 4 öre. Revisorerna fäste sig visserligen hufvudsakligen vid den sidan af frågan, att besparingarna blifvit använda till ändamål, som ej kunde sägas vara oundvikliga behof. Det är dock intressant att läsa deras uttalanden. De uttala nämligen, att vid sådana inköp borde man för framtiden undvika att använda de allmänna besparingarna, utan då borde saken alltid underställas Riksdagens pröfning, och i Riksdagens skrifvelse n:o 108 från samma år uttalar Riksdagen i anledning häraf ungefär detsamma.

Jag kan till sist icke underlåta att i sammanhang med detta bemöta en af Förstakammarreservanternas, hvars reservation återfinnes å sidan 15 i detta betänkande. Herr Berger yttrar, att han ej kunnat vara med om anmärkningen i fråga, emedan »vid tillämpningen af föreskrifterna i den af utskottet åberopade skrifvelsen den 12 maj 1841 har utbildat sig den praxis, att besparingarna å riksstatens hufvudtitlar allmänligen användas äfven till utgifter, med hvilka utan olägenhet skulle kunna anstå, tills frågorna hunnit underställas Riksdagens pröfning,» och därför anser han, att »Kungl. Maj:t följaktligen, i stöd af berörda praxis, varit oförhindrad att utan Riksdagens hörande använda förefintliga besparingar för det ifrågavarande inköpet af lägenheten Magdelund n:o 1». Jag har för min del ytterst svårt att förstå tankegången i detta resonemang. Jag har redan förut sökt bevisa, att Riksdagens skrifvelse från 1841 får anses såsom ett uttryck för en Riksdagens eftergift åt en praxis, som arbetat sig fram under de första 30 åren efter 1809. Nu kommer herr Berger och fordrar, att vi dessutom

skola godkänna en praxis *utöfver praxis* och härmed gifva Kungl. Maj:t oinskränkt och okontrollerad makt öfver de allmänna besparingarna. Men härför tror jag, att vi böra akta oss. Det gäller här visserligen blott den jämförelsevis obetydliga summan af 65,000 kronor. 1904 gällde det blott 30,000 kronor. En annan gång kan det hända, att summan gäller tiodubbla beloppet, och då kan det vara godt att ha sagt ifrån i tid.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Vi ha under denna riksdag haft tillfälle att bevittna, hur den nu sittande regeringen med hurtigt mod grep sig an att bryta en gammal inrotad praxis bredvid grundlagen, och hur den oförfäradt drog i härnad mot Andra Kammarens majoritet till försvar för denna sin åtgärd. Här kommer nu samma regering och söker utvidga fältet för en praxis rörande besparingarnas användning. Den söker i ena fallet inskränka rådande praxis, i andra fallet utvidga densamma. Men ehuru syftemålen i de olika fallen äro hvarandra fullständigt motsatta, kännetecknas de dock af en och samma tendens: tendensen att utvidga konungamakten på Riksdagens bekostnad.

Herr talman, jag kan ej medverka till sådana syftens realiserande, och därför har jag inom utskottet varit med om anmärkningen i fråga, hvilken jag föreslår, att kammaren måtte med gillande lägga till handlingarna.

Herr Jansson i Djursätra: Herr talman! Det är ingalunda min mening att här uppträda för att på något sätt försvara sådant, som icke bör försvaras, men då den siste ärade talaren för sin del ansåg, att anmälan borde af kammaren med gillande läggas till handlingarna, ber jag att få yttra några ord om den uppfattning, jag har i saken.

Jag gillar i mångt och mycket de synpunkter, som den siste ärade talaren framhöll beträffande användandet af de allmänna besparingarna på de särskilda hufvudtitlarna, och jag har mycket stor respekt för 1841 års riksdagsskrifvelse, när det gäller villkoren för användandet af sådana medel. Men då det här synes framgå, som om användandet af besparingarna på femte hufvudtiteln, som nu särskildt här är föremål för klander, skulle vara af en utomordentlig betydelse, d. v. s. att regeringen i detta fall har gått till väga på ett sätt, som nästan saknar motstycke under den senare tiden, så ber jag att få påpeka, att så är dock ingalunda förhållandet. Jag skall för min del be att i all korthet få framhålla, hurusom endast på fjärde hufvudtiteln de allmänna besparingarna blifvit använda, för så vidt man kan inhämta upplysningar därom ur statsrevisorernas årliga berättelser. Jag skall då be att ur samma berättelser för de senaste åren, från och med 1904 till och med sista året, d. v. s. 1908, få angifva de summor, som blifvit använda af de allmänna besparingarna på fjärde hufvudtiteln, utan att dessa utgifter, såvidt det af samma berättelser framgår, varit särskildt föremål för Riksdagens pröfning.

Enligt 1904 års statsrevisorers berättelse utgjorde de medel, som voro använda af de allmänna besparingarna för det året,

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

272,920 kronor 26 öre. De olika specifikationerna för de särskilda ändamålen kan jag ju icke behöfva trötta kammaren med. Hvar och en, som intresserar sig för den saken, kan närmare taga reda därpå, om han går till revisorernas berättelser för respektive år. Af 1905 års berättelse inhämtas, att det belopp, som då hade användts och som var upptaget i det årets revisionsberättelse, uppgick till 269,046 kronor 58 öre. Af 1906 års berättelse framgår, att det belopp, som under det året sammanlagdt var använt, uppgått till 68,076 kronor 68 öre. I 1907 års berättelse uppgifvas de sammanlagda beloppen ha uppgått till 245,087 kronor 30 öre och i 1908 års berättelse, som är den sista, som är tillgänglig, var beloppet 128,421 kronor 61 öre. Därpå framgår, att hvad som nu är använt för inköp af den här marken på Rindön och som varit särskildt föremål för konstitutionsutskottets uppmärksamhet och som äfven föranledt anmälan, icke är något enstaka fall, utan är ett sådant, som har många föregångare under de senare åren, om icke precis från femte hufvudtiteln, så likväl från systerhufvudtiteln, jag menar den fjärde hufvudtiteln. Hur det förhåller sig med de andra hufvudtitlarna har jag icke sett efter, jag har här blott sysslat med den fjärde hufvudtiteln. Men äfven om man nu håller sig till blott denna hufvudtitel, såsom jag här gjort, och närmare granskar, hur det tillgått under årens lopp, så finner man, att denna regering i detta fall endast gjort, hvad de föregående regeringarna för sin del praktiserat. Jag började med att läsa upp, hur det i 1904 års berättelse var redogjort för användandet af sådana besparingar. Det var då en regering, som vi nu i allmänhet kalla för högerregering och som satt före den Staaffska regeringen. Men äfven under den tid, som herr vice talmannen och hans kolleger innehade regeringen, inträffade samma förhållande. Det var ju icke så lång tid den omfattade, såsom vi veta, bara omkring 7 månader, men under denna jämförelsevis korta tid beslöt äfven den regeringen att af de allmänna besparingarna på fjärde hufvudtiteln använda icke så oväsentliga belopp. Enligt bref den $30/12$ 1905, d. v. s. knappt två månader efter det att den liberala regeringen tillträd sina ämbeten, föreslog den regeringen, d. v. s. Kungl. Maj:t beslöt på vederbörande föredragandes hemställan, att 19,000 kronor finge tagas af allmänna besparingarna till inköp af vissa byggnader å en kronotomt i Vaxholm. Sedan beslutade ytterligare samma regering — jag tror, att det äfven omnämndes af chefen för sjöförvarsdepartementet här i debatten, men det kanske icke observerades så noga, jag hörde det knappast — den $25/3$ 1906 eller i den sista konselj, som den dåvarande regeringen höll, att utaf de allmänna besparingarna skulle få tagas 116,000 kronor, som finge disponeras bland annat för en skjutbana och andra militära ändamål, som nu icke torde vara vidare intressanta att höra omnämnas. Det kan sålunda icke sägas, att de ärenden, för hvilka, enligt denna vänsterregerings beslut, medlen skulle tagas af de allmänna besparingarna, voro af så brådskande beskaffenhet, att icke Riksdagen kunnat få tillfälle att yttra sig däröfver. Vid nyåret återstod ju icke mer

än fjorton dagar, till dess att Riksdagen skulle sammanträda, och i slutet af maj var ju Riksdagen icke ännu upplöst. Regeringen hade då haft hela riksdagstiden för sig, och ärendet var som sagdt icke af brådskande art. Detta vill jag nu icke klandra, men jag tycker icke heller, att detta handlingssätt står i mera samklang med 1841 års riksdagsskrivelse än den sak, som nu är föremål för klander.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

När man därför skall bedöma nu omhandlade saker, bör man väl se dem i sitt rätta sammanhang och icke säga, att därför att den eller den gjort så, är det mera fördömligt, än om man själf gjort på samma sätt. Jag har härmed endast velat framhålla och betona, att det bör vara rättvisa på hela linjen. — Men när det nu gäller att använda och tillämpa 1841 års riksdagsskrivelse för att reglera detta rättsförhållande, nämligen dispositionsrätten, emellan Kungl. Maj:t och Riksdagen, så uppkomma som känt är ofta konflikter, och när så är förhållandet, skulle jag för min del vilja särskildt hemställa till herr vice talmannen och hans meningsfränder, hvilka ju visat sig sitta inne med stor initiativförmåga på flera områden, om de icke äfven ville taga den frågan i öfvervägande, huruvida det skulle kunna gå för sig att få bättre och tidsenligare regler i just nu förevarande afseende.

Jag nämnde i början, att anledningen till, att jag begärde ordet, egentligen var det yrkande, som den siste ärade talaren slutligen framställde. Han hemställde nämligen, att den i denna punkt gjorda anmälan skulle med gillande — det var alltså en skärpning — läggas till handlingarna. Jag hemställer emellertid, om icke omständigheterna i nu föreliggande fall äro sådana, att man kan ha anledning att vara belåten, om man lägger anmälan till handlingarna utan vare sig gillande eller ogillande.

Herr talman! Jag har endast velat uttala denna min uppfattning i frågan utan att för öfrigt inlåta mig på själfva sakförhållandet och vill tillika nämna, att jag varit förhindrad af annat uppdrag att deltaga i ärendets behandling i utskottet.

Herr vice talmannen: Herr talman, mina herrar! Det statsråd, mot hvilket denna anmärkning är riktad, har sökt efter någon auktoritet till sitt värjande, och han har därvid helt naturligt sökt att åberopa den största auktoritet, som han och den nuvarande regeringen känner, nämligen den förra regeringen.

Hvad beträffar det, som i det afseendet anmärkts, kan jag ju lämna helt och hållet å sido hvad herr Jansson i Djursätra yttrade om en utgift å besparingarna, som gjorts mellan riksdagarna och hvars närmare beskaffenhet icke på ringaste sätt af honom utreddes liksom ej heller det behof, som föranledde denna utgift.

Hvad åter igen beträffar den utgift, som enligt herr statsrådet Ehrensvärds uppgift skulle ha gjorts den 25 maj 1906 och hvarvid en utanordning på besparingarna skulle ha ägt rum, kan det ju vara litet svårt att tre år efteråt minnas den sak, det då gällde, och att sålunda kunna ingå i något bemötande af hvad därom sagts, och detta så mycket mer, som den handling, nämligen stats-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

rådsprotokollet, hvilken erfordras för att erhålla kännedom om hvad som då försiggått, hvilka som voro närvarande och hvilka råd som afgifvits, är en tilltyckt och hemlig handling, efter det att 1907 års konstitutionsutskott granskat densamma. Men äfven om så vore, att jag för min del varit närvarande vid det statsråd, då denna utanordning beslutades och därvid tillrådt densamma, vågar jag helt och hållet bestrida, att blott den omständigheten i och för sig skulle på något sätt strida emot den anmärkning, som här är gjord. Ty det är väl att märka, att utskottet, alldeles i öfverensstämmelse med hvad senare delen af herr Janssons i Djursätra yttrande gick ut på, fullkomligt medgifvit, att skrifvelsen af år 1841 näppeligen är efter sin ordagranna lydelse tillämplig. Utskottet har framhållit, att sådan utanordning, hvarom där talas, kan vara af den natur, att anmärkning icke kan göras och med rätta icke har gjorts däremot. Nu kan jag icke säga — jag erinrar mig som sagt icke den sak, frågan gällde — hvilka särskilda omständigheter, som voro förknippade med den utanordning, som här åberopades. Det är ju möjligt, att den i själfva verket endast var en gifven konsekvens af en anordning, som blifvit pröfvad någon gång mellan riksdagarna, d. v. s. före 1906 års riksdags början, och att den var af den natur, att den kunde sägas innefatta ett oafvisligt, tvingande behof. Detta vågar jag emellertid, som sagdt, icke för närvarande säga. Säkert är — det ber jag herrarna vara förvissade om — att man i 1906 års regering var synnerligen angelägen, särskildt från de mera speciellt grundlagskunnige ledamöternas sida, att regeringen genom sina åtgärder icke skulle åsidosätta eller träda för nära Riksdagens finansmakt, utan att denna skulle hållas uppe.

Jag kan fullkomligt instämma med herr Jansson i Djursätra — det följer ju af hvad jag redan sagt — att det skulle vara önskligt, ifall 1841 års riksdagsskrifvelse kunde undergå en revision efter den nuvarande tidens förhållanden. Men jag är alldeles förvissad om, att hvilken revision den än skulle undergå, skulle denna revision aldrig kunna komma att gå ut därpå, att ett sådant fall som det, hvilket här blifvit anmärkt, skulle kunna komma att anses behörigt. Det är just därför, att denna sak är så fullkomligt typisk för de fall, hvilka innehålla en ovillkorlig öfverträdelse af 1841 års skrifvelse, som utskottet här gjort sin anmärkning. Saken föreligger ju, som handlingarna utvisa, så, att staten hade i sin makt ända till den 31 mars att godkänna eller icke godkänna det preliminärt uppgjorda köpeaftalet och att, därest kronan trädde tillbaka, hela resultatet skulle i ekonomiskt hänseende ha varit uppoffringen af handpenningen, hvilken uppgick till det obetydliga beloppet af 100 kronor. Det är ju tydligt, att här föreligger ett sådant fall, där Kungl. Maj:t borde ha tillåtit Riksdagen att pröfva utgiften. Det är väl möjligt, att Riksdagen skulle ha anslutit sig till den uppfattning, som var bestämmande för statsrådet, ehuru det ju måste framhållas, att detta icke är så alldeles visst; det tillkommer ju Riksdagens utskott att närmare granska och se till de olika synpunkter, som kunna finnas.

Det är emellertid, som sagdt, just det förhållandet, att saken låg så, att det rent af fanns svart på hvitt på, att det icke var något oundvikligt behof att göra denna utgift vid den tidpunkt, då den beslutades, som här orsakade anmärkningen, och jag kan icke finna, att under öfverläggningen här någonting blifvit anfördt, som förringar befogenheten af det af herr Sundström framställda yrkandet.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr Vennersten: Herr talman! I olikhet med den föregående ärade talaren anser jag för min del icke saken vara så utredd, att man kan ansluta sig till det yrkande, som herr Sundström framställde, nämligen att den i denna punkt gjorda anmälan måtte med gillande läggas till handlingarna. Jag finner tvärtom omständigheter föreligga, som mana oss till en viss försiktighet, och särskildt synes det förhållande, som herr Jansson i Djursåtra påpekade, vara af den art, att det borde göra oss något betänksamma, innan vi gå med på den förste ärade talarens yrkande.

Att döma af det anförande, som herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet hade, förefaller det, som om en omständighet uti denna fråga icke blifvit under diskussionen tillräckligt beaktad. Jag syftar här på det stadgande i köpekontraktet, enligt hvilket säljaren skulle äga rätt att för en tid af högst ett år utarrendera vissa områden af den lägenhet, som köpet afsåg. Det är ju enhvar bekant, huru viktigt det är, när man för det allmänna räkning köper fastigheter, att tillse, att dessa köpe ske hastigt och utan att lämna säljaren tillfälle att begagna mellantiden på ett sätt, som kan lända köparen till skada. Det är ju icke heller obekant, att många gånger kontrakt kunna uppgöras, utan att därför säljaren är så starkt bunden, att han icke kan till förfång för köparen vidtaga en och annan åtgärd, som sedermera kan förorsaka köparen en högst betydligt ökad utgift. Vi känna ju litet hvar till sådana fall, och det är icke uteslutet, att äfven i detta fall så kunnat ske. Jag anser fördenskull, att det var mycket klokt att här handla raskt, så mycket mer som det fanns en bestämmelse i kontraktet, som manade till att snarast möjligt avsluta köpet. Nu är gifvet, att i det ögonblick, som Kungl. Maj:t bestämde sig för att göra detta köp, var saken i stort sedt reglerad, och de af mig påpekade svårigheterna synas mig icke då längre ha förelegat i samma utsträckning som dessförinnan.

Herr Sundström framhöll, att då man granskar det sätt, hvarpå de allmänna besparingarna i detta fall blifvit använda, kan man ställa till sig fyra särskilda frågor. För det första: Föll utgiften inom den hufvudtitel, hvars besparingar anlätades? Därpå svarade herr Sundström ja. För det andra: Var utgiften af tillfällig natur? Ja. För det tredje — ja, egentligen är detta den första frågan, men ordningen frågorna emellan är ju likgiltig —: Var det en nödvändig utgift? Därpå svarade herr Sundström: »Ja, det vet man icke. Men sjöministern har förklaradt, att så var fallet, och då får man väl tro det», hvilket jag äfven för min del gör, och därmed anser

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

jag mig kunna besvara äfven den frågan med ja. Slutligen kommer man till frågan: Var ärendet af brådskande natur? Jag har redan förut antydtt, att jag känner mig fullt öfvertygad om, att så var fallet. Om man ser denna sak icke ur synpunkten af hvilken regering som vidtagit denna åtgärd, utan ur rent praktisk synpunkt, och om man därjämte tager i betraktande det förhållandet, att vid denna frågas afgörande inom konstitutionsutskottet tio ledamöter stått mot tio, vill det dock synas, som om sakens utgång inom utskottet icke är så oomtvistligt riktig, som den förste ärade talaren sökte göra gällande.

Herr Sundström har granskat och kritiserat den motivering, som herr Berger gifvit sin reservation. Jag skall nu icke inlåta mig på den frågan, huruvida de konsekvenser, som den senare därvid drager af rådande praxis, äro riktiga och lämpliga, men det vill jag dock säga, att om man anser, att här föreligger ett ärende, som varit af i viss mån brådskande natur, borde man enligt mitt förmenande utan någon betänksamhet kunna stödja sig på den praxis, som i detta afseende utvecklats under årens lopp. Här har åberopats den gamla riksdagsskrifvelsen af år 1841, men vid sidan af denna har ju utbildat sig en praxis, som härvidlag kan tjäna till ledning. För min del anser jag, att det uppslag, som herr Jansson i Djursätra gaf, då han tillrådde en revision af hithörande bestämmelser, var synnerligen lyckligt, och jag ber att i allt få ansluta mig till denna tanke.

Med afseende å själfva den sak, som här föreligger, vågar jag ännu en gång hemställa, om det icke vore klokt att utan vidare lägga den i denna punkt gjorda anmälan till handlingarna, då alla skäl förefinnas, synes det mig, för att vara något betänksam, innan man ogillar ett förfarande, som på grund af förhållandenas makt kan komma att behöfva användas äfven framdeles.

Herr Sundström: Herr talman, mina herrar! Gentemot den siste ärade talaren vill jag endast säga, att det just icke visar någon så stor sträfvan hos regeringen att handla raskt, då köpet kunde ha afslutats och gjorts färdigt den 20 november 1908, men regeringen likväl ligger på saken ända till den 31 maj 1909. Det är väl icke något bevis för att man handlar raskt. Tvärtom anser jag det vara ett bevis på att man legat för länge på saken, och dessutom bevisar det enligt min mening, att köpets afslutande icke var någon så oundgängligen nödvändig handling.

Hvad åter beträffar de siffror, som af herr Jansson i Djursätra anförts från föregående års revisionsberättelser angående besparingar på fjärde hufvudtiteln, så tillmäter jag den saken icke så särdeles stor betydelse. Jag kan icke yttra mig om dessa siffror, men jag vill ändock säga så pass mycket, att det kan hända, att, därest en eller annan af dem kommit att genomgå konstitutionsutskottets och Riksdagens skärseld, de också kunnat bli föremål för anmärkning. Jag känner som sagdt icke till den saken, men då den antyddas möjligheten icke är utesluten, ha dessa siff-

ror för mig icke någon så stor betydelse i förevarande fall såsom bevis.

Dessutom ber jag att få påpeka, att min ärade vän herr Jansson i Djursåtra år 1904 satt såsom ledamot i samma konstitutionsutskott, som då gjorde anmärkning mot sjöminister Palander, och mot detta betänkande anförde han, såvidt jag kan se af handlingarna, ingen reservation, och icke heller yttrade han sig i kammaren emot att punkten med gillande lades till handlingarna, och därför är jag ytterst förvånad däröfver att han i dag i ett alldeles liknande fall intager en annan ståndpunkt.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Herr Jansson i Djursåtra: Herr talman! Den senaste ärade talaren slutade sitt anförande med att uttrycka sin förvåning öfver att jag i dag har en annan ståndpunkt än den jag intog såsom ledamot af konstitutionsutskottet år 1904. Jag skulle för min del vilja be herr Sundström visa, hvori skillnaden i ståndpunkter består. Och jag vill först och främst fråga: hvar har jag sagt, det jag anser, att anmälan är obefogad? Det återstår att bevisa. Jag har icke sagt det, men jag har sagt, att denna regeringshandling, som konstitutionsutskottets majoritet funnit vara värd en anmälan, bör ses mot bakgrunden af föregående års praxis.

Herr Sundström har äfven sagt, att han icke säkert vet, huruvida användningen af de medel, som jag omnämnde i min förteckning öfver utgifter af allmänna besparingar på fjärde hufvudtiteln f. o. m. år 1904 t. o. m. år 1908, varit underkastad konstitutionsutskottets granskning. Herr Sundström, som är ledamot af konstitutionsutskottet, bör mycket väl veta, att inga sådana utanordningar få ske utan på grund af kungl. maj:ts beslut och att hvarje regeringshandling, som afser sådana utgifter, äro föremål för konstitutionsutskottets pröfning. Detta bör så mycket mindre vara obekant för herr Sundström, som jag vill minnas, att han i konstitutionsutskottet är ledamot af den afdelning, som granskar just de utgifter, som falla under fjärde hufvudtiteln. Sålunda menar jag, att det är konstateradt och uppenbart, att alla medel, som äro använda af fjärde hufvudtiteln's besparingar under de nämnda åren, funnits i statsrådsprotokollet och varit tillgängliga för konstitutionsutskottets granskning, men oaktadt detta har konstitutionsutskottet för sin del lämnat samtliga utan anmärkning.

Herr talman, då jag för min del finner, att här föreligga sådana omständigheter, som göra, att kammaren skulle handla lika klokt, om den ville visa moderation, som om den vidtog en onödig kraftåtgärd, ber jag för min del att bestämdt få yrka bifall till att anmälan endast lägges till handlingarna.

Chefen för sjöförvarsdepartementet, herr statsrådet greve Ehrensvärd: Herr talman! Med anledning af herr Sundströms anförande ber jag få meddela, att det visserligen är sant, att Kungl. Maj:t beslöt inköpa det ifrågavarande området den 20 november, men att det enligt kontraktet icke skulle tillträdas förrän den 31 mars. Att beslutet fattades så pass tidigt berodde därpå, att

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

det var af vikt, att vederbörande myndigheter finge hand om området, så att det icke blefve bebyggdt eller svårigheter skulle yppa sig vid tillträdet.

Herr Branting: Herr talman! Vi ha här af två talare från denna kammars höger hört uttalas en respekt för praxis, som skulle varit glädjande, ifall den tagit sig uttryck för någon tid sedan, när vi diskuterade den praxis, som utbildat sig beträffande § 46 riksdagsordningen. Men då var det icke tal om någon respekt för praxis på det hållet. Men det förhåller sig så, att det ibland göres si och ibland så; och tvärt emot hvad herr Vennersten anfört om att man icke borde i detta afseende fästa sig vid, huruvida man har den ena eller andra regeringen framför sig, så vill det ju synas, som om man just på det hållet tar den allra största hänsyn till hvilken regering det gäller att understödja. Och jag vill säga, att det mycket mera är skäl att se till att man icke kommer in på den bogen att genom vått och torrt följa en regering, hvad den än företager, än att undvika att uttala sig, som af dessa talare har förordats.

Det vill synas mig beträffande själfva saken, att den argumentation, som fördes af herr Jansson i Djursätra, när han framdrog en rad af siffror från föregående år, då Kungl. Maj:t också gjort detta slags utanordningar, skulle haft en helt annan beviskraft, ifall han icke alls fäst sig vid de höga siffrorna, utan i stället dragit fram något enda *fullt analogt* fall, särskildt från år 1906, då det skulle ha förelegat ett dylikt åsidosättande af Riksdagens rätt, som här blifvit af konstitutionsutskottet påpekad. Det kommer alldeles icke an på, huruvida summan af utanordningarna varit stor, utan det kommer an på, såsom också framhållits, under hvilka förhållanden dessa utanordningar gjorts hvar för sig. Om det då kunnat konstateras, att från 1906 års regering visats samma likgiltighet gentemot Riksdagens bestämmanderätt i dessa fall, som nu synes föreligga, då hade det verkligen varit skäl att rikta den anmärkning äfven mot föregående regeringar, som nu tydligen är framställd af herr Jansson i Djursätra. Men han har, såvidt jag hört, fullständigt brustit i den bevisföringen, då han helt och hållet lagt tyngdpunkten i sin bevisning på oriktigt ställe och endast sett på summorna, men icke gittat anförä något enda fullt analogt och likvärdigt fall med det här föreliggande.

Under dessa förhållanden kan jag icke finna annat, än att det synes mig klart, att här ett öfverskridande skett gentemot den befogenhet, som bör tillkomma Riksdagen på detta område, och att således kammaren har alla skäl att följa konstitutionsutskottet i detta fall och *med gillande* lägga anmärkningen till handlingarna. Och det imponerar icke alls på mig, att man här kunnat anförä, att vi ha icke mindre än tio medlemmar af Första Kammaren, som varit af annan åsikt i saken. Jag kan icke hjälpa, att det argumentet synes mig mycket svagt, men det är betecknande, att det framkommit från det håll, hvarifrån det utgått. Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Tällberg, *Berg* i Munkfors, *Röing* och *Karlsson* i Fjäl.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Hans excellens, herr statsministern *Lindman*: Herr talman, mina herrar! Jag anhåller att i denna debatt få taga till orda för att säga några ord särskildt med anledning af den senaste talarens yttrande. Jag ber få erinra herrarne om, att det här gäller en anmälan till Konungen af ett statsråd enligt § 107 regeeringsformen, uti hvilken det heter, att Riksdagen »kan hos Konungen skriftligen anmäla sin önskan, att han ville ur statsrådet och ifrån ämbetet skilja den eller dem, emot hvilka anmärkning blifvit gjord». Det är sålunda, hur man än vill vända frågan, en synnerligen graverande sak, om kammaren fattar det beslut, att sådan anmälan skall ske. Det bör därför efter min mening föreligga mycket kraftiga och mycket allvarliga skäl för att kammaren skall fatta ett sådant beslut. Jag kan ju erkänna, och det är alldeles klart i detta fall, att här ha besparingar af Kungl. Maj:t användts emellan riksdagarna till ett belopp af 65,000 kronor. Jag ger den senaste ärade talaren fullkomligt rätt däri, att summan betyder lika litet för mig som för honom. Frågan är endast, om Kungl. Maj:t har rätt att på ifrågavarande sätt använda besparingar, oberoende af summans storlek. Så vill jag framhålla, hvad förut blifvit sagdt, att Kungl. Maj:t naturligtvis kunnat skjuta upp detta ärende för att underställa det Riksdagens pröfning, men efter min uppfattning skall Kungl. Maj:t i sina beslut först låta sig leda af hänsyn till om ärendet är för landet nyttigt och riktigt. Och i andra rummet skall komma frågan: är det på gränsen att vi ha rätt att göra det eller är det icke? Nu har Kungl. Maj:t i detta fall funnit beslutet vara klokt och nyttigt, och det alldeles speciellt därför, att, om vi icke gjort detta köp, vissa dispositioner skulle ha kunnat komma till stånd å området. Och för öfrigt, hvad hade hindrat, att säljaren till någon annan afyttrat området, då Kungl. Maj:t icke längre haft det i sin hand?

Jag vill vidare säga beträffande den andra sidan af saken — om regeringen haft rätt att vidtaga en sådan åtgärd — att det är alldeles klart, att, om man tager 1841 års kungl. bref efter ordalagen, Kungl. Maj:t icke haft rätt att göra det. Men icke förty har, såsom det blifvit sagdt, Kungl. Maj:t mångfaldiga gånger gjort detta, och den ledamot af utskottet, som är ledamot af Första Kammaren och varit medlem af Konungens råd och vet, hur det brukar gå till i dylika fall, har reserverat sig och sagt, att han icke kunnat biträda anmärkningen därför att samma förfaringssätt tillämpats flera gånger.

Slutligen vill jag säga, beträffande de fall, som här blifvit anförda från den tid, då herr vice talmannen satt i Kungl. Maj:ts regering och deltog i sådana beslut — han erinrar sig icke, hur det förhöll sig med de fallen, och det är naturligtvis icke så godt att på stående fot draga sig till minnes, hur det var med dem — att det hade kunnat vara möjligt, att de fallen tagits fram af konstitutionsutskottet, att man i konstitutionsutskottet, menar jag,

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

kunnat se efter, hur det förhållit sig i dylika fall förut. Ty nog är det bra orimligt att anmäla en regeringsledamot efter § 107, därför att han gjort en sak, som regering efter regering är efter år gjort precis på samma sätt. Mig förefaller det åtminstone icke vara rättvist.

Beträffande de fall, som herr Jansson i Djursåtra talade om, från år 1906, ber jag få upplysa därom, att i det första fallet, rörande de 19,000 kronor, som utbetalades för inköp af hus å en tomt i Vaxholm, förelåg visserligen ett beslut, som Kungl. Maj:t hade fattat förut, men saken här gäller icke annat än i hvad mån Kungl. Maj:t har rätt att använda besparingarna eller icke, och då håller jag före, att en regeringschef, som har den uppfattningen, att man icke får använda besparingarna på det sättet, borde gått in till Riksdagen och begärt ersättning för de 19,000 kronor i stället för att utbetala dem nitton dagar innan riksdagen sammanträdde. Det ärendet var, det ber jag att få upplysa om, absolut icke af brådskande art, hvarom hvem som helst af herrarne kan göra sig underkunnig genom att studera handlingarna i landförsvarsdepartementet.

Beträffande det andra fallet, som rör anordnande af medel af besparingar till en skjutbana i Boden å 73,000 kronor och en skjutbana i Västmanland å 43,000 kronor, var det ärendet ingalunda heller af brådskande art. Det kunde mycket väl uppskjutits till påföljande riksdag efter min uppfattning. Men jag frågar: hvarför gick man icke till Riksdagen? Ty den gången var, i motsats till hvad nu är fallet, Riksdagen sittande, och då kunde Kungl. Maj:t utan minsta svårighet genom att gå in med proposition till Riksdagen begära att få af besparingarna använda dels de 73,000 kronor och dels de 43,000 kronor för det angifna ändamålet. Det är detta förfaringssätt, som man borde ha följt efter min uppfattning.

Emellertid vill jag naturligtvis icke säga, att, därför att konstitutionsutskottet halkat förbi och icke brytt sig om en och annan sak, som händt under föregående regeringar, konstitutionsutskottet icke i alla fall kan säga: ja, men nu är vårt tålamod slut, nu klämma vi till och anmäla en statsrådsmedlem, som gjort det samma, som visserligen andra gjort förut — anmäla honom för det, som står omtaladt i § 107. Ja, det kunna herrarna göra, men jag hemställer till Eder, huruvida det verkligen är riktigt rättvist att göra det.

Herr Andersson i Skifarp: Herr talman! Såvidt jag kan finna af de handlingar, som föreligga, har regeringen handlat på samma sätt, som föregående regeringar handlat, och jag förstår då icke, hvarför Riksdagen i denna fråga skulle ställa sig på annat sätt än den förut gjort vid liknande tillfällen. Jag tror, att då Kungl. Maj:t fattade beslut redan den 28 november i detta ärende, var det för att hindra en åtgärd, som möjligen skulle kunna blifva till skada för hela vårt försvarsväsen, i den händelse nämligen köparen därute skulle få rättighet att bortarrendera vissa delar af egendomen under ett år. Man kan tänka sig, att under sådana

omständigheter, och då detta område ligger inom själfva fästningsområdet, det kanske var nödvändigt att handla raskt. Nu kan man visserligen härvidlag säga och möjligen erkänna, att Kungl. Maj:t gärna kunnat vänta med att avsluta det definitiva köpet och kunnat underställa det Riksdagens pröfning, och kanske hade det varit klokare af regeringen, om den handlat på ett sådant sätt. Men när föregående regeringar handlat i strid med Riksdagens skrifvelse 1841 genom att inköpa egendomar under pågående riksdag, men nuvarande regering enligt medgifvande i nämnda skrifvelse gjort sådant inköp mellan riksdagarne, så tycker jag, att man icke bör vidtaga en sådan åtgärd, som här föreslagits.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr talman, jag hemställer om bifall till det förslag, som framställts af herr Jansson i Djursätra, nämligen att ärendet måtte läggas till handlingarna.

Herr Branting: Herr talman! Jag ber att till hans excellens herr statsministern få framföra min tacksamhet för att han tagit till orda på det sätt han gjort. Jag tror, att man därigenom ytterligare fått en inblick af synnerligt stort värde i de regeringsprinciper, som han vill tillämpa. Han framhöll, att enligt hans uppfattning hade en regeringschef i första hand att se till, hvad som för landet var nyttigt, och i andra hand, om fallet låg på gränsen till det konstitutionellt tillåtliga. Jag har velat upprepa dessa ord, som jag antecknat och som jag tror äro nästan ordagrant återgifna, för den händelse herr statsministern skulle finna dem något obehägnade vid närmare granskning. Det är, synes mig, en princip, som vittnar om en ringaktning för den formella rätten, som icke rätt väl står tillsammans med den ofta af herr statsministern åberopade eden att i alla afseenden värna om både Konungens och Riksdagens rättigheter.

Det var för öfrigt en annan sak i herr statsministerns resonnement, som synes mig vara af allra största intresse, nämligen den besynnerliga vändning, hvarigenom han ville göra det här framställda yrkandet till något helt annat än det går ut på. Här har ingen människa begärt, att den del af § 107 skulle tillämpas, där det talas om, att Konungen ville ur statsrådet och ifrån ämbetet skilja den eller dem, emot hvilka anmärkning blifvit gjord. Hvad som blifvit sagdt och yrkadt är, att den anmärkning, konstitutionsutskottet gjort om, att ett af statsråden icke iakttagit i detta fall rikets sannskyldiga nytta, skulle af kammaren med gillande läggas till handlingarna. I § 107 heter det: »— äge då utskottet att sådant tillkännagifva för Riksdagen, hvilken, om den finner rikets väl det kräfva, kan hos Konungen skriftligen anmäla sin önskan, att han ville ur statsrådet och ifrån ämbetet skilja den eller dem, emot hvilka anmärkning blifvit gjord». Detta är sålunda en senare procedur, som skulle innebära en ytterligare skärpning af anmälan — hvarom ju dock intet förslag här föreligger. Jag förstår icke, huru herr statsministern under sådana förhållanden kunnat hålla detta anförande från de utgångspunkter, som han haft.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Hans excellens herr statsministern Lindman: Jag ber, herr talman, att få taga till orda med anledning af detta sista yttrande. Jag vet mycket väl, att äfven utskottet funnit, att ärendet jämlikt § 107 regeringsformen skall hos Riksdagen anmälas. Men om jag då läser denna § 107 för att se efter, hvarför en sådan anmälan skall göras, så finner jag, att den skall göras, när utskottet anser, »att statsrådets ledamöter samfällt eller en eller flera af dem, uti deras rådslag om allmänna mått och steg, icke iakttagit rikets sannskyldiga nytta, eller att någon föredragande icke med övöld, nit, skicklighet och drift sitt förtroendeämbete utöfvat.» Låt mig stanna där; jag skall nöja mig med detta. Jag frågar fortfarande och tillämpar detta på det anförande jag hade: kan det vara rättvist att mot en regering, som gjort precis samma sak, som — jag upprepar det — andra regeringar gjort förut, göra en sådan anmälan? Om jag får hålla mig till detta, så är det enligt min uppfattning det icke.

Beträffande mitt anförande i den delen, som herr Branting riktade en anmärkning mot, så är det alldeles klart och tydligt och framgår naturligtvis af hvad jag sagt, och den saken är för öfrigt alldeles klar, att man skall se efter först, om åtgärden är klok och nyttig och bra för landet. Jag håller fortfarande på, att detta är det första måttet jag skall lägga på frågan. Den andra frågan blir: har jag rätt, har jag konstitutionell befogenhet att göra detta? Där får väl hvar och en erkänna, att det kan inträffa sådana gränsfall, att man kan säga, att man har rätt att göra det, men man kan vara tveksam, och då får man taga i öfvervägande, om saken är så öfvervägande nyttig, att jag trots min tvekan likväl bör företaga den. Ett sådant fall föreligger här. Ty här måste vår tvekan vara ganska stor. Vi ansågo åtgärden nyttig och bra. Men vi tvekade: skola vi vidtaga den eller skola vi af fruktan för en anmärkning från konstitutionsutskottet underlåta att göra det? Nu säger herr Branting: konstitutionsutskottet anmärker, och Riksdagen anmäler, och därför skall man vara försiktig. Men jag frågar: Har man anledning att vara så försiktig i detta fall, då det göres år efter år på samma sätt? Åtgärden, som gifvit anledning till anmärkningen, är i öfverensstämmelse med praxis, och det har påpekats af herr Berger, att detta är en praxis, som utbildat sig. Om då Riksdagen vill säga ifrån som herr Jansson i Djursåtra, att Riksdagen vill säga ifrån som herr Jansson i Djursåtra, att Riksdagen vill, att 1841 års bref skall hädanefter tillämpas på annat sätt, eller säga, att den praxis, som hittills tillämpats, får icke vidare tillämpas, så ställer sig saken annorlunda. Men att komma med en anmälan enligt § 107 mot ett statsråd, som gjort detsamma som föregående statsråd gjort, anser jag icke riktigt.

Herr vice talmannen: Herr talman! Jag befarar, att herr statsministern gör ett betydande hopp just på det mest betydande stället i sin bevisning, då han säger och upprepar, att detta fall är alldeles liknande sådana, som förekommit under föregående regeringar, och det likväl ännu icke är uppvisadt ett enda

Aug. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

fall, som förelegat fullt på samma sätt som detta. När han upp-lyser, att med dessa 19,000 kronor förhöll sig på det och det sättet, att med dessa utgifter å 73,000 kronor och 43,000 kronor förhöll sig på det och det sättet, får han kanske ursäkta, att jag icke utan vidare kan böja mig för detta omdöme, då det här gäller saker, om hvilka man kan ha olika uppfattning, därest man läser och begrundar handlingarne.

Hvad angår herr statsministerns tolkning af § 107, så vet jag icke, om den afser att återigen bringa oss någon konstitutionell teori af ny beskaffenhet. Men eljest har det då alltid genom en långvarig praxis inom kammaren noga skilts på de tre olika formerna: att lägga en anmälan till handlingarna, att lägga den med gillande till handlingarna och slutligen att, om Riksdagen finner rikets väl det kräva, hos Konungen skriftligen anmäla sin önskan, att han ville ur statsrådet och ifrån ämbetet skilja den eller dem, emot hvilka anmärkning blifvit gjord. I detta fall har endast yrkats, att punkten måtte med gillande läggas till handlingarna. Orsakerna, hvarför icke det svårare yrkandet gjorts, nämligen att Konungen måtte entlediga statsrådet Ehrensvärd från hans befattning, äro två: den första orsaken är, att man kan tveka, huruvida öfver hufvud på grund af en eller två särskilda åtgärder, om de icke äro af alldeles extraordinär beskaffenhet, denna paragraf skall tillämpas i den delen, och den andra orsaken är, att om kammaren ginge in på en sådan anhållan beträffande statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet, så kunde någon politisk betraktare möjligen e contrario komma att sluta, att kammaren menat, att de andra statsråden icke borde entledigas.

Herr Vennersten: Herr talman! Jag vill ett ögonblick taga kammarens uppmärksamhet i anspråk med anledning af de ord, som herr Branting riktade mot mig för mitt sätt att bedöma praxis. Jag antager, att den ärade talaren har samma uppfattning som jag, det vill säga att vi utdöma praxis, om den varit dålig, eljest icke. Så har jag gjort och så kommer jag att göra, och jag anser det vara det enda riktiga sättet att behandla en sådan angelägenhet. Därför att jag en gång gillat en praxis, är det icke sagdt, att jag alltid kommer att göra det.

Vidare har den ärade talaren förebrått mig, såvida jag hörde riktigt, att jag skulle tillhöra dem, som i vått och torrt följa den nuvarande regeringen. Jag skall be att på det få svara herr Branting, att jag följer den nuvarande regeringen just jämnt så långt, jag finner det vara med rättvisa och billighet öfverensstämmande, och ingen anmärkning vare sig från herr Brantings eller någon annans sida skall hindra mig från att fortfarande göra så, och jag skall söka så godt mitt förstånd tillåter tillämpa denna princip gentemot hvilken regering, som än sitter.

Slutligen anmärkte herr Branting mot mig, att jag åberopat den omständigheten såsom en maning till försiktighet vid denna frågas bedömande, att konstitutionsutskottet stått deladt i två

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

lika hälfter. Jag skulle sålunda ha tagit mig friheten anse, att dessa 20 herrar skulle vara ungefär likställda i fråga om kunskap, duglighet och förstånd att bedöma saken. Måhända har jag misstagit mig, men det är ännu ej bevisadt, att dessa 10 herrar, som genom lotten kommit att stå i minoriteten, behandlat denna sak på sådant sätt, att vi måste ogilla deras beteende. Här är ej opportunt att taga Förstakammarherrarna i försvar; men jag vill påminna herrarna om ett tillfälle, då en mycket aktad representant på skånebänken, som nu ej mer tillhör kammaren, fälde det yttrandet, att hvad man än må säga om Första Kammararen, så ville han medgifva, att dess ledamöter vid ärendenas beredning ådagalägga mycken duglighet. Jag vill nämna, att det var representanten från Lund vid föregående riksdag. Under sådana förhållanden synes det mig, att man kan med visst fog åberopa, att konstitutionsutskottet stått deladt i två lika hälfter, såsom en maning till försiktighet vid frågans afgörande. Det är endast denna sakliga synpunkt, jag velat taga fram. Jag bestrider på det bestämdaste, att jag härvidlag tagit annan hänsyn. Herr sjöministern har nyligen antydt, att ärendet var, som jag förmodar, af brådskande natur. Jag har ingen anledning betvifla, att denna uppgift är med sanningen öfverensstämmande, och anhåller, herr talman, att punkten utan vidare lägges till handlingarna.

Grefve Hamilton: Herr talman! Herr statsministern yttrade nyss, att han vid frågornas afgörande i första hand fäste afseende vid, huruvida en åtgärd vore till gagn för landet eller icke och i andra hand, huruvida regeringen hade rätt att företaga den eller icke. Jag får då fråga: hvem skall bedöma, huruvida en handling är gagnelig eller icke för landet? Jag förmodar, att, då regeringen vidtager en åtgärd, regeringen ansett, att den är gagnelig. Men måhända andra, bland dem kanske också Riksdagen, kunna ha en annan uppfattning. Skulle herr statsministern fullfölja de principer, han här uttalat, så skulle det kunna hända, att regeringen, då den ansåge en fråga gagnelig för landet, kunde regera utan Riksdagen. Man har så ofta från högerhåll förebrått vänstern, att den sökt hindra regeringen i dess arbete. Jag tror, efter hvad vi hört i dag från regeringsbänken, att vänstern varit fullt berättigad till de åtgärder, som den vidtagit. Vänstern opponerade sig, då det i en debatt i denna kammare gällde § 46 riksdagsordningen, emot att få sin handlingsfrihet begränsad. Då gällde det regeringens tolkning af en grundlagsparagraf, som lade hinder i vägen för Riksdagens handlingsfrihet, och i dag, mina herrar, gäller det att opponera mot en tolkning af en riksdagskrifvelse, som möjligen skulle kunna inskränka eller stäcka Riksdagens anslagsrätt.

Herr statsministern har i dag vädjat till oss, att vi icke skulle lägga betänkandet med gillande till handlingarna. När han säger, att detta vore alltför strängt, menar han väl, att det vore alltför strängt mot sjöministern. Mina herrar, såvidt jag vet, ha vi redan använt denna stränghet mot sjöministern vid det beslut, som vi

nyligen fattat, och då anser jag det icke vara så farligt, om vi göra det en gång till. Jag tror, att det är nödvändigt för Riksdagen att tydligt och klart tillkännagifva, att regeringen icke må ingripa i Riksdagens rätt att bevilja anslag.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Sedan öfverläggningen härmed förklarats afslutad, framställde herr talmannen propositioner på de därunder gjorda yrkandena, nämligen dels att kammaren måtte lägga till handlingarna utskottets ifrågavarande anmälan och dels att berörda anmälan måtte med gillande läggas till handlingarna; och fann herr talmannen den senare propositionen hafva flertalets mening för sig. Emellertid äskades votering, i anledning hvaraf nu uppsattes, justerades och anslogs följande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren med gillande lägger konstitutionsutskottets anmälan i punkten 2:o) af utskottets förevarande memorial n:o 5 till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren lagt ifrågavarande anmälan till handlingarna.

Voteringen utvisade 115 ja mot 98 nej; och hade kammaren alltså beslutat att med gillande lägga ifrågavarande anmälan till handlingarna.

Punkten 3:o).

Uti förevarande punkt hade utskottet funnit den i protokollet öfver ecklesiastikärenden den 27 november 1908, n:o 61, omförmälda regeringsåtgärden vara af beskaffenhet att böra anmälas hos Riksdagen.

Vid punkten hade emellertid reservation afgifvits af herrar *Behm, Nyström, Säve, Östberg, Sjöholm, Uppström, von Mentzer, Hallin* och *Ewerlöf*, som ansett den i punkten omförmälda regeringsåtgärd icke vara af beskaffenhet, att den bort föranleda utskottet att därom hos Riksdagen göra anmälan enligt § 107 regeringsformen.

Sedan utskottets anmälan föredragits, yttrade:

Chefen för ecklesiastikdepartementet, herr statsrådet *Hammarskjöld*: Herr talman, mina herrar! Den anmärkning, konstitutionsutskottet framställt mot mig, afser min åtgärd att vid

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

underdånig föredragning af ärendet angående nya universitetsstatuter tillstyrka Kungl. Maj:t att utsträcka universitetsprofessorernas undervisningsskyldighet, utan att vederbörande myndigheter hörtso öfver det förslag, jag då underställde Kungl. Maj:ts profning.

I denna fråga anhaller jag att få anföra följande.

I universitetsstatuterna af år 1876 stadgades, bland annat, att ordinarie professor skulle vara skyldig att utan särskild veder-gällning i sin vetenskap hålla offentlig föreläsning en timme fyra dagar i veckan. I samma statuter föreskrifves angående undervisningstidens längd följande: »Det akademiska läseåret räknas från den 1 september och indelas i tvenne läseterminer: den ena, eller höstterminen, från och med nämnde dag till den 15 december; den andra, eller vårterminen, från och med den 15 januari till den 1 juni. Den öfriga tiden af året är ferier. Tre dagar före och tre dagar efter påsk- och pingstdagen må ock föreläsningarna inställas. Fritagne från offentliga föreläsningar äro dessutom de fjorton första och de fjorton sista dagarne af hvardera läseterminen. Dessa dagar må till examina och andra akademiska göromål uteslutande användas.» Genom kungl. kungörelsen af år 1891 erhöil slutet af sistnämnda stadgande följande ändrade lydelse: »De fjorton första och de fjorton sista dagarna af hvardera läseterminen skola företrädesvis användas till examina, och må den offentliga undervisningen under denna tid inställas, *i den mån sådant befinnes erforderligt* för att bereda examinatorerna nödig tid till examinas förrättande, eller då annan giltig anledning förefinnes». Att Kungl. Maj:t genom denna ändring i universitetsstatuterna verkligen afsåg undervisningstidens utsträckning till examensperioderna, torde vara uppenbart. I motsatt fall skulle ändringen hafva varit fullkomligt meningslös. De faktiska förhållandena blefvo emellertid af sistnämnda stadgande oberörda. Professorerna anordnade sin undervisning så, som om 1891 års kungörelse icke funnits till eller så, som om 1876 års bestämmelser i berörda afseende fortfarande haft gällande kraft.

I skrifvelse till Kungl. Maj:t den 8 maj 1902 anhöil Riksdagen, bland annat, att Kungl. Maj:t täcktes låta undersöka och utreda, huruvida icke, med hänsyn till nödvändigheten af studietidens begränsning, åtskilliga ändringar och tillägg i gällande bestämmelser med afseende å undervisnings-, examens- och studieväsendet vid universiteten samt karolinska institutet kunde vara behöfliga, och att Kungl. Maj:t därefter ville uttaga de åtgärder, som i dessa afseenden kunde befinnas erforderliga och gagneliga. Den i följd häraf tillsatta s. k. universitetsexamenskommittén har i sitt betänkande fäst uppmärksamheten å det af mig nyss nämnda förhållandet, att den akademiska undervisningen i regel inställes under de fjorton första och de fjorton sista dagarna af hvarje lästermin samt att de studerande häraf föranledas att öfver höfvan utsträcka sina ferier. »Då», heter det vidare i betänkandet, »kommittén härutinnan ser en viktig anledning till den långa studietiden vid de svenska universiteten, har kommittén ansett sådana bestämmelser af nöden, att de studerande uppfordras att utnyttja

det akademiska läsåret i dess helhet.» I följd häraf uteslöt kommittén i sitt förslag den bestämmelse, som handlar om undervisningens inställande under de fjorton första och de fjorton sista dagarna af terminen. Åt den tanke, som låg till grund för detta förslag, gaf kommittén ett positivt uttryck genom att föreslå en bestämmelse af innehåll, att undervisning anordnad för de olika examina skall under *hela* läsåret finnas att tillgå för de studerande. »Detta stadgande», heter det i betänkandet, »tillmåter kommittén synnerlig vikt, då kommittén är öfvertygad därom, att detsammas tillämpning i den nu rådande uppfattningen skall åstadkomma ett sådant omslag, att de studerande känna sig förpliktade att omedelbart vid terminens början infinna sig vid universitetet för att genast taga itu med studierna och, där ej särskilda förhållanden föranleda undantag, fullfölja dem till terminens slut.» Emellertid ansåg sig kommittén icke böra föreslå någon ökning i omfattningen af professorernas undervisningsskyldighet. Denna skulle enligt kommitténs förslag kunna utbredas öfver hela läsåret eller koncentreras på vissa delar däraf. Sedan kommitténs betänkande remitterats till vederbörande myndigheter, anförde den filosofiska fakulteten i Uppsala i nu berörda afseende, att förslaget till omreglering af professorernas tjänstgöringsskyldighet icke skulle leda till den afsedda påföljden samt att dess förverkligande skulle vara förenadt med påtagliga olägenheter och sannolikt medföra en betänklig desorganisation af universitetets arbete. Detta förslag, som ju innebär såsom regel, att undervisningen skulle fortgå äfven under de fjorton första och de fjorton sista dagarna af hvarje termin, *föranledde däremot icke någon erinran från filosofiska fakulteten i Lund.*

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Det är anmärkningsvärdt, att utskottet icke med ett ord omnämner detta förslag af universitetsexamenskommittén, som dock klart framhåller behovet af undervisningstidens utsträckning.

Då frågan nu änyo förelåg, fann jag för egen del vid närmare undersökning, att det syfte kommittén velat vinna, och som äfven jag ansåg högeligen behjärtansvärdt, icke kunde nås på det sätt, kommittén ifrågasatt. Då jag sålunda måste se mig efter andra utvägar att vinna nämnda mål, inställde sig själfallet den tanken, huruvida ej det naturligeste sättet vore att bringa i tillämpning den i gällande bestämmelser fastslagna grundsatsen om undervisningens utsträckning till examensperioderna. Jag frågade mig då, huruvida en sådan anordning kunde finnas obillig. Härvid tog jag, såsom jag vid ett föregående tillfälle omnämnt, i öfvervägande, bland annat, följande omständigheter. Flertalet af de preliminära examina hade afskaffats, hvarigenom examensbördan för den filosofiska fakultetens professorer väsentligen lindrats. Examensväsendet hade förenklats, så att pröfningen i tre af fakulteterna endast bestod i tentamina. Antalet obligatoriska ämnen i de filosofiska examina hade afsevärdt reducerats, hvarigenom examensgöromålen minskats. Den teologiska fakulteten hade befriats från den tidsödande befattningen med lärarproffen och flertalet öfriga ärenden rörande de allmänna läroverken. Vidare hade

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

rätt att anställa vissa akademiska examina beviljats högskolorna i Stockholm och Göteborg, en omständighet, som twifvelsutan skulle leda till lättnad af examensbördan inom den filosofiska och framför allt inom den juridiska fakulteten. Slutligen tog jag i betraktande, att universiteten helt nyligen erhållit en löneroglering, så förmånlig, att professorerna själfva, att döma af deras petita för blott några år sedan, icke tänkt sig möjligheten af en sådan. Begynnelseaflöningarna höjdes nämligen för ordinarie professor från 6,000 kronor till 7,500 kronor, d. v. s. med 25 procent, och för e. o. professor från 5,500 kronor till 7,500 kronor, d. v. s. med 36 procent eller, om det under de senare åren utgående extra lönetillägget icke medräknas, från 4,500 kronor till 7,500, d. v. s. med 67 procent, därvid dock för vissa professorer en mindre aflöningsförmån in natura indrogs. Jag tänkte mig, att, då statmakterna, för beredande af löneförbättring åt andra statstjänare, uppställt fordran på en ökad tjänstgöring, det icke kunde anses obilligt, att samma fordran i någon mån ställdes på universitetsprofessorerna. Det var på grund af nu anförda omständigheter, jag föreslog Kungl. Maj: de af utskottet anmärkta bestämmelserna angående undervisningens utsträckning till examensperioderna samt professorernas undervisningsskyldighet. Hvad innebära nu dessa bestämmelser? Jo, — och jag ber att särskildt få fästa uppmärksamheten därå — att undervisningen skulle ökas för somliga professorer med 32 timmar, för andra professorer med 16 timmar om året, jag betonar *16, högst 32 timmar om året*, allt i jämförelse med den undervisning, professorerna *i regel bestrida*, ej i jämförelse med den undervisning, de enligt 1891 års bestämmelser *äro skyldiga att bestrida*. Nu frågar jag: kan denna kammarer — som förut fordrat, att statstjänare för erhållande af löneförbättring skola presteras ett större mått af arbete — i saken göra ett utlåtande, som med hänsyn till den motivering, hvarmed utskottet beledsagat sin anmärkning, knappast kan fattas annat än som ett ogillande af en åtgärd, hvarigenom universitetsprofessorerna ålagts att undervisa 16 à 32 timmar om året mera, än nu gemenligen är fallet?

Nu har emellertid utskottet anmärkt, att ökningen i undervisningsskyldigheten kommer att blifva så mycket mer betungande, som den infaller å tider, då professorerna hafva att taga befattning med en mångfald kräfvande göromål af skiftande natur. Hvad utskottet sålunda anført gäller för vissa professorer, för andra åter icke. Men just därför, att jag förutsett detta, har jag i den anmärkta stadgeparagrafen infört en bestämmelse af innehåll, att kanslern kan på förslag af vederbörande fakultet bestämma, att professors föreläsningar skola på annat sätt fördelas, hvilket innebär, att professor kan under viss tid af läsåret helt eller delvis befrias från undervisning, om han åtager sig motsvarande större arbete under andra tider af året.

Denna bestämmelse, som bryter udden af nu berörda anmärkning, synes utskottet alldeles hafva förbisett.

Nu kan emellertid invändas, att sådan professor skulle under vissa delar af året komma att föreläsa mera än fyra timmar i veckan, samt att i betraktande af den förberedelse, hvarje offentlig föreläsning kräver, detta vore för mycket begärdt. Men jag vill då fästa uppmärksamheten å en annan bestämmelse i de nya statuterna — hvilken jämväl synes hafva undgått utskottet — i hvilken bestämmelse det heter, att i stället för offentliga föreläsningar kan träda annan däremot svarande undervisning, exempelvis seminarieöfningar eller undervisningskurser, d. v. s. just den undervisning, flertalet studerande bäst behöfva. I de nya statuterna begäres icke mera än att professorerna utöfver den undervisning, de nu bestrida, skola meddela 16 å 32 timmar dylik kursundervisning om året. Detta är allt.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Påståendet att en dylik anordning skulle bringa vetenskapligheten vid universiteten i fara kan jag icke finna vara berättigadt, äfven om jag därvid ingalunda förbiser, att det vetenskapliga arbetet kräver mycken både tid och kraft.

Den undervisning, flertalet studerande framför allt behöfva, är, som sagdt, dylik s. k. kursundervisning, naturligtvis i förening med ett visst mått undervisning af mera vetenskaplig halt. Därför föreskrifves ock i de nya examensstadgarna, att sådan kursundervisning skall under hvarje läsår meddelas i hvarje examensämne. För denna undervisning måste de studerande i flera fall erlægga särskild afgift. Jag frågar nu kammaren: Är det obilligt, att, sedan universitetsprofessorernas löner på ett mycket förmånligt sätt reglerats, de meddela ytterligare 16 å 32 timmar sådan undervisning om året gratis, så att de studerandes omkostnader för undervisningen i motsvarande grad minskas?

För min egen del har jag en mycket liflig förhoppning, att hvarje sakkunnig, som lugnt och opartiskt bedömer denna fråga, skall finna de angrepp, hvilka riktats mot mina nu berörda åtgöranden, obefogade, men jag ställer detta hopp mer till framtiden än till den närvarande tiden, som missleddts af lika energiska som vilseledande framställningar i saken.

Nu yttrar emellertid utskottet, att utskottet icke ansett sig böra göra något uttalande angående den sakliga innebörden af Kungl. Maj:ts förevarande beslut. Dess anmärkning går ut därpå, att beslutet fattats utan att vare sig kanslern för rikets universitet eller vederbörande akademiska myndigheter erhållit tillbörligt tillfälle att därom yttra sig.

Med afseende härå vill jag anföra följande. 1888 års universitetsexamenskommitté upptog fråga om lämpligheten af den akademiska undervisningstidens förlängning och yttrade därvid, bland annat, följande: »Kommittén har därför ansett, att, äfven om framdeles under förändrade förhållanden, såsom om universitetet erhåller rikare tillgång på lärarkrafter och om en fastare ordning för undervisnings-, studie- och examensväsendet genom en tids vana och öfning kommer till stånd, förlängning af lästerminerna kan blifva önskvärd, icke blott för filosofiska fakulteten, utan äfven för universitetets öfriga fakulteter, sådan förlängning icke för när-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

varande bör ifrågasättas.» Ifrågavarande kommitté, som bestod af idel universitetslärare, motsatte sig alltså icke tanken på, att under de angifna förutsättningarna, en förlängning af undervisningstiden borde komma till stånd. Emellertid afstyrktes förslaget härom för det dåvarande. Detta var år 1889. Såvidt jag kunnat finna, hafva de myndigheter, till hvilka kommitténs betänkande remitterades, icke uttalat någon afvikande mening i förevarande punkt. Emellertid ansåg sig Kungl. Maj:t kunna och böra genom förut omnämnda kungörelse af år 1891 föreskrifva, att undervisningen skulle utsträckas öfver de förut undervisningsfria examensperioderna, med medgifvande för professorerna att under denna tid inställa undervisningen, i den mån sådant erfordrades på grund af examina eller andra giltiga skäl. Det är genom denna bestämmelse, som, för att använda konstitutionsutskottets förut af mig anförda ord, blef inför Kungl. Maj:t föredragen, »utan att vare sig kanslern för rikets universitet eller vederbörande akademiska myndigheter erhållit tillbörligt tillfälle att därom yttra sig», grundsatsen om utsträckning af undervisningstiden och professorernas undervisningsskyldighet fastslagits. Äfven då blef det stort missnöje i de akademiska kretsarna, och frågan om anmälan hos konstitutionsutskottet togs upp, men det framhölls, att vederbörande kommitté yttrat sig i frågan och att vederbörande myndigheter beredts tillfälle att utlåta sig häröfver. Frågan om konstitutionsutskottets anmärkning förföll.

Så låg saken då. Hur ligger saken nu? Jo, 1888 års universitetsexamenskommitté har uttalat sig för undervisningstidens förlängning under vissa angifna förutsättningar. Öfver denna kommittés betänkande hafva vederbörande myndigheter hörts. Genom den förut omnämnda kungörelsen af år 1891 fastslogs grundsatsen om undervisningstidens förlängning, ehuru denna grundsats i praktiken ej tillämpats. 1899 års universitetskommitté afgaf ett fullständigt förslag till universitetsstatuter, jämväl innehållande bestämmelser om professorernas undervisningsskyldighet. *Öfver detta förslag hafva likaledes vederbörande myndigheter blifvit hörda.* Och slutligen har, såsom jag redan omnämnt, 1902 års universitetsexamenskommitté utförligt yttrat sig angående behovet af undervisningstidens utsträckning och omfattningen af professorernas undervisningsskyldighet. *Äfven detta förslag remitterades till kanslern och öfriga vederbörande akademiska myndigheter.* Och slutligen hafva ju professorerna vid öfvergång på den nya lönestaten underkastat sig villkoret att åtaga sig mera utsträckt tjänstgöring.

Då alltså frågan om undervisningstidens längd under en följd af år stått på dagordningen och upprepade gånger, äfven under senare år, gjorts till föremål för yttranden såväl af universitetskanslern som af de akademiska myndigheterna, synes mig den af utskottet gjorda anmärkningen, att frågan rörande utsträckning af professorernas föreläsnings- och undervisningsskyldighet blifvit inför Kungl. Maj:t föredragen utan att vare sig universitetskanslern eller vederbörande akademiska myndigheter erhållit tillbörligt tillfälle att därom yttra sig, sakna allt fog. Den tryckta utredning

i saken, som nyligen utgått från Uppsala universitet, innehåller också *i sak* ingenting, som icke förut var väl bekant inom ecklesiastikdepartementet.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Då således frågan i dess allmänhet varit väl och länge förberedd, synes utskottets anmärkning innebära, att de akademiska myndigheterna ej blifvit hörda öfver just *det* förslag, jag underställde Kungl. Maj:ts pröfning. Gillar kammaren denna anmärkning, innebär detta, att Kungl. Maj:t i sitt beslut skulle antingen hafva att utan ändring godtaga något af de förslag, myndigheterna i ärendet framställt, eller ock, därest Kungl. Maj:t hade en annan åsikt, vara nödgad att först höra myndigheterna öfver denna och sålunda ånyo utremittera ärendet. En sådan uppfattning skulle dock i tillämpningen leda till ett remitterande i oändlighet, ett förhållande af ärendenas behandling och först och sist ett förslående af en regerings initiativ.

Jag har för närvarande intet att tillägga.

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Jag anhåller att till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för det svaromål, han här afgifvit, och som nästan föreföll som ett svar på en interpellation, och det kan icke heller förnekas, att de anmärkningar, som af konstitutionsutskottet framställas, på sätt och vis äro att jämföra med interpellationer. Vi ha genom det svaromål, som herr statsrådet nu afgifvit, fått en ytterligare bekräftelse på, hvad herr statsrådet yttrade under remissdebatten, då denna fråga förelåg, nämligen att herr statsrådet icke ämnar slå till reträtt. Vi ha hört, att herr statsrådet fortfarande vidhåller sin då uttalade åsikt, den öfvertygelse, som föranledt herr statsrådet att utfärda de så mycket omtvistade universitetsstatuterna. Här framställdes under remissdebatten från sakkunnigt håll, af herrar Starbäck och Edén, många anmärkningar mot dessa statuter, och det föreföll onekligen då, som om kammaren i allmänhet var af den mening, att dessa anmärkningar voro i mångt och mycket ganska befogade. Det var just detta, som i främsta rummet föranledde konstitutionsutskottet att upptaga frågan till en närmare granskning och genomgå den digra lunta rörande dessa ärenden, som från Kungl. Maj:t erhöles. Att själfva frågan har varit länge och vidlyftigt förberedd, därom vittnade de omfattande handlingarna, och det var sannernligen ett drygt arbete att gå igenom desamma för att särskildt få kännedom om hvad som yttrats rörande de mest omtvistade punkterna; men detta arbete kröntes tyvärr icke med framgång och man kunde inte finna någon vidare utredning rörande lämpligheten att, på sätt Kungl. Maj:t bestämt, utsträcka undervisningsskyldigheten för professorerna under examensperioderna. Herr statsrådet har visserligen anført, att denna åtgärd skulle grunda sig på ett uttalande från år 1888, som medförde de förändrade bestämmelserna af år 1891, och hvilka nu så utvecklats, att kanslern beröfvats rättigheten att fullständigt befria från föreläsningsskyldigheten under examensperioderna och att denna rättighet inskränkts

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

till endast två timmar i veckan, hvilket för åtskilliga af professorerna med den dryga examensskyldighet, som åligger dem, ansetts vara synnerligen olämpligt. Herr statsrådet har framhållit, att det icke är sagdt, att de nödvändigt skola hålla föreläsningar, utan att de hafva frihet att fullgöra denna sin undervisningskyldighet på annat sätt. Men jag undrar, om det verkligen skulle vara ett praktiskt tillvägagående, ifall en professor som hållit föreläsningar under hela terminen just under dessa veckor skulle kasta om och förändra undervisningssättet. Jag tror för min del icke, att detta vore till gagn för undervisningen.

Jag vill visserligen icke och har ej heller konstitutionsutskottet ansett sig böra alltför mycket ingå på de sakliga förhållandena, men jag kan icke undgå att något göra detta, då herr statsrådet så vidlyftigt uppehållit sig just vid denna sida af frågan. Jag kan icke annat än ytterligare påpeka, hvad som under remissdebatten framhölls och som äfven af konstitutionsutskottet framhållits, att olägenheten för professorerna att få denna föreläsningsskyldighet bibehållen under examensperioderna, då så många andra göromål åligger dem, är mycket stor. Det kan nog icke förnekas, att här kan föreligga en fara för vetenskapligheten.

Man har velat jämföra våra professorers föreläsningsskyldighet med föreläsningsskyldigheten, som åligger professorer i andra länder, och därvid räknat ut att denna skyldighet hos oss skulle vara mindre än annorstädes, särskildt i Tyskland. Utan att på något sätt vilja underskatta vetenskapligheten i den tyska undervisningen framhåller likväl kommitterade, att det vid undervisningen i Tyskland förekommer en mängd föreläsningar i form af kurser, som äro mera mekaniska än undervisningen i allmänhet är vid våra universitet. Detta kommittéutlåtande visar just, hurusom utredningen i frågan har kommit efteråt, efter sedan universitetsstatuterna blifvit af Kungl. Maj:t utfärdade. Det har också visat sig nödvändigt, då en framställning från universitetsmyndigheterna gjordes till Kungl. Maj:t i denna sak, för Kungl. Maj:t att suspendera just denna bestämmelse i statuterna för innevarande år, ehuru väl, som jag nyss nämnde, statsrådet själf vid remissdebatten yttrade, att detta icke finge betraktas som reträtt, utan endast som ett uppskof. Det är på grund häraf, sedan denna skrivelse remitterats till kanslersämbetet, som denna nya kommittéutredning tillkommit, hvaraf det tyckes ovedersägligt framgå, att många och stora olägenheter måste blifva en följd af statuternas ändrade bestämmelser. Herr statsrådet har för sin del framhållit, att han ej tillmäter detta kommittéutlåtande någon vidare betydelse, och att kommittén därmed icke har bevisat någonting, och således torde det finnas alla utsikter för, att de nya universitetsstatuterna allt framgent komma att i föreliggande form bli gällande.

Herr statsrådet har framhållit, att det vore omöjligt för Kungl. Maj:t att så strängt följa 10 § regeringsformen, att Kungl. Maj:t icke kunde få vidtaga ändringar i ett förslag, därför att just den ändringen icke varit underställd vederbörandes yttrande. Ja, jag medger, att 10 § måste, liksom våra grundlagar i allmänhet, tolkas icke

blott efter bokstafven utan äfven med förstånd. Det kan ju hända i många fall, att Kungl. Maj:t kan i framkomna förslag vidtaga ändringar, om hvilka Kungl. Maj:t icke behöfver höra vederbörande, då de afse obetydligheter, men denna bestämmelse har åtminstone icke från universitetshåll uppfattats som en obetydlighet. Det har tvärtom uppfattats som en hufvudfråga i dessa statuter, och det är då icke underligt, att vederbörande funnit sig förbigångna, då de ej fått yttra sig om denna sak. Det är visserligen sant, att man ej kan förutsätta annat än att herr ecklesiastikministern måste sitta inne med den allra största kännedom såväl om undervisningen vid våra universitet som om dennas vetenskapliga värde. Jag är den siste, som härom vill uttala några tvifvelsmål, men icke desto mindre vågar jag dock påstå, att nog bör också kanslern för rikets universitet, nog böra också professorerna vid våra universitet hafva någon praktisk erfarenhet i dessa frågor, som det kunnat vara af nytta för herr statsrådet att ha tagit del utaf, innan ett beslut som detta fastställdes. Jag tror verkligen, att det skulle vara för framtiden ganska betänkligt, om Kungl. Maj:t på detta sätt på administrativ väg utfärdade stadgar och bestämmelser utan att de blifvit underkastade sakkunnig pröfning. Det är detta förhållande som föranledt konstitutionsutskottet att särskildt fästa sig vid föreliggande fråga, isynnerhet som dessa bestämmelser, som införts i universitetsstatuterna, ej förefalla att vara gagneliga för vetenskapen, och då de ej heller torde kunna befördra det ändamål, herr statsrådet därmed tyckes afse, nämligen ett förkortande af studietiden, synas de ej ens vara af gagn för lärjungarne. Utskottet har därför funnit anledning att inkomma till Riksdagen med sin anmälan, att det ansett, att statsrådet bort här följa 10 § och äfven i denna del underställa statuterna sakkunniges pröfning, innan desamma af Kungl. Maj:t utfärdades.

Här har nyss framhållits betydelsen af § 107. Hans excellens herr statsministern har velat gifva den tolkningen åt konstitutionsutskottets anmälningar efter denna §, att med desamma uteslutande skulle afses, att de anmälda statsråden borde skiljas från sina ämbeten. Det har emellertid många gånger förekommit, att anmälningar i samma form som denna gjorts till Riksdagen, men däremot hafva de som bekant nästan aldrig föranledt, att Riksdagen beslutit att i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla om vederbörande statsråds afskedande. Det kan måhända förefalla att vara en brist i vår statsförfattning, att konstitutionsutskottet ej har något annat sätt att göra erinringar än just genom att åberopa denna § 107, men det har blifvit en praxis — ett ord som i våra dagar så mycket åberopas — att just begagna denna § 107 såsom enda medlet att för Kungl. Maj:t kunna få påpeka Riksdagens mening beträffande en viss frågas behandling och sålunda påpeka när Riksdagen anser, att rättelse härvidlag borde ske. Detta har varit praxis under många gångna år, och jag tror, att det också varit till stort gagn, ty det har mer än en gång inträffat, att, just därför att konstitutionsutskottet i denna form påpekat ett missbruk, en felaktig uppfattning kanhända, Kungl. Maj:t verkligen

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

tagit saken i betraktande och att rättelse skett. Detta har skett många gånger, och vi kunna ju hysa den förhoppningen, att äfven vår nuvarande regering, hur stor ringaktning den än må hysa för Andra Kammaren, dock skall kunna draga någon nyttig lärdom af de påpekanden, som från konstitutionsutskottet göras, förutsatt nämligen att Andra Kammaren på det sättet visar sig gilla konstitutionsutskottets anmälningar, att den lägger desamma med gillande till handlingarna.

Som vi ej funnit universitetsstatuterna, i den form de nu fått, lyckligt affattade, hafva vi ansett, att det skulle varit önskvärdt, att herr statsrådet, innan desamma utfärdades, verkligen inhämtat fullt sakkunniga personers omdömen i frågan. Om han också ej ansett sig kunna rätta sig efter dem, hade det dock förefunnits en ledning, och då hade han kunnat känna sig än mer stolt öfver den fullkomliga själfständighet, som han intagit gentemot alla öfriga representanter för universitetsbildningen, och som herr statsrådet säkerligen kommer att äfven för framtiden intaga, då vi ju i de ord, som nyss yttrades, finna en bekräftelse på de ord, som fälldes af herr ecklesiastikministern under remissdebatten: »Jag slår icke till reträtt».

Då jag sålunda framhållit den afsikt, som konstitutionsutskottet haft med sin anmälan i denna fråga, torde det för herr talmannen och kammarens öfriga ledamöter vara tydligt, att det yrkande, till hvilket jag vill komma, är det, att kammaren måtte med gillande lägga denna utskottets anmälan till handlingarna.

Herr von Schéele: Herr talan, mina herrar! Jag anhåller att få till protokollet antecknad, att det är på grund af anmärkningens uttryckligen angifna rent formella beskaffenhet, som jag icke reserverat mig mot densamma. Det heter nämligen på sid. 14, att utskottet icke anser sig böra göra något uttalande rörande den sakliga innebörden af Kungl. Maj:ts förevarande beslut. Äfven jag har funnit anmärkningsvärdt, att icke enligt § 10 regeringsformen de akademiska myndigheterna blifvit tillbörligen hörda före de nya statuternas utfärdande. I sista punkten på den nyss anförda sidan göres med bestämdhet gällande just detta, att ifrågavarande myndigheter icke erhållit *tillbörligt* tillfälle att yttra sig i saken; och hvad därmed förstås framgår af punkt 3 på samma sida, ofvanifrån räknadt, där det heter, att yttrande enligt utskottets mening skall inhämtas, i den mån sakens beskaffenhet gör sådant erforderligt. Att det här varit erforderligt, tror jag, att frågans följande behandling, *sedan* statuterna blifvit utfärdade, ovedersägligt bevisar.

På grund af hvad jag sålunda haft äran anföra, hemställer jag, att punkten i fråga måtte läggas till handlingarna.

Herr Persson i Stallerhult: Herr talman! Jag skulle kunnat inskränka mig till att instämma med den siste ärade talaren i det yrkande, som han framställt, nämligen att punkten skulle

läggas till handlingarna, men då jag nu nu fått ordet, skall jag dock be att få säga några ord i frågan.

Om det nu endast gällde den formella frågan skulle jag säga, att det är möjligt, att utskottet i den delen har rätt, kanske alldeles bestämdt rätt. Men det är alldeles naturligt, att när utskottet för sin anmärkning endast håller sig till att vederbörande statsråd icke infordrat yttrande från det ena eller andra hållet, som statsrådet enligt angifven paragraf skulle varit skyldig till, så är det väl ändå detta resultat, som denna regeringshandling ledt till, som i själfva verket är föremål för anmärkningen. Hvad är det då för resultat, som regeringshandlingen ledt till? Jo, såvidt jag kan förstå, är det det, att dessa professorer fått sig pålagd en större arbetsbörda än de förut hade. Då har jag frågat mig: kan denna arbetsbörda vara så stor, att Andra Kammaren här skulle kunna gå in på ett sådant yrkande som att denna punkt skulle med gillande läggas till handlingarna, då man endast håller sig till själfva denna sakfråga? Jag för min del kan inte vara med om ett sådant yrkande, ty om man ser efter, huru vi reglerat lönerna för än det ena än det andra ämbetsverket, så har man ju vid hvarje tillfälle ålagt ämbetsmannakåren en längre arbetstid och en tyngre arbetsbörda i och med de nya löneförmåner, som beviljats, än hvad förut ägt rum. Detta har såsom ett villkor intagits vid hvarje lönestat.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

I fjol blef det löne reglering äfven för denna kår, men då föreföll det helt naturligt, att man vid denna lönestats uppgörande icke skulle fästa något villkor beträffande arbetstiden; men jag är alldeles viss om, att om det villkor, som denna regeringshandling uppställt, funnits fogadt till lönestaten, och om någon då yrkat, att det skulle utgå, så skulle det icke blifvit många röster i denna kammare till förmån för en sådan löne reglering. Om man vill uppvisa, hvilken tjänstgöringsskyldighet, som åligger statens tjänstemän i allmänhet, och ser efter hvilken frihetstid, hvilka ferier de äga disponera under året, och om man jämför nu ifrågavarande kår med dessa andra ämbetsmannakårer, torde man ej kunna uppvisa ett enda fall, där det råder fyra månaders ledighet om året, som för närvarande fallet är med akademilärarne. Ja, jag tror, knappast, att det står till att uppleta några sådana fall. Och nu skulle verkligen Andra Kammaren gå med på en anmärkning, därför att universitetslärarne inom ramen af dessa åtta månader fått en något större arbetsbörda eller något större föreläsningsskyldighet än förut! Om denna ökade skyldighet sträckte sig utöfver dessa åtta månaders tjänstgöring, då kunde det kanske vara något att tala om, men nu är det ju alldeles icke fråga om det.

Jag kan för min del icke se, att det är taget något så våldsamt steg med afseende på arbetsbördan. Nu är det väl möjligt, att detta arbete är af en ofantligt svår beskaffenhet, men hvarje professor har ju kompetens och skicklighet att hålla föreläsningar; och jag tager för gifvet, att, om den förste ärade talaren, som yrkade bifall till, att detta skulle med gillande läggas till handling-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

garna valt professorsbanan, han nog icke skulle dragit sig för att hålla en eller annan föreläsning mera.

Jag tror, att hvarje professor är såväl kompetent som villig att hålla en eller annan föreläsning mera, och detta visar sig ju också däraf, att de då och då äfven under sina ferier hålla föreläsningar.

Jag kan för min del icke finna, att Andra Kammaren skulle göra klokt i att med godkännande af anmärkningen förklara, att den anser, att professorerna äro så upptagna af sin tjänst, att det icke går för sig att pålägga dem denna lilla utsträckning i arbete utöfver deras förutvarande åligganden. Jag kan icke finna, att kammaren skulle göra klokt i att gilla anmärkningen, då man därmed skulle förklara, att ökade löner det ha professorerna fått, men de behöfva icke utträtta det minsta mera, än de voro skyldiga att göra före löneförhöjningen. Jag tror, att det arbete, som pålagts professorerna, icke är värre än det, som pålagts öfriga löntagare, hvilka fått löneförhöjning under de senare åren.

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Det var med tillfredsställelse som jag vid början af herr Carl Perssons anförande med glädje hörde, att han instämde med herr von Schéele, som i utskottet deltagit i beslutet om anmärkningen. Han delar alltså den uppfattningen, att anmärkningen var befogad, d. v. s. att Kungl. Maj:t eller, rättare sagt, vederbörande departementschef här icke iakttagit 10:de paragrafens bestämmelse. Det är just det, som konstitutionsutskottet velat framhålla som innebörd af anmärkningen, och konstitutionsutskottet har ju därför mycket försiktigt yttrat, att det icke velat ingå på någon vidare saklig pröfning af själfva frågan. Att jag däremot i mitt föregående anförande delvis ingått på en granskning af regeringsbeslutets sakliga innebörd har uteslutande framkallats af det svar, som af herr statsrådet afgafs.

Emellertid fann jag mig föranlåten att med anledning af herr Carl Perssons yttrande ännu en gång begära ordet.

Jag finner det mycket naturligt, att herr Carl Persson med vanlig statsutskottssynpunkt på förhållandet skall finna det fullkomligt riktigt, att för en viss högre lön skall fordras ett visst större arbete, och att man således, när nu universitetslärares löner blifvit höjda, också måste begära ett ökad arbete af dem, liksom att han föreställer sig att detta arbete, som professorerna utföra, hufvudsakligen skall bestå af föreläsningsarbete och dylikt. Men det förvånar mig mera, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet såsom högste värdare af vetenskapen i vårt land äfven uppfattar professorernas arbete på så sätt eller såsom vanligt dagsverke och att man således kan fordra ett förhöjdt timarbete, därför att lönen blifvit ökad. Jag tror likväl att det är ett stort misstag att så uppfatta det vetenskapliga arbetet, att det skulle kunna jämföras med vanligt på så sätt beräknadt dagsverke. Jag tror, att det arbete som universitetslärares verkligen måste underkasta sig, ifall de på ett värdigt sätt vilja sköta

sina befattningar såsom vetenskapens målsmän, icke kan räknas efter timme och betalas med timpenning, och att deras arbete ej kan jämföras med andra ämbetsmäns, för hvilka man ju kan bestämma en viss tids arbete på ämbetsrummet. Det vetenskapliga arbetet ställer stora fordringar på sina utfövere men kräfver också för dem större frihet, ifall det skall kunna med fördel utföras, och vi få ej förglömma att vi uti vårt land hafva många universitetslärare, som äro prydnader på det vetenskapliga området och som göra det svenska namnet heder.

Jag tror verkligen icke heller, att en eller annan timme mera under examensperioden skulle på något sätt underlätta studierna för lärjungarna vid universitet, hvilket jag ju redan har framhållit. Och då det alltså hvarken kan vara gagneligt för vetenskapen eller för lärjungarna, tror jag, att den åtgärd, hvarom här är fråga, varit oklok, hvilket också synes mig ganska tydligt bestyrkt i det kommittébetänkande, som är afsedt att öfverlämnas till Kungl. Maj:t, och det vore förvisso glädjande, ifall detsamma i någon mån kunde inverka på ecklesiastikministerns som det förefaller mig alltför stora karaktärsfasthet.

Herr Edén: Herr talman, mina herrar! Jag uppträder synnerligen ogärna i denna fråga, dels därför, att jag redan förut en gång blifvit tvungen att taga till orda i densamma och dels därför, att detta är en viss grannlagenhetssak för mig, som ju skulle kunna anses vara part i målet, när frågan nu blifvit förd öfver till det konstitutionella området. Men en del synpunkter, som här blifvit framhållna, äro dock af den beskaffenhet, att jag icke kan underlåta att i någon mån söka bemöta dem, ehuru jag på förhand säger, att jag på nyss anförda skäl, nämligen af grannlagenhetsskäl, och endast på dessa, icke har att göra något yrkande.

Jag tillåter mig i alla händelser att en smula belysa, hvad här anförts just i den konstitutionella frågan, så till vida, som man från statsrådsbanken sökt göra gällande, att frågan verkligen skulle ha varit underkastad en sådan behandling, att det icke funnits skäl att på nytt remittera densamma till universiteten för yttrande.

Herr statsrådet utgick därvid ingalunda från de kommittébetänkanden eller andra yttranden, som under dessa sista årtionden ha förelegat, utan från ett yttrande af år 1888, ett yttrande, som för länge sedan har varit alldeles lagdt åsido i de akademiska myndigheternas och andra myndigheters öfverläggningar om frågan och som ingen människa vid universiteten och — jag förmodar det — icke heller i Kungl. Maj:ts kansli intill denna dag haft anledning att betrakta som uppslaget till hvad som nu har skett, Jag tror för min del, att detta gamla yttrande från 1888 får skjutas alldeles åsido. Det har aldrig kommit fram igen, hvarken under 1890-talet eller 1900-talet och ingen har tänkt på, att det skulle vara ett aktuellt förslag. I så fall kan herr statsrådet vara

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

öfvertygad om, att det skulle på det lifigaste och bestämdaste ha blifvit bemött från universitetens sida.

Vidare nämnde herr statsrådet 1891 års kungliga bref, som införde vissa förändringar i den dåvarande paragraf 115, och herr statsrådet tyckes nu vilja göra gällande, att detta kungliga bref icke blifvit af universiteten följdt, samt att statsrådet endast upptagit den tanke, som där blifvit framställd, och som då — anmärker statsrådet — icke kom att föranleda till någon konstitutionsutskottets åtgärd.

Med afseende å denna sak ber jag först att få anmärka, att 1891 års kungliga bref är af helt annan innebörd än den bestämmelse, som nu blifvit i de nya statuterna insatt. Detta kungliga bref erkänner uttryckligen, att de mycket omtalade examensperioderna, som de förr kallades, fortfarande skulle »företrädesvis användas till examina», och man utgick således från att hufvudändningen af dessa veckor fortfarande skulle förblifva densamma. Man tillät vidare, att den offentliga undervisningen finge inställas i den mån sådant var erforderligt »för examinas förrättande» eller af »annan giltig anledning». Man har genom en sådan formulering — såvidt jag förstår — just från dåvarande departementschefens sida velat säga, att man åt universiteten öfverlät att tillämpa den önskan om undervisningens utsträckning till examensperioderna, som otvifvelaktigt blifvit uttryckt i det kungliga brefvet, i den mån det af universiteten befunnas möjligt. Nu befanns detta i stort sedt *icke* möjligt. Jag vågar påstå, att herr statsrådet icke har något skäl att misstro universitetslärares goda vilja i denna punkt, lika litet som i någon annan. Men universiteten funno det verkligen, af en mängd skäl, som det blefve för vidlyftigt att här framlägga, i regel icke möjligt att tillämpa någon utsträckning i föreläsningsskyldigheten under examensperioderna, och någon sådan blef i följd häraf icke genomförd. Och det, mina herrar, torde vara anledningen till, att detta 1891 års kungliga bref icke heller föranledde någon konstitutionell anmärkning, och att man icke brydde sig om att draga fram den sidan af saken. Kungl. Maj:t lät tyst passera, att det kungliga brefvet icke ledde till någon afsevärd förändring; det fanns då ej anledning att upptaga frågan om dess konstitutionella berättigande.

Sedan har man på 1890-talet och äfven under början af 1900-talet upprepade gånger haft frågan om nya universitetsstatuter under behandling, men herr statsrådet har icke kunnat påvisa, att vid något enda af dessa fall någon som helst bestämmelse, som kan i minsta mån vara grundläggande för den nu införda, varit å bane.

Herr statsrådet gör visserligen gällande, att det skulle finnas ett visst sammanhang mellan de nu införda föreskrifterna och universitetsexamenskommitténs betänkande, där det starkt framhålls önskvärldheten — eller, om man så vill, nödvändigheten — af att undervisning vid universiteten funnes att tillgå under hela läsåret. Men herr statsrådet borde då äfven hafva med samma styrka betonat, att just denna kommitté uttryckligen sade ifrån,

att den *icke* ville höja totalsumman af professorernas föreläsningstimmar. Och den gjorde det säkerligen på goda grunder, om hvilka, som jag förmodar, herr statsrådet kan få upplysning af den dåvarande universitetsexamenskommitténs ordförande, som nu sitter i Kungl. Maj:ts regering. Att kommittén intog denna ståndpunkt föranleddes väl efter allt att döma däraf att den icke ansåg det för det vetenskapliga arbetet och undervisningen nyttigt att utöka föreläsningstimmarnas totalsumma. I hvarje fall vågar jag fortfarande häfda, att från denna kommittés betänkande icke något som helst uppslag kan vara att finna till hvad som nu blifvit stipuleradt.

Under sådana förhållanden måste slutsatsen blifva, att frågan om den utsträckta föreläsningsskyldighet, som nu inkommit i statuterna, var fullkomligt oberedd från universitetens synpunkt. Hålla vi oss således till den formella sidan af saken, är ärendet icke vederbörligen beredt.

Nu har herr statsrådet invändt, att det är orimligt, om man skall hålla på och remittera utan all ända, så snart Kungl. Maj:tt vill göra någon ändring i ett framlagdt förslag. Det kan ju ej heller vara tal om att yrka på något sådant. Men i det fall, att det framlagda nya förslaget är af så konstitutiv betydelse, att det på det allra kraftigaste ingriper i en stor andlig arbetsgren i landet — och ett sådant fall föreligger här — då blir förhållandet ett annat. Detta förslag är, såvidt jag kan förstå, i grunden lika betydelsefullt som den förändring, som infördes exempelvis i universitetens styrelse, och den förändringen remitterades till yttrande. Det är därför, att denna punkt om undervisningsskyldighetens utsträckning är en af de allra viktigaste i de nya statuterna, som jag anser att det varit skäl att remittera densamma till de akademiska myndigheterna.

Man ledes därmed in på den sida af saken, som äfven här blifvit berörd, nämligen hvad man kallat realitetsfrågan. Jag skall icke alls upptaga den till behandling på det sätt, att jag försvarar universitetens ståndpunkt eller angriper herr statsrådets. Jag skall endast göra klart, att de siffror, som han här rör sig med, och de jämförelser, som han anställer med andra löneregleringar, äro vilseledande, när det gäller att bedöma en fråga som denna.

Herr statsrådet har framhållit, att andra statens tjänstemänakårer, som fått sina löner reglerade, fått åtaga sig ökadtt arbete, och herr Persson i Stallerhult har äfven fäst sig vid den sidan af saken, en omständighet, som icke kan förvåna med den stora erfarenhet och det stora intresse som herr Persson i Stallerhult ägnat åt löneregleringsfrågor. Men det torde väl ändå vara skäl att se efter, om det här är möjligt att handla på samma sätt, som t. ex. i ett ämbetsverk, där man helt enkelt lägger till en timme om dagen eller kanske mera, när vederbörande få mera betaldt.

Här ligger hela saken annorlunda. Här är, mina herrar, egentligen icke fråga om, huruvida universitetsprofessorerna skola få mera arbete. Ut i den utredning, som framlagts af Uppsala universitet, hafva vi försökt att så mycket vi förmått klargöra

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

detta. Arbete finnes det fullt upp redan nu, ty det är icke så lyckligt som herr Persson i Stallerhult förmenade, att universitetsprofessorerna hafva 4 månaders fritid om året. Jag känner egentligen icke någon fritid för vetenskapsmän. Jag tror, att jag har rätt, då jag säger, hvad jag känner och många andra känna med mig, när ferierna börja, nämligen att det då gäller att hålla sig inne uti sin vetenskap, att använda dessa ferier till att inhämta allt det vi på grund af trägen tjänstgöring under terminen icke förmått följa med. Det torde icke lyckas att försöka göra gällande, att universitetsprofessorer få njuta af ferierna på samma sätt som skolpojkar, utan de måste använda dem till ett ytterst sträfsamt arbete, till vetenskapliga studier och vetenskaplig produktion. Båda dessa saker äro fullkomligt oundgängliga äfven för undervisningen, ty den vetenskapsman, hvikens arbete af detta slag allt för mycket inkräktas, den som icke har möjlighet att ägna tillbörlig tid åt rent vetenskapliga studier och själfständig produktion, han förtorkar förr eller senare också såsom lärare.

Detta gör, att man icke kan på samma sätt pålägga universitetsmän 16 à 32 timmars ökad föreläsningsskyldighet som man lägger på en tjänsteman i ett departement en timme om dagen. Skillnaden blir icke den, att professorerna få mera att göra — jag skulle för min del vara frestad att säga, att de icke kunna få mera att göra — utan den ligger däruti, att ytterligare en del af deras arbete flyttas från det vetenskapliga, själfständiga producerande området till direkta förberedelser för undervisningen. Det kan då icke vara för mycket begärtdt, att universitetets målsmän i fråga om lämpligheten och önskvärdheten af en sådan öfverflyttning af arbete från ett till ett annat område få tillfälle att yttra sig om, huruvida de anse densamma för vetenskapen och undervisningen lycklig eller icke. Detta har emellertid icke skett.

Herr statsrådet betonade, att det endast gäller 16 à 32 timmar, observera *om året*, sade herr statsrådet. Detta obs.! tyckes vara en genklang af en tidningsuppsats, där alldeles samma obs.! förekommer — men det kan väl knappast framkalla mer än en något förvånad uppmärksamhet, ty icke kan man väl hos denna kammare förutsätta sådan okunnighet om akademiska förhållanden, att dess medlemmar skulle kunnat tänka sig, att Kungl. Maj:t skulle velat tillägga 16 à 32 timmar *i månaden*. Dessa 16 à 32 timmar »om året» äro sannerligen tillräckliga, ja mer än tillräckliga. Såsom redan blifvit framhållet, gäller det icke, hvad herr statsrådet i remissdebatten uttryckte så, att universitetslärarna skola »afsätta dessa 2 timmar i veckan till att meddela någon sorts undervisning», utan det gäller hela det förberedande arbete, som ligger bakom hvarje föreläsning. Detta arbete är af den art, att det icke kan utföras utan att man därmed i allra högsta grad kommer att inkräkta på ferierna, som man för universitetets och undervisningens egen skull behöfver använda vetenskapligt och produktivt.

Till sist har herr statsrådet velat göra gällande, att det icke vore så farligt med dessa nya timmar, emedan det icke vore sagdt,

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

att de skulle användas till föreläsningar, De kunna äfven användas till annan undervisning, och herr statsrådet rörde sig härvidlag rätt mycket med begreppet »enkla kurser», hvilka icke skulle taga så lång tid. Häremot vill jag endast invända, att det väl ändå icke torde vara herr statsrådets mening, att man under dessa perioder i början och slutet af hvarje termin skall hålla dylika preliminära kurser och använda den öfriga delen af terminen till andra kurser. Det torde icke gå för sig att på detta sätt dela upp undervisningen, utan det måste vara enhetlighet däri. Vill herr statsrådet däremot leda det därhän, att en dylik elementär kurs blir hufvudformen för den akademiska undervisningen under *hela* året, då möter detta icke något hinder ur arbetsbördans synpunkt. Men jag tillåter mig framhålla, att den sortens undervisning, om den blefve regel, skulle kunna leda till vetenskapens fullständiga död vid de svenska universiteten. Det går icke för sig att utan vidare jämställa våra förhållanden med förhållandena i Tyskland, där man har ett fyratiotal universitet och kan hålla sådana enkla kurser, som upprepas år efter år, därför att en student, som följt en sådan kurs på ett ställe, byter om och far nästa semester till ett annat ställe för att därstädes deltaga uti en annan kurs och annan undervisning. Vi hafva icke sådana förhållanden här. Skola vi kunna lämna våra lärjungar en sådan undervisning, genom hvilken de vinna någon inblick i den vetenskap de studera, en sådan undervisning, som fostrar dem till själfständigt vetenskapligt arbete — och *detta* är hufvudsaken, icke inhämtande af preliminära kunskaper — då måste vi vid våra svenska universitet öfvervägande hålla kurserna åtminstone i någon mån vetenskapliga, fastän vi ju försöka kompromissa för att få dem så litet vidlyftiga och detaljerade som möjligt. Vi måste också så mycket som möjligt omväxla i valet af ämnen. Men därmed är det också klart, att förberedelserna måste blifva så dryga, som jag förut sagt.

Med hvad jag nu anfört hoppas jag hafva visat, att realitetsfrågan om undervisingens utsträckning icke kan lösas på det sätt som herr Persson i Stallerhult antydte, genom att hänvisa till ett villkor för universitetens löneroglering. Frågan bör betraktas icke ur synpunkten af Kungl. Maj:ts och Riksdagens makt att uppställa ett sådant villkor, utan ur synpunkten af den nytta eller skada det skulle göra för det stora kulturarbete universiteten utföra i detta land. Jag hoppas hafva visat, att tillräckliga skäl legat bakom universitetens försök att bringa Kungl. Maj:t på andra tankar, och att denna fråga verkligen bort remitteras till universitetens yttrande.

När slutligen herr statsrådet i sitt anförande, som ju för öfrigt var sakligt hållet, tillät sig tala om, att från visst håll kommit »lika energiska som vilseledande framställningar» i saken, skall jag härtill endast be att få anmärka, att tills vidare icke något framkommit, vare sig uti pressen eller på annat sätt, som visat, att universitetens utredning är vilseledande. Men däremot har herr statsrådet själf vid ett tillfälle i denna kammare tillåtit

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

sig lämna en framställning om tyska universitetsförhållanden, hvilken, såvidt jag förstår, icke förtjänar ett mildare omdöme, än hvad som ligger i det ordet. Herr statsrådet förklarade likaså, att utredningen från Uppsala universitet icke i sak innehållit någonting, som icke förut var känt inom departementet. Genom Uppsala universitets utredning har emellertid till full evidens bevisats, att de allra flesta tyska universitetslärare i regel arbeta ungefär 6 månader om året eller något mera. Herr statsrådet uttalade däremot i remissdebatten, och det var hufvudgrunden för hans ståndpunkt, att professorerna i Tyskland arbetade 9 månader med ett par kortare ferier. Jag frågar då: hur kan det vara möjligt, att herr statsrådet kände till hvad vi framdragit och ändå afgaf detta yttrande?

Slutligen nämnde herr statsrådet, att han hoppades, att de sakkunniga om icke nu så dock längre fram skulle gifva honom rätt uti den åtgärd, han vidtagit. Härtill vill jag säga, att det är rätt smärtsamt, att hittills icke någon sakkunnig gifvit herr statsrådet rätt. Ty herr statsrådet lär icke kunna begära, att vi, efter hvad som nu passerat, skola förutsätta, att verklig sakkunskap varit till finnandes uti ecklesiastikdepartementet.

Häruti instämde herrar *Wallis, Kobb, Kjellberg* och *Starbäck*.

Herr Persson i Tällberg: Herr talman, mina herrar! Det vill synas mig, som om vi kommit in på en politik, som icke kan betraktas såsom fullt sund. Ty så snart en talare här i kammaren begär ordet, kunna kammarens ledamöter på förhand veta, i hvilken riktning hans anförande kommer att gå. Det är, synes det mig, icke uteslutande fråga om Riksdagens värdighet och grundlagens bud, utan att skydda regeringen eller kanske tvärtom. 1841 års riksdagsskrifvelse visar, att Riksdagen då stod enig om att värna om Riksdagens rätt och grundlagens bud. Herr statsrådet söker nu mot de anmärkningar, som riktas mot honom, försvara sig icke genom åberopande af grundlagens stadgande, utan genom en hänvisning till, att sådant förekommit förut och att andra statsråd gjort på samma sätt före honom. Detta kan icke vara fullt betryggande och alldeles icke att rekommendera.

Hvad beträffar min vän herr Carl Perssons i Stallerhult anförande, vill jag säga i likhet med honom, att jag icke rätt förstår att bedöma, om det resultat regeringen kommit till i förevarande fråga är lyckligt, men jag påstår, att den frågan, huruvida regeringen kommit till ett lyckligt resultat eller icke, hör egentligen icke hit, utan frågan gäller, om den väg regeringen gått är *grundlagsenlig*. Jag hemställer, huruvida herrarne skulle vara nöjda med, om t. ex. regeringen en vacker dag företog sig att på egen hand anslå erforderliga medel för exempelvis ett visst ändamål under fjärde hufvudtiteln. Icke kunna vi därför säga, att resultatet däraf skulle blifvit ett annat än om Riksdagen fått tillfälle att bedöma frågan. Det kan ju hända, att resultatet blifvit detsamma i båda fallen, men jag tror icke ändå, att herrarne skulle känna sig tillfredställda med ett dylikt förfaringsätt. Det

synes mig, som om regeringen börjat basera sina handlingar på den politiken, att den blott ser efter, hvilket resultat den vill komma till, och sedan, om detta tillvägagående icke befinnes vara riktigt, söker skydda sig med, att det funnits statsråd, som förut gjort på samma sätt, och därför icke tänker på hvad grundlagen bjuder. Enligt min uppfattning ha de, hvilka yrka på, att memorialet med gillande skall läggas till handlingarna, fullt fog för detta sitt yrkande; och jag ber därför att få förena mig med dem.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Herr Gustafsson i Mjölby: Herr talman! År 1907 fattade Andrakammarhalvvan i konstitutionsutskottet och därefter Andra Kammaren ett beslut att med ogillande lägga en liknande anmärkning till handlingarna. Det kan därför synas egendomligt, att friherre Bonde, som vid ärendets behandling i kammaren instämde, i dag intager en annan ställning än då. Visserligen var regeringen år 1906 en annan än nu, men det är mig synnerligen motbjudande att däri tänka mig en anledning till denna förändrade ståndpunkt. Jag kan icke heller förstå annat än att här icke kan föreligga någon anmärkning i sak, utan endast formellt.

Afven om det kunde hafva varit önskligt, att regeringen handlat något annorlunda rent formellt sedt, synes mig likväl regeringens förfarande i detta fall icke vara af beskaffenhet att det bort föranleda en anmälan enligt 107 § regeringsformen.

På grund af dessa skäl, herr talman, tillåter jag mig yrka, att ärendet lägges till handlingarna.

Friherre Bonde: Jag vore den siste ärade talaren synnerligen tacksam, om han något närmare ville precisera sin anmärkning mot mig, att jag skulle hafva yrkat, att en af konstitutionsutskottet år 1907 framställd anmärkning skulle med ogillande läggas till handlingarna i en fråga liknande denna. Jag vet ej, hvilken fråga som härmed afses, och vore därför — för att kunna bemöta densamma — tacksam, om talaren ville närmare precisera beskillningen.

Herr Gustafsson i Mjölby: Den fråga jag här afsett är undervisningsplanen för realskolorna. Det hade från Förstakammarhall — om jag så får uttrycka mig — inom konstitutionsutskottet framhållits, att eforalstyrelserna därvid bort få höras, hvilket icke varit fallet.

Herr vice talmannen: Herr talman! Det är ganska naturligt, att friherre Bonde icke kunde erinra sig, hvad frågan gällde. Den gällde emellertid undervisningsplanen för realskolorna. Efter en uttömmande debatt, däri det fullständigt uppvisats, att någon som helst nödvändighet icke fanns att i det fallet inhämta ytterligare upplysningar utöfver dem, som den föredragande departementschefen hade inhämtat, lade denna kammare anmärkningen med ogillande till handlingarna.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Det är ju alldeles uppenbart, att det icke går an att, därför att kammaren en gång har lagt en beskyllning om öfverträdelse af § 10 regeringsformen med ogillande till handlingarna, säga, att det är alldeles tydligt, att det nu förevarande ärendet är analogt. Utskottet har uttryckligen sagt i sitt utlåtande, att § 10 regeringsformen visst icke får fattas strikt formalistiskt, så att man skulle kunna säga, att, så snart en myndighet, som kunde hörts i ett ärende, icke blifvit hörd, ett fel borde anses föreligga. Tvärtom bör man för hvart ärende undersöka, huruvida i detsamma i anseende till dess beskaffenhet yttranden af ämbetsmyndigheter utöfver hvad som skett bort infor dras. Nu kom kammaren vid det af den ärade talaren, som bragte frågan på tal, afsedda tillfället till den uppfattningen, att i det fallet alldeles ingen anmärkning fanns att göra mot att ytterligare upplysningar ej blifvit infor drade. I det nu förevarande fallet däremot må det väl för hvar och en, som vill se saken klart och opartiskt, vara alldeles uppenbart, att upplysningar borde ha infor drats, då det ju är tydligt, att nödig sakkunskap ingalunda funnits hos den föredragande departementschefen.

Jag anhåller således att få påpeka, att den nu mot slutet af debatten gjorda framställningen af herr Gustafsson alls icke är sådan, att kammaren bör fästa något som helst afseende vid densamma.

Jag ber till slut att få instämma i det yrkande, som blifvit gjort af friherre Bonde.

Öfverläggningen förklarades härmed afslutad. I öfverensstämmelse med de därunder gjorda yrkandena framställde herr talmannen propositioner, dels att utskottets ifrågavarande anmälan skulle läggas till handlingarna, dels att berörda anmälan skulle med gillande läggas till handlingarna; och förklarade herr talmannen sig anse den senare propositionen vara med öfvervägande ja besvarad, men som votering begärdes, uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som vill, att kammaren med gillande lägger konstitutionsutskottets anmälan i punkten 3:o) af utskottets förevarande utlåtande n:o 5 till handlingarna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej.

Vinner Nej, har kammaren lagt ifrågavarande anmälan till handlingarna.

Omröstningen utföll med 121 ja mot 97 nej, hvadan kammaren beslutat att med gillande lägga utskottets ifrågavarande anmälan till handlingarna.

Härefter lämnades ordet på begäran till

Herr Söderbergh i Karlshamn, som yttrade: Herr talman! Nu skall jag anhålla att få yttra några ord i anledning af den anmärkning, som förekommer i herr Staaffs reservation under mom. B) 1:o) och som afhandlar ett ärende, däri regeringen ansetts ha åsidosatt en af Riksdagen bestämdt uttalad åsikt och önskan.

Det är frågan om beviljande af fribiljetter å statens järnvägar åt rikets biskopar. Memorialet innehåller visserligen en fullständig redogörelse i ämnet, men jag skall dock tillåta mig att här referera det hufvudsakliga däraf.

Frågans förhistoria är följande. Genom ett kungl. bref i sept. 1882 bemyndigades styrelsen för statens järnvägstrafik att i vissa bestämdt uppräknade fall meddela fribiljetter för resor å statens järnvägar i den utsträckning, som styrelsen fann lämplig. I samma kungl. bref bestämdes också, att om fråga uppkom att utdela fribiljetter i andra fall, skulle civilministern besluta därom efter anmälan af trafikstyrelsen.

Med stöd af detta bemyndigande utfärdade järnvägsstyrelsen den 31 december 1884 ett fribiljettsreglemente för de svenska statsbanorna. Detta har i hufvudsak varit gällande, ända tills det nuvarande i mars månad förra året blef beslutadt.

Nu gjordes först ett uttalande af 1887 års statsrevisorer om önskvärdheten däraf, att beviljandet af fribiljetter å statsbanorna i möjligaste mån inskränktes. Ett liknande uttalande gjordes därefter af 1902 års statsrevisorer, hvilka förklarade sig dela den af 1887 års revisorer uttalade uppfattningen om behöfligheten af en inskränkning i fråga om beviljandet af fribiljetter och framhöllo önskvärdheten af att gällande bestämmelser i ämnet underkastades en genomgripande omarbetning i sådant syfte.

Öfver denna revisorerernas framställning hördes järnvägsstyrelsen, och styrelsen meddelade då, att den hade under behandling en omarbetning af fribiljetreglementet.

Riksdagen aflät den 16 maj 1903 till Kungl. Maj:t en skrifvelse i ämnet och framhöll, att Riksdagen i likhet med revisorererna ansåg, att en inskränkning i beviljandet af fribiljetter borde, i den mån sådant kunde ske, åvägbringas, och att en omarbetning borde äga rum af fribiljetreglementet; hvarjämte Riksdagen anhöll, att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, huruvida icke grunderna för utfärdande af fribiljetter borde underkastas en omarbetning i det syfte, Riksdagen sålunda angifvit.

Sedermera afgaf järnvägsstyrelsen på anfordran åtskilliga utlåtanden i ämnet, hvaribland ett af den 27 februari 1905 med ett fullständigt förslag till ordnande af frågan och till fribiljettsreglemente för resor å statens järnvägar.

Medan detta ärende ännu var beroende på Kungl. Maj:ts pröfning, inkom en skrifvelse till Kungl. Maj:t den 4 mars 1908, undertecknad af ärkebiskop Ekman och biskop Billing, däri de för egen del och som ombud för öfriga biskopar anhöllo, att

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

hvarje biskop måtte få resa fritt å statens järnvägar inom sitt stifts område, äfvensom att samma förmån måtte beviljas ärkebiskopen för tjänsteresor till utlandet, hvilka företogos å statens järnvägar mellan Stockholm och füderneslandets gräns.

I denna biskoparnas skrifvelse anfördes bland annat, att förmånen af fria resor skulle hafva olika ekonomiskt värde för de särskilda biskoparna, minst för biskopen i Lunds stift, störst för biskoparna i Norrland.

Nu förhåller det sig emellertid som bekant på det sättet, att två af rikets stift, nämligen Kalmar och Visby, icke hafva några statsbanor, så att i fråga om biskoparna i dessa stift lär svårigen kunna talas om något ekonomiskt värde alls i förevarande fall.

Vidare åberopade biskoparna, att det åläge dem att förrätta visitationer i stiftens kyrkoförsamlingar och att såsom eforer besöka allmänna läroverken. Dessa tjänsteåligganden åsamkade biskoparna en del kostnader, och billigheten kräfde, att de erhöles någon lindring i dessa, i all synnerhet som deras aflöningsförmåner i allmänhet vore så knappt tillmätta, att det endast med svårighet läte sig göra att med dem bestrida nödiga lefnadskostnader och i någon mån motsvara de anspråk, som från olika håll ställdes på biskoparna.

Öfver biskoparnas framställning hördes kungl. järnvägsstyrelsen, och järnvägsstyrelsen afstyrkte bifall till biskoparnas framställning i såväl ena som andra afseendet. Styrelsen förmenade, att de ämbetsförrättningar, som åläge biskoparne att utföra, vore alldeles främmande för statens järnvägars verksamhet, och att ingen anledning föreläge att påkalla statens järnvägars medverkan till beredande af ersättning för desamma. Om sådan ansåges böra utgå, så syntes det böra ske på det sättet, att biskoparna erhöles rese- och traktamentsersättning vid tjänsteresor af ifrågavarande slag. Ett bifall till biskoparnas framställning skulle dessutom leda därtill, att åtskilliga andra statens funktionärer med samma fog kunde anse sig till samma förmån lika berättigade som biskoparna.

Ärendet förekom inför Kungl. Maj:t den 20 mars 1908, och på hemställan af civilministern beslöt Kungl. Maj:t bemyndiga järnvägsstyrelsen att utfärda fribiljetter för bland andra biskoparna i stiftet för resor å de inom stiftet befintliga statsbanelinjer, äfvensom i förekommande fall å sådana statsbanelinjer, som, ehuru belägna utom stiftet, likväl förmedla järnvägsförbindelsen mellan olika delar däraf.

Alla statsråden voro emellertid icke af samma mening. Utrikesministern Trolle samt statsråden Hederstierna, Roos och Swartz tillstyrkte, att Kungl. Maj:t måtte afslå framställningen i dess helhet, hvaremot statsministern samt statsråden Albert Petersson, Hammarskjöld, grefve Ehrensvärd och Malm instämde med föredragande departementschefen.

Nu har ju Riksdagen, som förut nämnts, uttryckligen uttalat sig för en begränsning af fribiljettsrätten. Men detta oaktadt och

trots afstyrkande af kungl. järnvägsstyrelsen, den enda myndighet, som hörts i ärendet, har nu Kungl. Maj:t medgifvit fribiljetter på en framställning, som icke innehåller något fullgiltigt skäl för en sådan förmån, och till befattningshafvare, som i allmänhet anses vara bland de i ekonomiskt afseende mest gynnade i landet.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Det är väl i alla fall så, att den för biskoparna bestämda aflöningen liksom för tjänstemän i allmänhet afser att utgöra fullt vederlag för de uppdrag, som äro med tjänsten förenade. Ett beviljande af fribiljetter i detta fall för biskoparna skulle alltså utgöra en slags lönefyllnad. Men icke kan man väl i all rimlighets namn begära, att statens järnvägar skola släppa till en sådan lönefyllnad, huru ringa än densamma är till beloppet! Ty det är visserligen sant, att denna fråga är i ekonomiskt afseende af ringa betydelse. Men den är af en principiell innebörd och kan till sina konsekvenser blifva betänkelig nog. Då biskoparna fått fribiljetter å statens järnvägar, torde det finnas en mängd andra statstjänare, som med ännu större fog kunna framställa anspråk på en sådan förmån. Och hvar vill regeringen sätta gränsen?

Att icke mindre än fyra af de tio statsråden, som deltagit i ärendets handläggning, icke funnit framställningen förtjäna bifall, är lika påfallande som förklarligt!

Herr talman! Reservanterna tillåta sig förmäna, att handläggningen af detta regeringsärende bär den rena godtycklighetens stämpel, och att anledning till anmälan mot vederbörande departementschef med fullt fog förefinnes.

Något yrkande är jag naturligen ej i stånd att framställa.

Vidare anförde:

Herr Ericsson i Vallsta: Herr talman! Som kammaren behagade finna af föreliggande memorial, finnes det å sid. 26 och 27 en punkt, som handlar om utnämningen af marinöfverintendent. Vid läsningen af statsrådsprotokollet har utskottet icke kunnat undgå att lägga märke till att vederbörande departementschef ej fäst vederbörligt afseende vid hvad Riksdagen uttalat i denna fråga.

Som herrarne erinra sig, inkom till fjolårets Riksdag en kungl. proposition rörande omorganisation af marinförvaltningen. Det förslag, som då förelåg, hade varit underkastadt behandling af tillkallade sakkunnige, nämligen ledamöterna från Första Kammaren herrar Björlin och Taube och från Andra Kammaren herrar Carl Persson och Jacob Larsson. Det af regeringen framlagda förslaget öfverensstämde i hufvudsak med hvad dessa sakkunnige uttalat. Då frågan remitterats till statsutskottet, anslöt det sig väsentligen till det framlagda förslaget, men i åtskilliga punkter ansåg sig dock utskottet böra göra erinringar. Jag skall be att få läsa upp en sådan. Den lyder sålunda:

»I sitt utlåtande anförä de sakkunniga i fråga om organisationen af intendentsafdelningen, att de antoge, att därest handhafvandet

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

inom marinförvaltningen af ärendena rörande intendenturväsendet så ordnades, som af dem föreslagits, chefskapet för nämnda afdelning komme att uppdragas åt en genom utbildning och föregående verksamhet med intendenturgöromålen såväl i land som ombord å fartyg fullt förtrogen person, hvilken således kunde vara väl skickad att bära ansvaret för denna viktiga förvaltningsäven.

Då det med hänsyn till den tillämnade omläggningen af intendenturpersonalens verksamhet synes vara af största vikt, att ledningen anförtros åt en för ändamålet fullt lämplig person, har utskottet velat tillkännagifva sin anslutning till den af de sakkunniga sålunda uttalade åsikten.»

Detta uttalande gjorde Riksdagen till sitt i sin skrifvelse till Kungl. Maj:t angående regleringen af utgifterna under riksstatens femte hufvudtitel.

När Riksdagen gjort detta uttalande, synes det mig, som om det vore gifvet, att herr statsrådet och chefen för sjöförsvarsdepartementet borde beaktat detta vid utnämmande af marinöfverintendent, men det förefaller, som om han icke gjort det. Till marinöfverintendent utnämndes nämligen kommandörkaptenen af 1:a graden H. F. Lindberg, om hvilken jag hört sägas, att han är en utmärkt duglig officer, men icke sysslat med intendenturgöromål annat än i egenskap af fartygschef.

Om det nu varit så, att det icke funnits någon annan lämplig person, kunde utnämningen både ha förklarats och försvarats. Men jag tror icke, att så var förhållandet; jag har tvärtom fått upplysning om, att det fanns en person, som genom sin föregående verksamhet hade visat sig vara fullt lämplig och fullt kompetent till befattningen. Då synes det mig, att föredragande departementschefen bort beakta, hvad Riksdagen tydligt uttalat och markerat i denna fråga. Då jag hade denna mening, var det klart att jag inom konstitutionsutskottet gjorde yrkande om, att anmärkning skulle göras enligt paragraf 107 regeringsformen. Men då detta mitt yrkande icke har vunnit majoritet inom utskottet, så hafva vi, som ansett att anmärkning bort göras, icke haft någon annan utväg än att reservationsvis bringa frågan till Riksdagens kännedom.

Innan jag slutar, skall jag be att få fästa kammarens uppmärksamhet på, att i går utdelades här i kammaren en kungl. proposition n:o 219, däri Kungl. Maj:t återtager en framställning, som han gjort i statsverkspropositionen, angående anslag till marinintendenturkåren. Kungl. Maj:t bebådade nämligen i statsverkspropositionen, att han skulle framlägga förslag till omorganisation af denna kår, därvid han förslagsvis begärde ett anslag på omkring 300,000 kronor, om jag minnes rätt, för detta ändamål. I går mottogo vi, som sagdt, en kungl. proposition, däri detta förslag återtages, och motiveras detta därmed, att förslaget varit remitteradt till åtskilliga myndigheter för yttrande, samt att yttranden afgifvits af vissa myndigheter, men att marinförvaltningen och marinöfverintendenten icke hade inkommit med sådana yttranden. På grund häraf har regeringen ansett sig nu icke kunna

komma in till Riksdagen med något förslag i ämnet. Om man ville vara elak, skulle man kunna uttala den förmodan, att detta har berott på att den nye marinöfverintendenten icke varit fullt så inne i dessa ämnen, som han borde hafva varit; ty hade han varit det, är det ju möjligt att han kunnat hinna med att afgifva det begärda yttrandet. Nu vill jag emellertid icke vara elak och skall därför icke uttala någon sådan förmodan.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Herr talman, jag har naturligtvis icke något yrkande att göra, när majoriteten inom utskottet icke delat min mening.

Herr Beckman: Herr talman, mina herrar! Ibland de uti reservationen upptagna punkter finnes det ett par, hvilka, i fall den förseglade sedelns lotteri gått i en annan riktning, skulle förvandlats från att vara endast punkter i en reservation till att vara af utskottet framställda anmärkningar. Det är en af dessa punkter, som jag skall be att med några ord få beröra; det är det s. k. Hedesundamålet.

Redan vid remissdebatten med anledning af statsverkspropositionen tillät jag mig göra en erinran i afseende å detta mål, hvilket vållat stor oro ute i landet. Hedesunda kommun hade beslutat, att åt ett nykterhetsförbund, som inom denna kommun hade sitt verksamhetsområde, bevilja ett anslag, ett mycket ringa anslag, endast 100 kronor; detta beslut hade sedan blifvit öfverklagadt och upphäfdes af Konungens befallningshafvande på den grund endast, att beslutet icke afsåg en sådan kommunens gemensamma ordnings- och hushållningsangelägenhet, som tillhörde kommunalstämmans handläggning, hvarför Hedesunda kommun sålunda öfverskridit sin befogenhet. Öfver detta Konungens befallningshafvandes utslag anfördes besvär. Dessa besvär föredrogos den 21 augusti 1908 inför en tillförordnad regering, bestående af statsråden Albert Petersson, Hammarskjöld, greve Ehrensvärd och dåvarande statsrådet Roos; och fann regeringen icke anledning att göra någon ändring i Konungens befallningshafvandes utslag.

Härmed uppstod alltså den frågan: är det verkligen så att kommunala anslag till nykterhetsföreningar icke vidare kunna anses lagliga? Det är gifvet, att en sådan fråga skulle väcka mycket stor oro, liksom själfva målets handläggning väckte pinsam uppmärksamhet. Det finnes ju öfverallt i hela vårt land tusenden och åter tusenden medborgare, som på det mest oegennyttiga sätt offra sitt arbete för att bekämpa hvad man alltjämt med rätta kallar Sveriges farligaste fiende, nämligen rusdryckerna. Dessa personer tillhöra merendels de fattigare lagren inom samhället; de ha icke stora penningmedel att offra utöfver sin arbetskraft, sitt intresse och sitt brinnande nit. De ha ondt om pengar och ändå händer det ofta — jag kan säga i regel — att de taga af det lilla de ha för att nedlägga på detta arbete. Men, när det alldeles icke räcker till, vända de sig till kommunerna och anhålla om deras bidrag. Och sådana bidrag ha, som vi veta, i stor utsträckning beviljats. Det är icke så synnerligen stora belopp i

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

och för sig i hvarje kommun, men om man lägger dem samman blir det rätt betydliga summor.

Detta förhållande bär ju vittne om kommunernas uppfattning om sin rätt att själfva bestämma i en fråga sådan som denna.

Ännu mera uppseendeväckande blef emellertid Kungl. Maj:ts utslag därigenom att Kungl. Maj:t af år 1908 syntes komma i strid med Kungl. Maj:t af år 1903. Ar 1903 förekom nämligen i Torps kommun i Västernorrlands län ett mål af i hufvudsak likartad beskaffenhet. Torps kommun gaf ett anslag åt en, visserligen af kommunalstämman tillsatt, kommitté för nykterhetsverksamhetens bedrifvande. Beslutet härom öfverklagades hos Konungens befallningshafvande, som upphäfde detsamma. Men när besvär anfördes hos Kungl. Maj:t fann Kungl. Maj:t Konungens befallningshafvandes beslut icke vara lagligen grundadt, utan godkände det ursprungliga kommunalstämmobeslutet.

När man således erfor den oro Kungl. Maj:ts beslut i Hedesundamålet väckte, och det därjämte spordes, att landet började undra, om detta var en alldeles ny politik på nykterhetsfrågans område, på hvilken Kungl. Maj:t af 1908 slagit in, var det helt naturligt, att den regeringsvänliga pressen skulle skynda till bistånd för att söka utfinna någon väsentlig olikhet mellan dessa båda fall. Då uppfanns den teorien, att olikheten i besluten grundade sig därpå att i ena fallet — i Torps kommun — kommunen förbehållit sig kontroll öfver medlens användande, i Hedesunda åter hade den icke gjort det. Där fanns icke någon annan kontroll än den — hvilken dock kan synas tillräcklig nog — att medlen öfverlämnades till ett nykterhetsförbund, som under flera år verkat i det offentliga ljus och som, om så erfordrades, var villigt att lämna specificerad redogörelse för medlens användning. Det hade nämligen inträffat flera gånger förut, att samma nykterhetsförbund af kommunen erhållit bidrag.

Om nu så förhölle sig, att denna teori vore riktig, och att dessa efteråt framkomna skäl för regeringens redan fattade beslut verkligen öfverensstämde med hvad Kungl. Maj:t afsett, när domen föll, så vore det väl högst märkvärdigt, om icke någon antydan därom skulle hafva funnits uti beslutets motivering. Men det finnes därom icke någon som helst antydan: ordalagen angifva icke något annat än att Kungl. Maj:t stadfäst Konungens befallningshafvandes beslut, hvilket såsom redan nämnts var baserat på den grund att »understödjande af Hedesunda nykterhetsförbunds verksamhet genom penningebidrag icke utgjorde en sådan kommunens gemensamma ordnings- eller hushållningsangelägenhet, som tillhörde kommunalstämmas handläggning.»

Men, äfven om detta varit Kungl. Maj:ts innersta tanke, som blott den officiella pressen kände till, så väcker detta nya betänkligheter ur en mycket viktig synpunkt, nämligen hittills gällande uppfattning af den kommunala själfstyrelsen. Ty man har i allmänhet antagit, att, när ett ingripande ifrån Kungl. Maj:ts sida sker, så skall det bestå i att antingen upphäfva eller fastslå hvad som redan blifvit beslutadt, men icke i att gifva anvisning om

huru i hvarje särskildt fall skulle ha förfarits. Detta senare stämmer nämligen föga med kommunallagarnes anda och de motiv, som anfördes när dessa lagar antogos. Visserligen är det dock gifvet, att man härvidlag måste dela upp frågorna efter deras olika räckvidd. Man måste göra ett undantag för sådana kommunens beslut hvilka — såsom det heter i det kommittébetänkande, som afgafs i frågan, och som sedermera också blef allmänna besvärsoch ekonomiutskottets och slutligen af riksens ständer godkändes — kunna »i märkligare mån inverka på kommunens framtid eller beröra utom kommunen liggande intressen.» Men i andra frågor anser kommittén, att beslutets ändamålsenlighet — således naturligen äfven de särskilda detaljerna rörande det samma, de mera detaljerade bestämmelserna rörande sättet, huru vidare skall förfaras — icke i allmänhet kan komma under högre myndighets pröfning. »Detta», heter det, »utgör en tillämpning af den för begreppet själfstyrelse väsentliga grundsatsen, att kommunerna — likasom den enskilde — själfva äro bästa domare i fråga om sin egen nytta eller skada.» Och vidare heter det att besvärens godkännande »bör endast leda till beslutets kassering, men ej till något mer».

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Således, äfven om man skulle kunna underlägga denna af högerpressen framhäfta uppfattning det beslut Kungl. Maj:t fattat, så kvarstår dock i sådant fall, att man skulle slagit in på en ny väg i fråga om den själfbestämmanderätt, som hittills tillkommit kommunerna, att man således skulle börja att gifva föreskrifter, där fog för sådana icke förefinnes, nämligen huruvida kommunerna skulle få oinskränkt råda i fråga om sådana detaljer där de själfva gifvetvis böra ha bestämmanderätt.

Men vi få väl dock fråna hvad af den regeringsvänliga pressen framförts såsom *dess* tolkning af beslutet och i stället hålla oss till detsamma, sådant det verkligen föreligger. Och då innebär enligt min tanke detta beslut i sak ett obehörigt ingripande i kommunernas själfbestämmanderätt. Jag går nämligen i min uppfattning något längre än hufvudreservanten uti sin motivering gör. Jag tror icke man behöfver hysa någon tvekan om, att just användandet af kommunala medel till nykterhetsverksamhet inom kommunen är en sådan hushållningsangelägenhet, som enligt första paragrafen uti lagen om kommunalstyrelse på landet skall tillhöra kommunalstämmas handläggning. Det synes mig tydligt, att just nykterhetsverksamheten till den grad ingriper uti kommunernas hushållning — därigenom att den motverkar oordningar och fattigdom och i stället främjar en lyckosam utveckling, icke minst i ekonomiskt afseende — att man tryggt kan påstå, att hädanefter som hittills bör beslutanderätten uti densamma angående åtgärder betraktas såsom en kommunernas oförytterliga rättighet.

Ännu egendomligare framstår emellertid hela denna sak, när, såsom herr Staaff i sin reservation påpekat, detta Kungl. Maj:ts beslut, enligt hvilket kommunen icke äger rätt att lämna bidrag till nykterhetsverksamheten, jämföres med två under samma år fattade beslut, i hvilka kommun tillerkänts rätt att lämna bidrag

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

titl teaterverksamhet. Man kan ju enligt reservantens erinran, hysa olika uppfattning beträffande båda dessa ändamål såsom mer eller mindre fallande under kommunens bestämmanderätt; men svårligen kan man anse, att teaterverksamheten skulle framför nykterhetsverksamheten höra till sådana gemensamma hushållsangelägenheter, som berättiga kommunen att lämna penningbidrag till sådan verksamhet. Detta synes mig ytterligare ett skäl, hvarför detta Kungl. Maj:ts beslut måste betraktas såsom egenomligt och beklagligt.

Såsom jag anmärkte, när jag började mitt anförande, har stor oro och misstämning uppstått bland nykterhetsvännerna i vårt land närmast beträffande deras speciella verksamhet. De frukta, att den skall lida intrång därigenom att klagande med hopp om framgång skulle kunna öfverklaga beslut angående kommunala anslag till nykterhetsverksamhetens understödjande. Men detta är endast en sida af saken. Den andra, lika viktiga, är att, såsom jag sökt visa, obestriddigt ett obefogadt ingrepp skett uti den kommunala själfstyrelsen, sådan denna är grundad i kommunalagarnes hittillsvarande tillämpning och i de motiv, som framlades, när dessa lagar stiftades.

Vid sådant förhållande är det naturligt, att jag finner, att anmärkning bort framställas mot den närmast ansvarige, statsrådet Roos, för det sätt hvarpå detta ärende blifvit behandladt. Och mycket skulle jag, herr talman, beklaga, om det icke alltid inom konstitutionsutskottet skulle finnas män, som, i likhet med hvad Andra Kammarens utskottshalfva nu gjort, på det allvarligaste sökte värna icke blott de konstitutionella rättigheterna, utan äfven rätten till kommunal själfstyrelse.

I detta anförande instämde herrar *Tengdahl, Wallis, Blomberg, Wavrinsky, Kjellberg, Wallin, Åberg, Pettersson* i Södertelje, friherre *Palmstierna, Stårner, Cervin, Hagberg, Gustafsson* i Vi, *Bosson, Olsson* i See, *Jonsson* i Hå, *Olofsson, Hellgren, Bergman, Leksell, Wilson, Karlsson* i Fjäl, *Lindgren* i Skog, *Mogren, Hedström, Ström* i Transtrand, *Eriksson* i Grängesberg, *Janson* i Bråten, *Andersson* i Stårte, *Berg* i Munkfors, *Igel, Bogren, Berg* i Göteborg, *Carlson* i Herrljunga, *Olausson, Waldén* och *Borg*.

Herr Palme: Herr talman! I det värnande af den kommunala själfstyrelsen, som var grundtonen i herr Beckmans anförande nyss, ber jag att på det lifvigaste få instämma. När jag nu begärt ordet för att yttra mig beträffande statsrådsprotokollet öfver civilärenden den 8 maj 1908, så är det främst i min egenskap af stadsfullmäktig i Stockholm, som jag ansett mig böra upptaga denna fråga i någon mån till behandling.

Sedan mycket lång tid tillbaka — ja, det första utlåtandet är dateradt 1875 — ha Stockholms stadsfullmäktige sträfvat efter att få en annan sakernas ordning beträffande sina hamnförhållanden, hamnstyrelsen och allt hvad därtill hörer, helt naturligt för öfrigt, då det gäller en sjöstad med en mycket stor och lifvig utveckling.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

Det är ju, som herrarne förstå, en oändlighet af kraf, som det moderna omsättningslivet ställer på hamnförhållandena i Stockholm. Frågan om en omorganisation af hamnstyrelsen har därför varit föremål för upprepade kommittébetänkanden och utlåtanden. Senast 1907 aflämnade en kommitté ett utlåtande i detta afseende, en kommitté, som föreslog inrättande af en särskild hamnstyrelse med en på visst sätt vald hamnkaptan. Denne hamnkaptan, som tillföre i främsta rummet varit att betrakta såsom ett slags chef för hamnpoliserna, har allt mera på grund af den moderna rörelsens kraf måst blifva en slags verkställande direktör för allt som rör hamnen i Stockholm. Hela den mångfald af arbeten, som förekomma inom hamnen, de modärna lossnings- och lastningsförhållandena, byggnadsföretagen därstädes o. s. v., allt detta skall stå under hans ledning. Därför ha stadsfullmäktige gång på gång uttalat sig för, att denne man borde ha en särskild praktisk ställning såsom teknisk ledare af, såsom verkställande direktör för dessa områden af verksamheten. I detta syfte fattade också stadsfullmäktige den 16 mars förlidet år beslut rörande utfärdande af instruktion för hamnstyrelsen, hvilken instruktion öfverlämnades till öfverståthållarämbetet för vidare befordran till Kungl. Maj:t. Där låg den några månader, till dess i juni månad förlidet år Kungl. Maj:ts resolution kom, och det är denna resolution, som gifvit anledning till reservanternas uttalande här i konstitutionsutskottets memorial.

Stockholms stadsfullmäktiges beredningsutskott anmälde fastställelsen af den nya instruktionen för stadsfullmäktige under djupt beklagande, och med förstämning mottogs underrättelsen om den af Kungl. Maj:t däri vidtagna ändringen af stadsfullmäktige och af alla, som äro intresserade för ett godt ordnande af förhållandena i vår hamn.

Kungl. Maj:t vidtog, såsom framgår af reservationen, den ändring i instruktionsförslaget, att medan stadsfullmäktige velat i sin hand i väsentlig mån hålla tillsättandet af hamnkaptanen, så resolverade Kungl. Maj:t utan vidare, att hamnkaptanen skulle tillsättas af öfverståthållarämbetet efter hamnstyrelsens hörande. Därmed hade Kungl. Maj:t fastslagit en alldeles ny uppfattning om hvad som skall förstås med den pröfning, som jämlikt kommunalförordningen för Stockholm skall utövas af Kungl. Maj:t i fråga om kommunala beslut. Kungl. Maj:t hade i denna sak utan att öferskrida denna kommunalförordning kunnat gå två vägar: antingen afslå det hela eller återremittera ärendet till stadsfullmäktige, så att stadsfullmäktige hade kunnat komma med ett annat förslag. Intet af detta gjorde Kungl. Maj:t, utan Kungl. Maj:t skref endast en ny paragraf på rak arm, stick i stäf mot önskningarna inom stadsfullmäktige, stick i stäf mot önskingarna inom stadsfullmäktige, stick i stäf mot de modärna fordringar, hvilkas uppfyllande stadsfullmäktige velat åstadkomma, hvad beträffar hamnförhållandena i Stockholm.

Motivet förstår jag mycket väl, motivet är, att hamnkaptanen i viss mån fortfarande skall ha en polissyssla och att man därför ansett, att hamnkaptanen borde tillsättas icke af stadsfullmäktige,

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

utan af öfverståthållarämbetet. Men om Kungl. Maj:t hade funnit denna synpunkt alldeles för viktig för att kunna leda till godkännande af stadsfullmäktiges förslag till instruktion, hade Kungl. Maj:t kunnat vinna hvad som åsyftades genom att, efter samråd med stadsfullmäktige och nytt förslags ingifvande från fullmäktige, tudela befattningen — hvilket mycket väl ur praktisk synpunkt hade gått för sig — så att en hamnteknisk funktionär och en hamnpolisfunktionär hade kommit att finnas.

Såsom herrarne alla veta, förhåller det sig så, att kommunalförfattningen för Stockholms stad inskränker den kommunala självstyrelsen i väsentligen högre grad, än hvad fallet är med de kommunalförfattningar, som gälla rörande öfriga städer och kommuner i riket. Det är därför af stor vikt, att icke någon ytterligare minskning i den kommunala självstyrelsen för Stockholm, redan inskränkt förut, vidtages. Om nu, praktiskt taget, Kungl. Maj:ts här träffade afgörande kan betraktas såsom en örfil åt en stor kommuns sträfvan att på ett tidsenligt sätt ordna sina ekonomiska angelägenheter, så har å andra sidan förfarandet och beslutet i detta fall en ganska stor konstitutionell innebörd. I reservationen betecknas Kungl. Maj:ts tolkning af förordningen om kommunalstyrelse i Stockholm såsom både *oriktig* och *betänkelig*, och jag för min del kan icke annat än instämma i detta uttalande.

Det gäller här att afgöra, om med Kungl. Maj:ts pröfningsrätt afses endast, att Kungl. Maj:t äger godkänna eller icke godkänna en sådan instruktion som denna, eller om Kungl. Maj:t skall kunna göra hvilken förändring, Kungl. Maj:t behagar, i ett af en kommunalstyrelse på behörigt sätt fattadt beslut. Herr civilministern har tydligen den åsikten, att Kungl. Maj:t i detta fall kunnat göra hvilken förändring i instruktionen, som Kungl. Maj:t behagat. I så fall blir emellertid en till Konungens pröfning insänd instruktion af denna art endast ett uppslag, hvilket Kungl. Maj:t äger att brodera ut, ändra eller delvis stympa huru som helst, efter som det behagar Kungl. Maj:t. I detta afseende säger utskottet: »Under sådana omständigheter kunde stadsfullmäktige komma att finna det ganska äfventyrligt att inlåta sig på några förvaltningsreformer. Ställda i valet emellan att antingen låta en bestående ordning fortfara eller ock riskera att få någon ny alldeles opåräknad ordning, hvilken aldrig varit föremål för stadsfullmäktiges pröfning, kunde de finna försiktigheten kräva, att hellre låta det dåliga gamla förblifva än öppna dörren för något nytt, som måhända kunde blifva vida sämre.»

Här har i dag förut talats om den oafåtliga sträfvan, som man kunnat förmärka att för regeringens räkning, för Kungl. Maj:ts räkning inkräkta på Riksdagens rätt. Det finnes, herr talman, en annan rätt, påpekad af den senaste ärade talaren, hvilken det är af lika vikt att värna om, det är den kommunala självstyrelsen. Då jag anser, att det af reservanterna här anmärkta förhållandet innebär ett obehörigt åsidosättande af Stockholms stads självbestämmelserätt, så hade jag för min del helst sett, att det i reservationen anmärkta förhållandet blifvit föremål för *hela* utskottets

anmälan till Riksdagen. Då detta icke kunnat blifva förhållandet, kan jag endast beklaga detsamma och har således, under instämmande i reservationen, intot yrkande att göra.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Med herr Palme förenade sig herr *Tengdahl* och friherre *Palmstierna*.

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Jag kan icke annat än på det högsta beklaga, att regeringen redan afgått — från sina platser i denna kammare och därigenom visat sig åtminstone i detta fall vilja följa en gammal praxis, nämligen att slå döförat till för det, som reservationsvis anföres i konstitutionsutskottets dechargebetänkande. Dock kunde det ju vara för regeringen ganska nyttigt att få höra en del af dessa reservationsfrågor utläggas, ty såsom jag yttrade, då jag nyss hade ordet, är ju den hufvudsakliga afsikten med hela denna debatt, som ju aldrig leder till något direkt praktiskt resultat, att regeringen skall få kännedom om den mening Riksdagen hyser beträffande vissa af dess åtgärder.

Och skillnaden mellan betydelsen af reservationerna och hvad af utskottet anföres är ofta endast beroende på det såsom så omoraliskt betraktade lotteriet, då det understundom är lotten, som afgör, hvad som skall blifva anmärkning eller framkomma såsom reservation. Uti den reservation, som af herrar Staaff m. fl. här anförts till utskottets betänkande, finnes en punkt, som jag särskildt ber att få något uppehålla mig vid.

Reservanterna hafva anmärkt, att Kungl. Maj:t funnit sig föranlåten att utfärda en instruktion, hvarigenom posttjänstemännen bemyndigas att inhibera vissa försändelser och att poststyrelsen sedermera äger att afgöra, huruvida detta inhiberande var berättigadt eller icke. Det heter i den utfärdade förordningen, att detta skall gälla för postförsändelser, som innehålla försök att förleda till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet. Om en posttjänsteman förmärker, att något sådant finnes å ett brefkort eller i allmänhet å försändelsens yttre eller ock i korsband, må försändelsen icke vidare befordras. Denna bestämmelse har varit föranledd af anmälan rörande ett brefkort, som innehållit orden: »Ned med militarismen! Bort med klasslagarna!», ett brefkort, som ansetts vara brottsligt, såsom afsändt i afsikt att befordra den antimilitaristiska propagandan.

Reservanterna inom utskottet hafva i reservationen betonat, att de ingalunda genom sin erinran velat hafva uttaladt, att icke åtgärder böra vidtagas för hindrande af dylik antimilitaristisk propaganda, och denna kammare har ju just genom den förändring i tryckfrihetsförordningen, som vid innevarande riksdag blifvit antagen, visat, att den anser, att åtgärder i berörda hänseende i vissa fall kunna vara berättigade. Men vi hafva fäst oss vid det egendomliga uttryck en sådan sträfvan tagit sig i utfärdandet af en förordning, sådan som denna, en förordning, att brefkort och korsbandsförsändelser, som innehålla försök att förleda till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet, böra inhiberas. Det märk-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

liga är, att denna nya förordning genom sin ordalydelse synes föga tillämplig på just det brefkort, som gifvit upphof till den samma. Ty ingen kan väl påstå, att i orden: Ned med militarismen! och Bort med klasslagarna! ligger någon särskild uppmaning till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet. Såsom reservanterna framhålla, kan man ju mycket väl tänka sig, att militarismen kan komma ned och klasslagarne komma bort, utan att därigenom begås någon olaglig handling, ty det kan ju mycket väl hända, att detta kan åstadkommas på fullt laglig väg och att således någon uppmaning till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet icke ligger i dessa ord. Det har framhållits af reservanterna, att i så fall skulle andra dylika utrop, såsom: Bort med rusdryckerna m. m. kunna anses lika brottsliga eller såsom en uppmaning till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet, då enligt lag användande af spritdrycker icke är förbjudet.

Reservanterna ha velat framhålla, att den makt och myndighet, som genom denna bestämmelse lägges i underordnade posttjänstemäns händer och till slut i den öfverordnade postmyndighetens hand, kan vara vådlig och hinderlig för samhället och för den lagliga korrespondensen. Det kan mycket väl hända, att det för adressaten kan vara af stor betydelse ifall t. ex. ett brefkort, innehållande viktiga meddelanden icke kommer honom tillhanda, därför att en posttjänsteman anser, att det icke bör få befordras, det behöfver ju föröfrigt icke vara några ord, utan en bild ensam kan vara sådan, att det icke anses lämpligt att befordra försändelsen, eller ock kan innehålllet på något sätt enligt vederbörandes uppfattning vara af den beskaffenhet, att det förleder till ohörsamhet mot lag eller laga myndighet. Det är därvidlag alltid en individuell uppfattning, som gör sig gällande.

Hvad nu särskildt är beaktansvärdt är, att denna förordning äfven omfattar korsband, och att således i dessa myndigheters hand är lagd en rättighet att undersöka, om korsband möjligen innehålla något, som kan, på sätt förordningen säger, vara samhällsvådligt. Det är således åt posttjänstemän öfverlämnadt att undersöka de tidningar, som komma i korsband, och bedöma, huruvida de innehålla något dylikt. Här har alltså vid sidan af lagen och vid sidan af tryckfrihetsförordningen blifvit lagd en konfiskationsrätt i dessa underordnade myndigheters händer, en konfiskationsrätt, som kan blifva synnerligen vådlig och onekligen är stridande mot grundlagen. Det är visserligen sant, att det ännu endast gäller brefkort och korsbandsförsändelser, men det kan hända, att det utsträcker äfven till slutna bref. Det förefinnes redan en tendens att gifva postmyndigheterna rätt att undersöka och öppna bref, då det nämligen förutsättes, att bref, som misstänkas innehålla lottseddlar eller uppmaning till inköp af sådana, skola kunna af vederbörande öppnas och undersökas och icke få tillställas adressaten, om de hafva ett dylikt innehåll. Det har anförts, att posttjänstemännen i vissa fall redan nu äro skyldiga att hejda befordrandet af brefkort, hvilkas innehåll är sådant, att det kan sära sedligheten, eller som anses innehålla för adres-

saten förnärmande uttryck. Detta gäller dock ej korsband, och för min del vill jag ej beklaga mig däröfver, ty om den också omfattat korsband, skulle jag under den senare tiden varit beröfvad det synnerligen stora nöjet att få mig tillställda de från Argus mig tillsända urklippen, ty det skulle verkligen hafva varit ursäktligt, ifall någon posttjänsteman funnit de många grofva och klumpiga uttrycken alltför förnärmande för min person. Jag beklagar mig ej, ty då skulle jag icke fått njuta af Bon soirs otaliga, icke alltid sömngifvande om också ej för finkänslighet och sanningskärlek alldeles utmärkta uppdikningar, och ej heller af det som hans många eftersägare behagat uppvakta mig med. Möjligen skulle till och med en posttjänsteman kunnat finna det öknamn, hvarmed jag och andra anhängare af mitt parti blifvit kallade, vara förnärmande, men jag får erkänna, att det sätt, hvarpå det framkommit, och så ofta upprepats, har gjort, att det nästan börjat synas mig snarare vara en hedersbenämning.

Jag ber om ursäkt för denna afvikelse. Hvad jag emellertid velat framhålla är, att, genom att äfven omfatta korsband, den nya instruktionen åt posttjänstemännen öfverlämnat en konfiskationsrätt, som kan blifva ganska farlig. Nu tror jag verkligen icke, att denna förordning kommer att så strängt efterleivas, då det är omöjligt för posttjänstemännen, hvilkas tid är mycket upptagen, att de äfven skola åläggas läsa igenom icke blott brefkort, som ju kan vara uppbyggligt, utan äfven alla tidningar och korsband, som komma i deras händer. Visserligen heter det försiktigtvis i förordningen: »om de förmärka» etc. Om de icke märka något, gör det således ingenting, och de ha således icke någon skyldighet i detta afseende, utan det beror endast på deras nit. Om man tänker sig, att posttjänstemännen skulle vara skyldiga att undersöka alla brefkort och postförsändelser, är jag öfvertygad om, att postverkets stat måste högst betydligt och högst väsentligt ökas, och att de klagomål, som nu förefinnas öfver postverkets minskade inkomster, skulle blifva ännu mera befogade. Ty då skulle helt säkert en ny stat af posttjänstemän, kanske något i den ryska stilen, behöfva här anlitas.

Hvad som i all synnerhet gör det betänkligt att inskränka rättigheten för enskilda personer att använda posten är naturligtvis det förhållandet, att postbefordringen i vårt land är statsmonopol, och att det sålunda icke finnes någon möjlighet för personer på skilda orter att meddela sig med hvarandra skriftligen utan att använda posten. Vi veta, huru försök gjorts att här i Stockholm inrätta en privat postföring, men detta gick icke för sig, ty det kom i vägen för statens monopol. Då det sålunda icke finnes något annat sätt att skriftligen meddela sig, måste man med den allra största försiktighet vidtaga de åtgärder, som kunna afse att på något sätt försvåra eller förhindra brefs befordran från ett ställe till ett annat. Och då reservanterna funnit, att här föreligger en sådan fara, och då i främsta rummet tryckfrihetsförordningen på ett betänkligt sätt kränkes genom att en konfiskationsrätt uppdrages åt därtill icke kvalificerade eller lagligen bemyn-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Ports.)

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

digade personer, hafva vi reserwanter funnit, att det skulle hafva varit anledning för konstitutionsutskottet att anmärka detta förhållande; och det är detta vi velat anföra genom att i vår reservation andraga denna sak.

Att här göra något yrkande eller något uttalande om denna reservation kommer ju icke i fråga. Jag har endast här velat relatera reservationen och för Andra Kammaren framhålla, att jag för min del anser denna reservation fullt berättigad.

Herr vice talmannen: Herr talman, mina herrar! Innan jag går att med några ord yttra mig öfver den af mig afgifna reservationen såsom ett helt, skall jag tillåta mig att fästa uppmärksamheten på ett par punkter i densamma, som här icke hafva blifvit behandlade och belysta.

Rörande den första, den om metoden för den s. k. civilkommissionens aflönande, har jag redan vid ett föregående tillfälle yttrat mig i denna kammare. Och det befanns då, att de åsikter, som jag därvid uttalade, delades af ett stort antal af kammarens ledamöter. Jag tror icke heller, att det är möjligt för den, som vill opartiskt skärskåda denna sak, att annat än gilla reserwanternas uppfattning, att regeringen härvid har gått alldeles från all grundlag och all häfd, som skulle kunna ursäktas ett afsteg från grundlagen.

Jag har uti reservationen på denna punkt framlagt, till hvilket belopp aflönningen skulle kunna stiga efter en tjänstetid af 9 månader om året för kommissionens ledamöter; och det framgår däraf, att det är ganska betydande löner, som det här är fråga om. Nu har ju i alla tider från denna kammares sida det varit en bestämd fordran, att regeringen, framför allt icke genom tillskapande af mer eller mindre permanent aflönade befattningar, skulle inskrida på Riksdagens område. Och i det fallet kan man ju åberopa många yttranden och många handlingar, tänker jag, från det forna landtmannapartiets dagar. Det var — det vet hvar och en — en af de bestämdaste grundsatser, som utaf det partiet häfdades. Jag tror därför icke, att jag behöfver något vidare uppehålla mig vid själfva den *konstitutionella* frågan. Ty den ligger i detta fall uppenbar och klar. Men det kanske kan vara anledning att påpeka, att det äfven kan finnas andra betänkligheter vid ett sådant förfarande, som regeringen i detta fall har iakttagit, ifall nämligen detta förfarande skulle utsträckas till ett större omfång. Skulle det inträffa, att Kungl. Maj:t, med stöd måhända utaf att ingen anmärkning blifvit af konstitutionsutskottet framställd mot ett sådant förfarande, som iakttagits i denna sak, komme att fortsätta med detta förfarande, och att således det skulle komma att läggas det ena lilla temporära och väl aflönade ämbetsverket till det andra, allt tillskapadt på Kungl. Maj:ts eget initiativ, så är det väl lätt att förstå, hvilken stor fara, som däri innebüres. Det är ju så, att i dessa små ämbetsverk insättas förnämligast medlemmar af Riksdagen. Det är väl obestridligt, att det innebär en betänklighet, ifall Kungl. Maj:t på detta sätt skulle

tillskapa — hvad jag skulle vilja kalla — en mängd quasi-förtroendeämbetsmän i smått, d. v. s. personer ur Riksdagens kamrar, hvilka erhöle en, i förhållande till hvad hittills varit vanligt, mångdubbelt större aflöning, och som tillika, för fortsättande af sitt värf, vore helt och hållet beroende på regeringens godtycke. Ett sådant slags system skulle kunna, om det fortsattes, frambringa det ledsamma förhållande, att en regering kunde skapa omkring sig, icke en kår utaf frivilliga, — hvilket är det enda tillåtliga i politiken — utan en trupp af legosoldater. Och detta kan icke vara riktigt.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

För den, som anse, att ett belopp utaf 1,800 kronor om året är en sådan spottstyfver, att det icke går an att tala därom uti denna kammare, är det gifvet, att det skall synas underligt, ifall jag äfven fäster mig vid den andra punkten, nämligen den om aflöning åt statsministerns sekreterare. Men för åtskilliga uti denna kammare, hvilka varit med på den tiden, då vi upptuktades i aktning för grundlagen och för Riksdagens rättigheter af en gammal man på stockholmsbänken, kan det kanske icke synas så underligt. Ty han upphörde aldrig att söka inpränta i oss, att i sådana saker beror det icke på beloppets storlek eller ringhet; ifall man lämnar ett obehörigt förfarande rörande ett ringa belopp oanmärkt, kommer det att utsträckas till allt större och större? Som de af kammarens ledamöter, hvilka hafva läst denna punkt i reservationen, hafva inhämtat, har ju det skede, hvarunder utskottet kunde öfverväga, om en anmärkning borde göras, föregåtts af ett annat skede, nämligen då man icke riktigt visste, hvad som afsågs med statsrådsprotokollets uttryck. Statsrådsprotokollet eller rättare sagdt protokollet — ty aflöningen delades uti två hälfter och gafs, den ena för första hälften och den andra för den andra hälften af året — innehålla allenast, att denne amanuens erhöle 900 kronor åt gången, för »vissa utredningar». Nu var det emellertid en del omständigheter, som hade kommit till utskottets kännedom, hvilka föranledde utskottet till en undran, huruvida detta uttryck i statsrådsprotokollen »vissa utredningar» verkligen motsvarade det riktiga förhållandet. Och sedan utskottet hade öfvervägt de omständigheter, som sålunda kommit utskottet på denna undran, skref utskottet enligt 46 § riksdagsordningen till statsrådet Hederstierna och anhöll om närmare upplysningar, hvilka utredningar det varit, som hade sålunda aflönats. Då kom verkliga förhållandet fram, som också kammaren kan finna utaf den svarsskrifvelse, som här är intagen, nämligen att det egentligen icke var för vissa utredningar, utan att det var i *lön* såsom *sekreterare* hos statsministern, som den ifrågavarande amanuensen hade uppburet beloppen i fråga. Han hade hjälpt statsministern med en hel del sekreteraregöromål och expeditionsgöromål äfvensom biträdt vid utarbetandet af svar på interpellationer o. s. v. Dessutom hade han biträdt vid en och annan utredning. Men det var, såsom såges på sid. 21 i memorialet, tydligt, att detta senare, varit af mera underordnad betydelse, och att hans hufvudsakliga charge hade varit sekreterarebefattningen hos statsmi-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

nistern. Därom yttras nu i reservationen, att utskottet i detta fall bort uttala, att det visserligen kunde finnas goda skäl för anställande af en sekreterare hos statsministern, men att en sådan fråga bort underställas Riksdagen. Icke kan regeringen hafva rättighet att på egen hand tillskapa en befattning, som aflönas, halfårsvis eller helårsvis, med bestämd lön och som fortsätter år efter år. Annu mindre kan regeringen hafva rättighet att taga denna aflöning från besparingarna. Ty hvad man än må anse om 1841 års riksdagsskrifvelse — som så mycket omtalats i debatten — i de däri angifna grunder ingår bland annat uttryckligt förbehåll, att utgifterna å besparingarna alltid måste vara tillfälliga och icke af permanent egenskap samt att besparingarna i i intet fall må komma i fråga att begagnas till bestridande af årliga löner och arfvoden, hvilka böra rätta sig efter den statsreglering, som af Riksens Ständer blifvit godkänd och måste betraktas såsom gällande, intill dess densamma i vederbörlig ordning förändras.

Den saken är väl således klar, att här uti ett visst — med hänsyn till beloppets storlek visserligen mindre betydande — fall regeringen direkt öfverskridit rämärkena för sin befogenhet såväl uti det först anmärkta som i det sist anmärkta afseendet.

Man har, mina herrar, vid många många tillfällen utgjutit sig i långa betraktelser på hvad sätt konstitutionsutskottets utlåtanden öfver protokollgranskningen böra vara affattade. Och särskildt från mera teoretiskt håll har ideligen upprepats åtskilliga yttranden från det föregående århundradets förra del och särskildt ett mycket omtaladt yttrande af Hans Järta. En sådan framställning gjordes äfven, såsom de af herrarna, som voro med här förra året, minnas, af en talare, som hade plats på göteborgsbänken. Han är numera icke ledamot af kammaren. Nu skulle man då tycka, att det kunde vara skäl uti att icke helt och hållet fastna uti den formulering, som under många tiotal af år har användts. Och det är från en sådan synpunkt, som jag har utgått vid uppsättandet af min reservation. Jag har trott att, utan att man behöfver förkasta den ena eller andra praxis, det väl kunde vara tillätligt att växla om litet efter omständigheterna och således införa ett något annat system, än hvad som hittills varit fallet. Jag måste säga, att jag också anser, att jag i min reservation vida mer, än hvad fallet varit under de senaste tiotalen år, närmat mig just den ståndpunkt, som jag nyss åsyftade och som framkommit från en hel del framstående statsrättslärare och andra. Jag har nämligen icke betraktat de olika ärendena såsom fristående hvart och ett för sig, utan sammanfattat dem i grupper och på det sättet kommit till mera generella omdömen, hvilka jag slutligen sammanfattat uti ett enda generellt omdöme rörande regeringsärendena, så vidt granskningen gifvit vid handen. Jag påstår visst icke, att jag därmed har kommit till den ståndpunkt, som Hans Järta i detta fall intog. Den — det får jag uppriktigt säga — har jag aldrig riktigt förstått. Ty utaf ordalagen i hans yttrande vill framgå, såsom om han menade, att man skulle ute-

sluta alla speciella anmärkningar och endast komma med de generella omdömena. Men i sådant fall skulle väl hvar och en fråga: hvar ligger beviset för dessa omdömen? Hur som helst, nog är det säkert, att formuleringen af min reservation vida mer närmar sig det, som sålunda blifvit framställt som önskvärdt från antydda håll än hvad hittills varande praxis gör. Det hindrar naturligtvis icke, att när reservationen har kommit, har den tvärtom betraktats som ett fullständigt helgerån, och man har i allra högsta grad angripit den formulering, som reservanten gifvit åt densamma. Man har i synnerhet fäst sig vid de särskilda rubrikerna. Men om herrarne tänka efter, så innebära dessa särskilda rubriker ingenting annat, än att den lilla slutkläm, som eljest, då konstitutionsutskottet uppsätter ett memorial med hvart anmärkt ärende för sig, brukar tillfogas i slutet af hvar punkt, borttagits, och att i stället dessa slutklämmor för de ärenden, som höra tillhopa, sammanförts oeh gjorts till en rubrik, som innehåller ett omdöme — det är alltsammans. Att rubriken med afseende å den första gruppen af ärenden alls icke är för stark, tror jag mig hafva ådagalagt genom hvad jag först här yttrade; och jag tror, att den belysning, som gifvits af andra ärade talare åt öfriga ärenden, också bör kunna öfvertyga hvar och en, som vill sakligt sätta sig in i dessa förhållanden, att öfriga rubriker ingalunda äro för starka. Jag har därefter sammanfattat det hela uti det generella omdöme, att vid denna granskning afgörandena af regeringsärendena befunnits i många fall hafva skett efter oriktiga och skadliga grunder.

Jag tror, att man, i synnerhet i fråga om vissa ärenden, skulle kunna ha gått högst betydligt längre. Herr statsministern har här i dag i ett annat sammanhang för oss yppat de grundsatser, efter hvilka han plägar bedöma statsärendena, nämligen att han först tänker på nyttan och sedan därpå, om det ligger inom gränsen för lagen att gå till väga på ett visst sätt. Inom parentes vill jag anmärka, att så få icke vanliga medborgare gå till väga, ty om de först tänka på nyttan af sina handlingar och sedan tänka på lagligheten af dem, så går det dem ganska illa. Jag skulle nästan tro, att ifall man, med utgångspunkt från detta yttrande, ville anlägga en skärskådande kritik af de regeringens handlingar, som här äro framdragna, så skulle man finna åtskilliga, som icke varit lagliga men möjligen kunnat anses nyttiga, andra, som alls icke varit nyttiga, ehuru de kanske skulle kunna anses ligga inom det formellt lagligas gräns, och slutligen andra, som varit hvarken lagliga eller nyttiga. Jag tror, att reservationen visar exempel på alla tre kategorierna.

Jag vågar således påstå — och detta är mitt slutomdöme i denna sak — att, ifall man vill se till själfva saken, jag mycket väl förstår, att den ene kan i ett ärende ha en annan åsikt än jag, och att en annan kanske lägger mindre vikt än jag på ett annat ärende, men jag tror icke, att någon, som insiktsfullt och med ett rent uppsåt går att granska, hvad som sagts i denna reservation, skall kunna neka till, att de ömdömen, som där fällts

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

och enkannerligen slutomdömet äro både rättvisa och måttfullt uttryckta.

Herr Nilsson i Malmö: Herr talman! Jag skall be att till en början få yttra några ord om det föreliggande memorialet i dess helhet.

Konstitutionsutskottets dechargebetänkande har i år af åtskilliga tecken att döma varit motsedt med mer än vanligt stort intresse. Detta har naturligtvis berott på det starka motsatsförhållande, hvari den nu sittande högerregeringen ställt sig till det stora flertalet inom denna den mera folkliga rösträttens kammare. Vid åtskilliga tillfällen har regeringen vidtagit åtgärder, som här blifvit föremål för en skarp kritik — ja, mer än en gång har det visat sig, att regeringens handlingssätt så betänkligt syndat mot författning eller konstitutionell praxis, att majoriteten icke kunnat underlåta att uttala sitt misstroende för denna regering. Och följaktligen har man varit i dubbel måtto intresserad af att få se, hur konstitutionsutskottet skulle bete sig i en så tillspetsad situation, att få se, hur det grundlagsvårdande utskottet ställde sig till den Lindmanska regeringens sätt att iakttaga rikets samskyldiga nytta.

Nåväl, utskottets betänkande har nu en veckas tid legat på bordet, och nu är det ju också snart expedieradt, och herrarne ha kunnat konstatera, att enligt utskottsmajoritetens utlåtande ha statsrådets ledamöter både på ett eminent sätt iakttagit rikets samskyldiga nytta och med oväld, nit, skicklighet och drift sina förtroendeämbeten utöfvat. Ty det är ju gifvet, att då utskottet bland hela massan af tusentals regeringshandlingar icke kunnat leta upp mer än tre — och af dessa tre till på köpet den ena med den förseglade sedelns tillhjälp — där utskottet funnit regeringens förfaringssätt oriktigt eller anmärkningsvärdt enligt 107 § regeringsformen, så har, tyckes det, utskottet snarast gifvit regeringen ett lysande förtroendevotum. Men se vi närmare efter, fästa vi oss icke blott vid själfva utskottsbetänkandet utan äfven vid de bifogade reservationerna — och synnerligast vid de från Förstakammarhåll afgifna — så finna vi, att den politiska innebörden af detta ärende hufvudsakligast manifesterat sig i den ifver, den redobogenhet, den konsekvens, hvarmed Första Kammarrens eller högerens ledamöter inom utskottet hållit sin regering om ryggen. Många anmärkningar ha gjorts i utskottet, många yrkanden om anmälan enligt § 107, och, för såvidt jag kan bedöma, ha de alla varit af objektiv art, grundade på sakskal och icke dikterade af begär att komma regeringen eller någon dess medlem till lifs. Men af de papper och af de upplysningar vi fått från utskottet, framgår det, att Förstakammarpolitikens representanter, så godt som undantagslöst, både hvad personerna och hvad de olika ärendena beträffar, ställt sig i breschen för regeringen och försvarat den till hvarje pris, äfven där de mest befogade anmärkningar kunnat riktas mot regeringens handlingssätt. Det har icke varit mig möjligt att finna någon annan förklaring till

detta fenomen än en ren partipolitisk. Det visar sig här som så ofta, att högern utgör ett bättre sammansvetsadt parti än vänstern.

Men, säger man, har då icke liberala vänsterns ordförande, som ju också är konstitutionsutskottets ordförande, låtit sina partipolitiska åsikter och syften spela in, då han gått fram emot regeringen med en så lång rad af anmärkningar och synnerligast då han systematiskt grupperat dem och försett de olika grupperna med rubriker, som visa, att, enligt hans och medreservanterns förmenande, regeringen 1:o) brustit i hänsyn till Riksdagens grundlagsenliga makt och myndighet beträffande statens finanser, 2:o) åsidosatt vissa af Riksdagen bestämdt uttalade åsikter och önsknin-
ningar, 3:o) gjort sig skyldig till en inkonsekvent uppfattning af kommuners rättigheter eller rent af ingrepp i den kommunala självstyrelsen, 4:o) vanvårdat medborgerliga rättigheter eller befogade intressen, och slutligen 5:o) slarfvat i beredandet af regeringsärendena — är då icke detta, frågar man, en akt af utpräg-
ladt politisk innebörd?

Alldenstund min partivän, herr Larsson i Västerås, som på grund af sjukdom är förhindrad att nu deltaga i Riksdagens arbeten, varit med om alla de anmärkningar, som sammanförts i herr Staaffs stora reservation — själf har jag blott på en enda punkt måst supplea — så vill jag icke blott å mina egna utan närmast å min partiväns vägnar svara, att alla dessa anmärknin-
gar äro enligt hans och min mening fullt sakligt motiverade och nästan alla af den stora betydelse, af det stora medborgerliga in-
tresse, att utskottet, efter vårt förmenande, borde ha gjort dem till sina egna. Hvad hopbindningen, grupperingen och rubriceringen beträffar, så borde, som också af den föregående ärade talaren påpekades, regeringspressen aktat sig för att skrika på skandal. Hufvudreservanten har ju endast, såsom nyss nämnts, följt de anvisningar, som för snart hundra år sedan gifvits af högerpartiets så ofta åberopade auktoriteter, den store Hans Järta och den från interpellationsdebatten om § 46 celebre rådmän Korsberger, samt af högerpartiets koryféer från i fjol, professorerna Kjellén och Hjärne. Ja, det skulle med skäl kunna sägas, att hufvudreservanten mycket väl kunnat gå åtskilligt längre och på ett mera markeradt sätt, i öfverensstämmelse med Hans Järtas anvisningar, begagnat anmärkningarna som material för ett generellt omdöme öfver regeringsystemet i det hela. Ty det bör framför allt bemärkas, att det icke varit blott och bart i vissa enstaka fall, som regeringen förfarit på ett förkastligt sätt, utan i vissa kapitala hänseenden har den gjort det principiellt och systematiskt.

Den svåraste och mest betydelsefulla af de anmärkningar, som i herr Staaffs reservation riktas emot regeringen, är efter mitt omdöme den, som gäller den s. k. postkasen, hvilken bemyndigar postfunktionärerna att censurera och beslagtaga vissa postförsändelser och som följaktligen såsom hufvudreservanten skrifer, lägger i postverkets händer en indragningsmakt af kolossal omfattning. Men denna på tre olika ministrars föredragning till-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

komna regeringshandling står ingalunda ensam i sitt slag. Tvärtom ha vi, såsom herr Branting uttryckte sig i den stora remissdebatten, kommit in i »en period af attentat mot den medborgerliga friheten», och därvidlag har regeringen icke aktat för rof att spela rollen af agent provocateur. Föregående vår utsände herr civilministern ett cirkulär till länsstyrelserna, hvori dessa anbefalldes att erinra polismyndigheterna om vikten af erforderliga åtgärder, på det att fanor eller standar, som kunna väcka allmän förgärlse eller eljest innehålla mot lag stridande påskriffter eller framställningar, icke må offentligen bäras eller utställas. Det är möjligt, att detta cirkulär icke innehåller något i konstitutionell mening oriktigt eller enligt § 107 regeringsformen anmärkningsvärdt, men jag vill säga, att jag för min del icke vet något tarfligare och ynkligare än dylika försök af de maktägande att komma en andlig rörelse eller för dem misshagliga meningsyttringar till lifs med tillhjälp af denna straffparagraf om allmän förgärlse. Jag föreställer mig, att man med denna straffparagraf egentligen afsett att beifra offentliga obsceniteter eller sedlighetssårande gärningar o. d., men icke att lägga hinder i vägen för allvarliga meningsyttringar af politisk eller social art. Men huru cirkuläret efterlefs, det fingo vi också veta vid remissen af statsverkspropositionen, då herr Branting berättade, hurusom på ett hans möte nere i Skåne en fana med inskriften »Krig är brodermord» måste på polisens order nedtagas. Denna fana hade väckt allmän förgärlse hos — poliskommissarien!

Jag nämnde nyss, att det socialdemokratiska partiets representanter inom utskottet på alla punkter instämt med hufvudreservanten, herr Staaff. Dock finna herrarna, att herr Larsson i en punkt, nämligen angående postukasen, gjort ett förbehåll beträffande viss del af motiveringen. Detta förbehåll gäller de få rader, där herr Staaff under förmenande, att soldaterna kanske borde skyddas mot den antimilitäriska propaganda, som kan hänvända sig till dem per post, ger vissa eventuella anvisningar, huru det syftet skulle kunna ernås på ett rimligare sätt än det, som regeringen tillgripit i denna famosa postukas, som ju ställer hela den korresponderande allmänheten under postfunktionärernas förmynderskap. Denna omsorg om krigsmanskapets militaristiska oskuld finner jag minst sagdt onyttig, men då den saken i detta sammanhang är af fullkomligt underordnad betydelse, skall jag icke uppehålla mig vid den. Jag har med mina ord endast velat understryka de synpunkter, som framkommit i hufvudreservationen, och därutöfver motivera min åsikt, att regeringen i sitt nit för den s. k. ordningen visat sig så frihetsfientlig, att den därigenom gjort sig misshaglig för stora delar af vårt lands befolkning.

Häruti instämde herrar *Branting, Tengdahl, Hasselquist, Johansson* i Stockholm, *Söderberg* i Stockholm, *Lindhagen, Blomberg, Lindqvist, Lindley, Rissén, Wavrinsky, Åberg, Wallin, Borg, Svensson* i Nyköping, *Kristensson, Berg* i Munkfors, *Waldén, Linders, Thorsson, Persson* i Malmö, *Ryden, Christierson, Carlsson* i Malmberget, *Rundgren, Eriksson* i Grängesberg och *Lindberg*.

Friherre Bonde: Herr talman, mina herrar! Uti en särskild reservation till detta konstitutionsutskottsbetänkande har jag anfört en punkt, hvilken jag för min del anser borde ha kommit upp bland utskottets anmärkningar. Denna punkt afser det sätt, hvarpå Kungl. Maj:t tillämpat den nya lagen om villkorlig frigifning. Jag hade verkligen icke tänkt att här uti denna debatt taga till orda om denna min reservation, då jag anser, att den talar för sig själf och tillräckligt uttrycker hvad jag här vill säga, men på grund af en i en morgontidning uti går förekommande ledare med den uppseendeväckande rubriken »Mordbrännare och menedare», hvilken artikel innehåller åtskilliga vilseledande uppgifter, har jag ansett det nödvändigt att här i kammaren beriktiga hvad som där framkommit.

Att jag ägnat min uppmärksamhet åt denna fråga är ju helt naturligt, ty redan från min första riksdagstid, i slutet af 1880-talet, då denna fråga först kom på tal, omfattade jag den med stora sympatier och sökte då verka för en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om en lag såväl i detta syfte som om villkorliga straffdomar. Det dröjde visserligen några år, innan resultatet vanns, men, såsom herrarne veta, afät verkligen Riksdagen år 1894, på grund af beslut i båda kamrarna, en skrivelse till Kungl. Maj:t med anhållan om förslag till ifrågavarande lagar. Det dröjde sedan ganska länge, hela 12 år, innan Kungl. Maj:t kom med något dylikt förslag, och jag vill särskildt framhålla, att det var först sedan den liberala regeringen kom till styret, som förslaget framlades för Riksdagen, där det då mottogs med synnerlig välvilja och bifölls af Riksdagens båda kamrar.

Denna lag har således endast varit gällande tvenne år, och därför har det synts mig vara af stort intresse att se, huru Kungl. Maj:t tillämpat densamma. Jag har i min reservation framhållit, att det framgått, att Kungl. Maj:t under det första året visat sig ha något mera frikostigt tillämpat lagen, än under de senare åren. Det första året utgjorde antalet fall, där villkorlig frigifning medgafs, 13 af 35 ansökningar, medan motsvarande siffror för det senaste året är 5 och 27.

Jag har också framhållit, att det vid bedömandet af denna sak är af ganska stor betydelse att tänka sig in i, hvad meningen är med denna lag om villkorlig frigifning. Det är många, som däri vilja se allenast en benådning, men jag för min del ser däri en yttring af, att vi icke längre lefva i den tid, då det blott hette »öga för öga och tand för tand», d. v. s. då man i straffet endast ville se en vedergällning, direkt uppmätt efter brottets beskaffenhet. Vår nuvarande rättsskipning vill ju i straffet äfven se något annat; den vill däri se ett försök till uppfostran af den brottslige, den vill, att den brottslige genom straffet skall bringas till väckelse, så att han efter utstånden strafftid kan återgå till samhället såsom en nyttig medborgare. Det är från denna synpunkt man kommit in på tanken om villkorlig frigifning, nämligen just för att bereda brottslingen tillfälle att, genom att under den senaste delen af strafftiden, hvilken del icke får vara mer än en

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

fjärdedel af hela strafftiden, få vistas på fri fot under särskild bevakning, komma in på bättre vägar, så att verkligen det syfte, som jag anser vara straffets viktigaste mål, nämligen att man skall kunna i brottslingen återvinna en god och nyttig medborgare, må kunna ernås.

Nu är gifvet, att denna lag måste tillämpas med stor försiktighet, i synnerhet i början, och detta har äfven kungl. fängvårdsstyrelsen noga beaktat; den synes icke ha förordat villkorlig frigifning i något annat fall, än där synnerligen talande skäl därför förelegat, och likväl har Kungl. Maj:t i trots af detta tillstyrkande i flera fall afslagit ansökningar om villkorlig frigifning. Man kan icke af statsrådsprotokollen, hvilket redan insetts, få veta något om motiven till, att Kungl. Maj:t ville besluta i hvarje särskildt fall. Det förefaller därför ganska märkvärdigt, att samtidigt med de många afslagen i särskildt ett fall under förra året, där kungl. fängvårdsstyrelsen afstyrkte villkorlig frigifning på grund af brottets beskaffenhet, Kungl. Maj:t likväl bifallit ansökningen därom.

Den ärade författaren till den af mig åsyftade artikeln i Stockholms Dagblad för i går har framhållit, att man måste noga gifva akt på just brottets beskaffenhet och att detta skall till hufvudsaklig del vara bestämmande för den villkorliga frigifningen. Ja, jag kan gifva honom rätt därutinnan, att brottets beskaffenhet därvidlag måste tagas i betraktande. Det har ju också fängvårdsstyrelsen gjort, men Kungl. Maj:t har likväl, såsom jag nyss nämnde, i vissa fall haft en annan åsikt än den af fängvårdsstyrelsen uttalade.

Nu har det framhållits, att särskildt menedare och mordbrännare icke skulle komma i åtnjutande af villkorlig frigifning. Särskildt beträffande anstiftare af mordbrand har det påståtts, att för dem ej lagen borde tillämpas. Jag vill emellertid framhålla, att Kungl. Maj:t i ett fall, som inträffade 1907, verkligen medgifvit villkorlig frigifning för en person, som gjort sig skyldig till mordbrand. Det har framhållits beträffande det af mig åberopade mordbrandsfallet, för hvilket frigifningen tillstyrkts af fängvårdsstyrelsen och som ju efter rättegångshandlingarna förklarats hafva utförts under synnerligen förmildrande omständigheter, att det tvärtom varit synnerligen vådligt och att mordbrännaren måste anses farlig för den allmänna säkerheten. Detta är fullkomligt oriktigt, och handlingarna utvisa tydligt, att mordbranden skett under omständigheter, som varit i hög grad förmildrande och att vid mordbrandstillfället icke någon människas lif satts i fara. Saken förhåller sig sålunda, att i en socken, där tattare slagit sig ned, de kommunala myndigheterna ifrigt öfverlade, huru de skulle kunna bli af med dessa tattare. En person kom då fram med förslaget att bränna upp deras koja, som ej ansågs vara värd mera än högst femtio eller hundra kronor, jag minnes ej riktigt, i alla händelser ett mycket obetydligt belopp. Det var någon af de närvarande, som fann idén praktisk, och efter att ha förvissat sig om, att ingen fanns i stugan, tände han eld på den. Detta

ansågs af domstolen som en synnerligen förmildrande omständighet, och därför dömdes denne person till endast fem års straffarbete. Då endast några månader återstodo af strafftiden och då fängelsemyndigheterna ansågo, att han under sin fängelsetid uppfört sig oklanderligt och icke varit underkastad bestraffning, och då därtill kom, att en känd person hade åtagit sig att ansvara för honom, så begärde fängvårdsstyrelsen villkorlig frigifning för honom. Men detta afslogs af Kungl. Maj:t.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Hvad det ena af de menedsfall beträffar, som jag åberopat, förhåller sig därmed sålunda. Det var en person, som begått det brottet, att han narrat en tjänare att vittna falskt — han hade nämligen tagit några lass grus och blifvit åtalad därför. Äfven denne person hade under fängelsetiden enligt myndigheternas uttalande uppfört sig synnerligen väl, och därtill kommer, att det föreligger intyg af läkaren, att fara för sinnesrubbing kunde förefinnas, därest han längre kvarhölles i fängelset. Trots tillstyrkande från fängvårdsstyrelsen afslogs hans ansökan om frigifning i februari 1908, och i september samma år inkom fängvårdsstyrelsen med ny ansökan på grund af en af hans hustru gjord framställning. I denna ansökan framhölls, att han var en välbärgad man, att han sålunda var i tillfälle att försörja sig och dessutom att läkaren intygat, att han otvifvelaktigt skulle erfaras betydlig förbättring i sitt sinnestillstånd, om han komme i åtnjutande af frihet i eget hem. Äfven denna ansökan afslog Kungl. Maj:t. Skälen hvarför Kungl. Maj:t i detta som andra fall afslagit ansökningarna äro som sagdt icke anförda.

Jag har icke, som artikelförfattaren i Stockholms Dagblad velat göra gällande, framdragit dessa exempel på måfå, utan jag har framdragit alla de exempel, där Kungl. Maj:t, trots fängvårdsstyrelsens lifliga tillstyrkande, afslagit framställningarna. Jag har ansett, att då fängvårdsstyrelsen ägnat dessa frågor en noggrann pröfning och äfven bör vara i besittning af större sakkunskap på detta område än vederbörande inom justitiedepartementet, Kungl. Maj:t åtminstone i vissa fall bort följa fängvårdsstyrelsen, i synnerhet då det händt, såsom jag nyss nämnde, att Kungl. Maj:t till och med beviljat villkorlig frigifning, där fängvårdsstyrelsen afstyrkt sådan. Anledningen till min reservation har varit, att jag velat peka på det i min tanke synnerligen viktiga och för vår rättsskipning så betydelsefulla rättsinstitut, som ligger i den villkorliga frigifningen. Jag har velat framhålla, att den bör icke endast handhafvas med klokhet och försiktighet, utan äfven handhafvas på sådant sätt, att denna lag, som Kungl. Maj:t på Riksdagens begäran efter många års väntan föreslagit och som nu är gällande, verkligen måtte blifva effektiv och till det stora gagn, som man afsett, och bidraga till att åt samhället återvinna goda och nyttiga medborgare. Ty jag tror förvisso, att mången, som under stundens förvillelse begått brott, verkligen kan bättra sig och blifva en god medborgare. Vore det ej fallet, borde ju aldrig en straffad brottsling släppas ut ur fängelset, utan till samhällets skydd där alltid kvarhållas. Och kan staten medverka till detta,

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

så är det dess skyldighet att göra det; därför ha vi lagen, och därför bör lagen på ett klokt sätt tillämpas.

Herr Nilsson i Malmö: Herr talman! Jag har tillåtit mig att i konstitutionsutskottet göra anmärkning enligt regeringsformen § 107 emot herr ecklesiastikministern såsom närmast ansvarig för en regeringsåtgärd, som ingalunda synes mig stå i god öfverensstämmelse med lag och författning.

Vid sammanträde den 31 oktober 1907 beslöt skolrådet i Helsingborg att förvandla det af folkskolestadgan påbudna årliga sammanträdet mellan skolrådet, folkskoleinspektören och samtliga ledamöter af lärarpersonalen till ett ombuds- eller delegationsmöte, där lärarkåren hade att deltaga endast genom ett starkt begränsadt antal valda representanter. En sådan förändring har skolrådet enligt folkskolestadgans § 8 mom. 5 rätt att vidtaga, men endast under den förutsättningen att det gemensamma sammanträdet icke lämpligen kan hållas på grund af lärarnes stora antal eller skoldistriktets stora utsträckning. Denna förutsättning förefinnes emellertid icke i Helsingborg. Lärarkåren räknar ej mer än 117 medlemmar och skoldistriktets utsträckning är mycket måttlig: 4,000 meter i längd och 2,700 i bredd — däri inberäknadt äfven obebyggda ytterområden. Men det var i själfva verket ej heller någon af de två i folkskolestadgan förutsatta omständigheterna, som föranledde skolrådet att vidtaga den ifrågavarande förändringen. Skolrådet fattade sitt beslut på förslag af folkskoleinspektör Gierow, och denne motiverade sin framställning med de ord, som återfinnas i min reservation till utskottets betänkande och som endast utgöra en rad förolämpningar emot vissa ledamöter af lärarkåren, beskyllningar för brist på parlamentarisk takt, för omogenhet och oförmåga att iakttaga ett hysadt uppträdande. Någon annan motivering förekommer icke i skolrådets protokoll. Beslutet fastställdes emellertid af Lunds domkapitel den 15 januari 1908, men öfverklagades af åtskilliga församlingsbor med skolrådsledamoten lektor Hj. Nordin i spetsen. Sedan förklaringar inhämtats från vederbörande i Lund och Helsingborg, föredrogs besvären den 25 september inför den tillförordnade regeringen; och då fann kungl. regeringen icke skäl att göra ändring i domkapitlets öfverklagade beslut.

Det förefaller mig dock, som om herr ecklesiastikministern, om icke af annat så just af skolrådets afgifna förklaringar, borde ha insett, hur sjuk skolrådets sak i själfva verket var. Jag skall här anföra några omständigheter, som visa, hur suspekt detta skolråd förfarit.

Det var, såsom jag nyss nämnde, på sammanträde den 31 oktober 1907, som skolrådet fattade sitt beslut angående ombudsmöten jämte ett annat i samband därmed stående beslut om att förvandla vissa förutvarande tillsyningslärare till öfverlärare. Beslutet var för skolrådets vidkommande definitivt — det var inte tal om annat — men sedan folkskoleinspektören af en lärare blifvit upplyst om det olagliga i skolrådets åtgörande, i det att lärar-

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

personalen icke, såsom folkskolestadgans § 10 mom. 3 bjuder, blifvit hörd rörande innehållet i den beslutade reglementsförändringen, så kommer skolrådets protokoll af den 29 november och talar om, att antagandet den 31 oktober blott varit preliminärt.

En annan omständighet! Det var icke blott skolrådets beslut angående ombudsmöten utan äfven den därmed sammanhängande reglementsförändringen om fyra tillsyningslärares omvandling till öfverlärare, som utgjorde föremål för klagandenas besvär hos Kungl. Maj:t. I det senare hänseendet anmärkte klagandena, att kyrkostämman icke, såsom folkskolestadgan bjuder i § 8 mom. 4, beviljat medel till ifrågavarande öfverläraretjänsters inrättande, lika litet som stämman i öfrigt blifvit hörd i ärendet. Härtill genmålde skolrådet i sin förklaring, att kyrkostämman visst och sant beviljat nödiga medel till öfverläraretjänsternas inrättande, ty den hade i oktober medgifvit de fyra tillsyningslärarne en löneförbättring af 80 à 100 kronor hvardera. Nu bör det observeras, att denna lilla löneförbättring, liksom en tidigare år 1905, tillerkändes dem utslutande i deras gamla egenskap af tillsyningslärare och stod icke i något som helst samband med förslaget om deras förvandling till öfverlärare, enär kyrkostämman hölls den 29 oktober och skolrådet först två dagar senare behandlade frågan om de nya tjänsternas inrättande. I ett privat meddelande till domkapitlet hade också skolrådets själfskrifne ordförande, kyrkoherde C. E. Johansson, på begäran upplyst, att kyrkostämman icke blifvit hörd af den anledningen, att skolrådet ej ansett något kyrkostämmans yttrande angående öfverläraretjänsternas inrättande vara erforderligt. Och däraf framgår ju, att kyrkostämman icke i någon form beviljat medel för detta ändamål. Men icke desto mindre yttrar skolrådet i sin officiella förklaring att medel beviljats. »Skolrådet torde» — heter det — »själf bättre än de klagande känna sin egen tankegång». Men skolrådet aktade sig då noga för att tala om sin tankegång för rätter vederbörande! Det tycks således på mer än ett håll ha varit klenst beställdt med den parlamentariska takten.

Kronan på sin advokatyr sätter så skolrådet, då det i sin förklaring söker bringa sitt beslut om inrättande af ombudsmöten i den allra bästa samklang med folkskolestadgans § 8 mom. 5. »Begreppen *stort antal* och *stor utsträckning* äro» — säger skolrådet — »relativa begrepp, hvilka mycket väl passa in på Helsingborg, särskildt då det gäller lärarnes antal. Genom sina åtgöranden och yttranden, sådana dessa framtråda i handlingarna, har skolrådet tydligen lagt i dagen, att det anser, att dessa sammanträden med hela lärarpersonalen, som utgör ett, relativt taget, stort antal, äro åtminstone mindre lämpliga, men att skolrådets reglementerade öfverläggning med af lärarna utsedda ombud äro lämpligare. Redan i den mån genom härvarande särskilda förhållanden» — heter det vidare — »dessa ombudsmöten äro lämpligare, äro enligt skolstadgans anda och mening de gemensamma sammanträdena med hela lärarpersonalen olämpliga, då endast det lämpligaste

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.

(Forts.)

inom dessa anvisade möjligheter är lämpligt, och det ankommer då på skolrådet att välja det lämpligaste».

Denna advokatyr, som är fullkomligt sofistisk, har herr ecklesiastikministern slukit och svalt utan att blinka. Och dock torde det vara uppenbart för allt sundt förnuft, att en lärarkår af blott 117 medlemmar mycket väl och lämpligt och utan spår af olägenhet bör kunna i sin helhet sammanträda med sin styrelse eller sitt råd. Det möte, som det här gäller, hålles ju endast en gång om året; och antalet lärare är ju inte större än att det godt och väl får plats i en rymligare skolsal. I Göteborg, där lärarkåren uppgår till ungefär 600 personer, har man bibehållit det för alla gemensamma mötet. Likaledes i Malmö, där lärarnes antal är nära fyra gånger större än i Helsingborg. Endast i Stockholm har man af rent fysiskt nödtvång måst tillgripa den af folkskolestadgan i sådant fall medgifna formen af ett ombudsmöte. Och här i Riksdagens Andra Kammare äro vi 230 stycken, som sammanträda, öfverlägga och besluta — inte vållar det antalet, som dock är dubbelt större än lärarantalet i Helsingborg, någon svårighet! Det är också uppenbart, att den bevisning, som skolrådet presterat för sin åtgärd, mynnar ut i det rena godtycket. Den kunde lika gärna gälla en lärarkår af 75, 50 eller 25 personer som 117. Femtio lärare utgöra ett, relativt taget, stort antal — kunde skolrådet säga — och därför kunna de inte sammanträda alla på en gång utan blott genom valda ombud. Detta är ju, som sagdt, purt godtycke, och därför verkar det också fullkomligt paradiskt, då skolrådet på ett ställe förklarar, att det endast hållit sig till hvad »ett enkelt ordaförstånd» ger vid handen.

På ett särskildt område tycks emellertid skolrådets »enkla ordaförstånd» verkligen göra skäl för sitt epitet. I det nya reglementet har det bestämts, att val af ombud till ifrågavarande möte skall företagas af den manliga lärarpersonalen för sig, folkskollärarinnorna för sig och småskollärarinnorna för sig på hvarje särskild skola. Nu finnes det i Helsingborg en skola, där den manliga lärarpersonalen inskränker sig till öfverläraren och en — summa summarum *en* — lärare. Här måste dock valet företagas reglementsenligt så, att öfverläraren och den ende läraren sammanträda, öfverläraren gör tjänst som ordförande, och då ordföranden i sin egenskap af öfverlärare är själfskrifvet ombud vid det i skolstadgan föreskrifna mötet, så har den ende läraren ingenting annat att göra än att rösta på sig själf. I sådana absurditeter hamnar man lätt, då man lämnar laglighetens raka väg och hoppar in i den sofistiska advokatyrens labyrinter. Och äfven denna absurditet har herr ecklesiastikministern utan synbar tvekan godkänt.

I själfva verket är den behandling, som vederfarits detta ärende, stridande icke blott emot folkskolestadgans ordalydelse, utan framför allt mot dess anda och mening. Vi böra nämligen observera, att det årliga möte, som folkskolestadgan påbjuder mellan skolråd och lärare, icke äger någon befogenhet att fatta beslut; det är endast af öfverläggande eller rådgörande natur. Lärare och styrelse ha att där öfverlägga om undervisningens ordnande och om andra

skolans angelägenheter och att lära känna hvarandras önsksningar och synpunkter. Det är ju själfklart, att i ett möte af sådan art, en rådplägende och diskuterande men icke beslutande församling, bör hela personalen vara med, där böra alla kårens medlemmar ha rätt att komma tillstädes, att framföra sina tankar och inhämta sin styrelses. Endast på det sättet kan detta möte blifva af det gagn för skolan och undervisningen, som man därmed afsett. Ombudsmötet däremot kan icke enligt folkskolestadgans § 8 mom. 5 och bör icke komma i fråga på andra ställen än sådana, där den fysiska nödvändigheten kräfver det, där det är omöjligt att samla så många människor under samma tak.

Ang. fullbordad granskning af statsrådsprotokollen.
(Forts.)

Men i Helsingborg fanns det inte spår af någon sådan nödvändighet. Saken var bara den, att skolmyndigheterna där på flera olika sätt gjort sig skyldiga till förlöpnings- och uraktlåtenheter och härigenom mot sig uppkallat en välbehöflig opposition inom lärarkåren; denna gaf sig uttryck på de i fråga varande, af skolstadgan föreskrifna gemensamma mötena, och så föllo inspektören och prästen på den luminösa idén att afskaffa dessa möten och ersätta dem med ombudsmöten, hvarvid man med största energi ordnade det så med valen, att man erhöll största möjliga garanti för att de misshagliga lärarne skulle bli uteslutna.

Och till detta klandervärda förfarande, som står i flagrant strid emot folkskolestadgans anda och bokstaf, har herr eklestistikministern lånat sig — ett förhållande, som jag, då jag icke äger rätt att göra något yrkande, måste nöja mig med att på det djupaste beklaga.

I detta anförande instämde herrar *Rydén, Thylander, Christiernson, Waldén, Kristensson* och *Strömberg*.

Herr von Schéele: Herr talman! Beträffande det ärende, som behandlas på sid. 23 i konstitutionsutskottets memorial, ber jag till undvikande af missförstånd få till protokollet antecknadt, att jag icke deltagit i konstitutionsutskottets behandling af denna fråga, liksom jag icke heller haft någon del i den här omhandlade ansökan.

§ 5.

Herr statsrådet *Petersson* aflämnade Kungl. Maj:ts proposition angående sättet för bestridande och redovisande af fångvärdens utgifter för landtbruksrörelsen vid Svartsjö kungsladugård.

Denna proposition bordlades.

§ 6.

Herr *Räf* afgaf en motion, n:o 268, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående fördelning af de medel, som komma

att under år 1909 och 1910 afsättas till främjande af nykterhet och motarbetande af dryckenskapens följder.

Denna motion hänvisades omedelbart till statsutskottet.

Härefter åtskildes kammarens ledamöter kl. 4,56 e. m. för att åter sammanträda kl. 7 e. m., då enligt utfärdadt anslag detta plenum komme att fortsättas.

In fidem

Per Cronvall.